

ASBÜ KÜRESEL POLİTİKA TOPLULUĞU

KÜRESEL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

*Demokrasi ve
İnsan Hakları*

NİSAN 2026

Önsöz

Dr. Kamil TARHAN

SAYI 2

KÜRESEL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

Sayı: 2

Yıl: 2026

Yayın Türü:

Akademik Öğrenci Dergisi

Genel Yayın Yönetmeni:

Efe Soylu

Baş Editör:

Havva Sude Topaloğlu

Yardımcı Editör:

Muhammed Mustafa Güler

Kapak Tasarımı:

Bahar Kevser Karakoç

Danışma Kurulu:

Dr. Ömer Naim Küçük

Yayıncı:

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

/ Küresel Politika Topluluğu

Yayın İlkeleri: © 2026 Küresel Araştırmalar Dergisi.

Bu dergide yayımlanan tüm içeriklerin telif hakları dergiye aittir. Makaleler kaynak gösterilerek kullanılabilir, ticari amaçla çoğaltılamaz.

YAZARLARIMIZ

Havva Sude Topaloğlu

Efe Soylu

Nesibe Kitiş

Bengisu Kemer kaya

Sevdiyar Çalışkan

Sosyal Medya Hesaplarımız:

https://www.instagram.com/kureselarastirmalar?igsh=MTRhcWZlenN2NGZrZQ%3D%3D&utm_source=qr

<https://x.com/jgsdergi?s=21>

<https://www.linkedin.com/company/kureselarastirmalar/>

<https://medium.com/@global.policy>

Adres:

Hacı Bayram, Ulus, Hükümet Meydanı No:2
Altındağ/Ankara

E-posta:

journalofglobalstudies@gmail.com

ÖNSÖZ

Insan hakları düşüncesi, tarihsel olarak insanların varoluşsal temel ihtiyaçlarını karşılamak için gelişen bir dizi olaylar silsilesinin bugün kavramlaştırılmasıdır. Küresel anlamda herhangi bir medeniyete bağlı olmadan farklı coğrafyalarda ve farklı inanç sistemlerinin içerisinde gelişim göstermiştir. İnsan hakları gelişim süresince ekonomik ve birçok siyasi kriz sonucu normatif evrim sürecini tamamlamaya çalışarak bugünlere ulaşmıştır.

Her ne kadar küresel olarak hâlen tam bir normatif zeminin oluşmadığı, temel birçok insan hakkı ihlalinin devam ettiği, en önemlisi insanların yaşam haklarının elinden alındığı bu yüzyılda, yine de insan hakları korunması ve genişletilmesi gereken bir durumdur. Tarihsel süreç olarak antik zamanlara dayandırılan haklar ilk olarak Hammurabi Kanunları ile kendini göstermiştir. Babil Kralı tarafından ilan edilen bu yazılı metin dönemin keyfi ceza verme hükümlerine karşı yazılı bir dayanak olarak orantılılık ilkesi ile cezanın dengeli olmasını ortaya koymuştur. Hamurabi kanunlarının yanı sıra, 7. yüzyılda, Veda Hutbesi ile ahlaki eşitlik ve insan onuru kavramları insan hakları açısından normatif bir kırılma oluşturmuştur. Burada en önemli çıktının ırk üstünlüğünün ortadan kaldırılması ve kadın haklarının korunması vurgusunun yapılmasıdır. Bugünkü İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin temelini oluşturan bu konuşma, bütün insanlığı ırk, din, dil ve başka durumlar gözetmeksizin eşit görmesi anlamından oldukça önemlidir. 17. yüzyıla gelindiğinde ise insanlık Bill of Rights ile siyasal hakların doğuşuna tanıklık etmiştir. Sistematik olarak ilk kez siyasal hakların kurumsallaştığı bu belge, modern anlamda ise anayasal devletin başlangıç temelini oluşturmaktadır. Bu dönem insanlık açısından, negatif hakların ve özgürlük merkezli hak taleplerinin genişlemesiyle devam etmiştir. 18. yüzyıl ise Fransız Devrimi ile ilk kez aristokrasiye karşı burjuva devrimi açısından insan haklarının evrenselleşmesini sağlamıştır. İnsan haklarının dayanağı insanlığın kendisine dayandırılarak ulusal anayasal düzene bağlandığı bir dönem olmuştur. 20. yüzyıl insanlık tarihinin en karanlık dönemlerine ve en kanlı iki dünya savaşına tanıklık etmiştir. Bu dönemde insan hakları tarihsel süreçten gelen miras ile evrensel anlamda kurumsallaşmaya devam etmiştir. Yaşam hakkı, işkence yasağı, eğitim hakkı, çalışma hakkı ve siyasal katılım hakkı gibi temel haklar üç kuşak içerisinde toplanmış ve devam etmiştir. Birinci kuşak olarak sivil ve siyasal haklar, ikinci kuşak olarak ekonomik ve sosyal haklar, son olarak üçüncü kuşak hakları olarak dayanışma hakları, bütün insanlığın herhangi bir devlet müdahalesi olmadan devletin aktif olarak koruması gereken pozitif yükümlülükler oluşturmuştur. 21. yüzyıl insanoğlu için teknolojik ilerlemelerin en üst düzeyde yaşandığı bir dönem olarak insanlık için de birçok farklı hak talebini ve insan hakları ihlallerini beraberinde getirmiştir.

İnsanlık için de birçok farklı hak talebini ve insan hakları ihlallerini beraberinde getirmiştir. İnternetin gelişimi ve teknolojik ilerlemeler yeni hakların oluşmasında öncü rol almıştır. Egemen devletlerin kullanmış olduğu yeni teknolojik araçlar yeni gözetim modelleri oluşturarak insan haklarını bir noktada tehdit etmeye başlamıştır. Özellikle dijitalleşmenin hızla artması yeni bir insan hakkı kuşağı oluşturmuştur.

Dijital haklar olarak tabir edilen bu haklar dijital çağda insanların fiziksel alanlarda talep ettiği haklar gibi elzem bir konu haline gelmiştir. Dijital haklar daha çok veri koruma ve mahremiyet hakkı gibi kişisel verilerin kontrolünün bireylerin kendi dijital mülkiyeti içerisinde olduğunu savunmaktadır. Bunun yanı sıra unutulma hakkı olarak bireylerin dijital ortamlardaki izlerinin silinebilmesi hakkı son yıllarda gündemde olan önemli bir hak talebi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu, egemen devletlerin dijital alanda hem vatandaşlarının haklarını koruması hem de bireylerin dijital ortamda temel bir kamu hizmeti olarak erişim hakkı sunması anlamına gelmektedir. Bu bağlamda dijital haklar, insan haklarının bir devamı olarak günümüz sorunları ve durumları karşısında bireylerin taleplerini karşılamaya yöneliktir. Başka bir ifadeyle, insan hakları özü itibarıyla değişmemiş; dijital haklar bu hakların devamı niteliğindedir. 21.yüzyıl insan haklarının yalnızca fiziksel dünya ile sınırlı olmadığı yeni dijital hakların ortaya çıktığı bir dönemi işaret etmektedir. Bugün gelinen noktada, insan hakları ve doğrudan ilişkili olarak demokrasi, yalnızca fiziksel dünyayı değil aynı zamanda veri merkezlerini, sosyal medya ağlarını ve dijital ortamı da kapsamaktadır. Yayınlanan bu sayı, insan haklarının coğrafi farklar gözetmeksizin dijital alandaki gelişimini ve karşılığını sunması açısından oldukça önemlidir. Elinizdeki bu sayı, demokrasinin farklı coğrafya ve tematik alanlarda karşı karşıya kaldığı yapısal dönüşümleri bir araya getirerek, çağımızın siyasal gerilimlerine farklı bir perspektif sunmaktadır. Yapay zekâdan doğal kaynak yönetişimine, dijital otoriterlikten demokratik gerilemeye ve toplumsal cinsiyet temelli hak mücadelelerine uzanan bu çalışmalar, demokrasinin yalnızca bir yönetim biçimi değil; aynı zamanda ekonomik, teknolojik ve toplumsal bir düzen sorunu olduğunu gösteriyor. Bu anlamda bu dergi sayısının hazırlanmasında emeği geçen değerli Ankara Sosyal Bilimler öğrencilerini yürekten tebrik ediyorum, başarılarının devamını diliyorum.

İÇİNDEKİLER

Havva Sude Topaloğlu

6-12

**Yapay Zeka Demokrasiyi Hangi Yollarla Tehdit
Eder? Dijital Çağda İfade Özgürlüğü ve Medya
Bağımsızlığının Dönüşümü**

Efe Soylu

13-25

**Elmaslar, Demokrasi ve Kalkınma: Botswana'nın
Yönetişim Modeli ve Günümüzdeki Sınamaları**

Nesibe Kitiş

26-35

**Türkiye ve Güney Kore'de Demokratik Gerileme:
Karşılaştırılmalı Bir Analiz**

Bengisu Kemer kaya

36-56

**Zayıflamış Demokrasilerde Dijital Otoriteryanizm ve
Muhallif Adaptasyon: Macaristan ve Endonezya**

Sevdiyar Çalışkan

57-64

**Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede İstanbul
Sözleşmesi ve 6284 Sayılı Kanun: Hukuki Çerçeve ve
Kamuoyundaki Tartışmalar**

YAPAY ZEKA DEMOKRASİYİ HANGİ YOLLARLA TEHDİT EDER? DİJİTAL ÇAĞDA İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ VE MEDYA BAĞIMSIZLIĞININ DÖNÜŞÜMÜ

ÖZET

Bu çalışma, yapay zekâ teknolojilerinin hızla gelişmesiyle birlikte demokratik rejimlerin en temel taşlarından olan ifade özgürlüğü ve medya bağımsızlığı üzerinde oluşan tehditleri ele almaktadır. Çalışma kapsamında, dezenformasyonun sadece teknolojik bir sorun olmadığı, aynı zamanda toplumsal güveni zedeleyen ve seçmen iradesini engelleyen bir manipülasyon aracı haline geldiği tartışılmaktadır.

Artık dezenformasyonun sadece teknik bir hata ya da internetteki bir bilgi kirliliği değil; toplumsal güven bağlarını koparan ve bireyin özgür iradesiyle karar verme yetisini elinden alan bilinçli bir manipülasyon stratejisi haline geldiği tartışılmaktadır. Bireylerin neyin gerçek neyin kurgu olduğunu ayırt edemediği bir ortamda, demokratik tartışma zemini kaybolmakta; yerini kutuplaşmış ve yönlendirilmiş bir kamuoyuna bırakmaktadır. Özellikle "post-truth" (hakikat sonrası) çağında, "deepfake" gibi ileri düzey teknolojilerin popülist söylemlerle birleşerek gerçeklik algısına nasıl zarar verdiği; 2016 ABD Başkanlık seçimleri ve 2008,2012 Barack Obama seçimleri gibi evrensel örnekler üzerinden analiz edilmektedir. Sonuç olarak yapay zekanın sunduğu dijital imkânlar ile oluşturduğu riskler arasındaki etkileşim, demokrasinin geleceğini belirleyen ana unsur olarak sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yapay Zeka, Trump seçimleri, deepfake, post-truth, dezenformasyon, ifade özgürlüğü ve medya bağımsızlığı

HOW DOES ARTIFICIAL INTELLIGENCE
THREATEN DEMOCRACY?
THE TRANSFORMATION OF FREEDOM OF
EXPRESSION AND MEDIA INDEPENDENCE IN
DIGITAL AGE

ABSTRACT

This study addresses the threats to freedom of expression and media independence, fundamental pillars of democratic regimes, posed by the rapid advancement of artificial intelligence technologies. The study argues that disinformation is not merely a technological problem, but also a tool of manipulation that undermines social trust and hinders the will of voters.

It is now argued that disinformation is no longer just a technical error or information pollution on the internet; it has become a deliberate manipulation strategy that severs social trust and deprives individuals of their ability to make decisions freely. In an environment where individuals cannot distinguish between reality and fiction, the ground for democratic debate disappears, giving way to a polarized and manipulated public opinion. Particularly in the "post-truth" era, the study analyzes how advanced technologies like "deepfakes," combined with populist rhetoric, damage the perception of reality, using universal examples such as the 2016 US Presidential election and the 2008 and 2012 Barack Obama elections. Ultimately, the interaction between the digital possibilities offered by artificial intelligence and the risks it creates is presented as a key factor determining the future of democracy.

Keywords: Artificial intelligence, Trump elections, deepfakes, post-truth, disinformation, freedom of speech and media independence.

Yapay Zeka Demokrasiyi Hangi Yollarla Tehdit Eder? Dijital Çağda İfade Özgürlüğü ve Medya Bağımsızlığının Dönüşümü

Giriş

İfade özgürlüğü ve medya bağımsızlığı egemen ve bağımsız devletlerde var olan toplumun en büyük haklarından birisidir. Bireylerin düşüncelerini veya eleştirilerini herhangi bir zorlamaya maruz kalmadan serbestçe ifade edebilmesi, düşüncelerini oluşturabilmesi ve özgürce dışa vurabilmesi bu noktada büyük önem taşımaktadır. Aynı zamanda medyanın tarafsız bir tutum sergilemesi ve baskılardan arınmış bir şekilde uygulamalarına devam etmesi de demokratik bir rejimin temel dayanağıdır. Tarihsel süreç incelendiğinde medya, hak ve özgürlükleri koruma görevi üstlenerek kamusal yararı gözetken bir araç olarak devam etmiştir. Ancak yapay zekanın son yıllarda kendini her alanda belli etmesiyle birlikte medyanın üstlendiği bu sorumluluk, yapay zeka tarafından gölgede bırakılmış ve dönüşüme uğramıştır. Her alanda önemli bir araç haline gelen internet, kitle iletişimi için de önemli bir boyuta ulaşmıştır. Çağımızın en önemli meselelerinden biri haline gelen internet, bilgi üretiminde büyük bir artışa yol açarken aynı zamanda yanlış ve manipülatif içeriklerin paylaşılmasıyla dezenformasyona neden olmuştur (Bekar, 2024). Günümüzde yapay zeka araçları toplumsal gelişime büyük katkılar sağlıyor olsa da bahsedilen dezenformasyon kavramını demokrasi önündeki en büyük tehditlerden birisi haline getirmiştir. Yapay zeka ile üretilen ve gerçeğinden ayırt edilmesi neredeyse imkânsız olan sahte içerikler, yayınlanan saptırılmış videolar bireylerin doğru bilgiye ulaşma hakkını ihlal ederek toplumsal güvene zarar vermektedir. Aynı zamanda bu problem, sadece teknolojik bir sorun olmakla kalmayıp aynı zamanda haber kaynaklarının güvenilirliğini zedeleyerek büyük bir dezavantaj meydana getirir. Diğer bir yandan yapay zeka

araçlarının üretildiği merkezlerin ideolojik fikirlerini yansıtan bir yanlılık barındırması, medyanın tarafsızlık ilkesinde bir engele yol açar. Bir örnek verilmek istenirse bu teknolojik manipülasyon imkânlarının Amerika Birleşik Devletleri'nde Trump dönemiyle belirginleşen popülist söylemler ve Avrupa'da yükselen aşırı sağ hareketler tarafından etkin bir şekilde kullanıldığı gözlemlenmektedir. Bu noktada, yapay zekanın sunduğu "deepfake" gibi kontrol araçlarının sağladığı fırsatlar ile algoritmik otoritenin yarattığı riskler arasındaki ilişki demokrasinin geleceğini belirleyecektir. Bu makale, yapay zekanın ifade özgürlüğü ve medya bağımsızlığı üzerindeki dönüştürücü etkisini ele alarak dezenformasyonun, popülizmin ve algoritmik yanlılığın demokrasi için ne gibi tehditler oluşturduğunu tartışacaktır.

Dezenformasyonun Demokratik Kültür Üzerindeki Tehdidi

Dezenformasyon, en basit tabiriyle, bir bilgiyi bilerek çarpıtmak ya da düpedüz yalan olan bir içeriği gerçekmiş gibi yaymak demektir. Buradaki asıl mesele niyet; yani toplumu veya bireyleri yanlış yönlendirmek için bu yöntemin bir araç olarak kullanılmasıdır. Sadece sıfırdan yalan uydurmakla kalmazlar; bazen doğru bir bilgiyi alıp bağlamından kopararak veya kötü niyetle değiştirerek de karşımıza çıkarabilirler. Günümüzde yapay zekanın da hızla her alanda yükselmesiyle beraber medya üzerinden yalan haberler ve görseller oluşturma, gerçekte meydana gelmemiş durumları gerçekmiş gibi gösterme ve çıkar uğruna belirli bir ideolojinin savunulması gibi durumlar kendini oldukça göstermeye başlamıştır. Bu durum medyanın tarafsızlığını zedeleyip insanların güveninin yok olmasına sebep olmuştur. Bu durumların yanında

yapay zekayı kullanım amacından saptırarak çıkarları uğruna kullanan kişiler, diğer insanları manipüle edip kendi taraflarına çekmeye çalışmaktadırlar. Özellikle iktidar sahiplerinin bu konuda insanların gerçeklik algısını azaltıp algı yönetiminden faydalanma ihtimalleri vardır. Dezenformasyonu yanlış bilgidен айыran temel fark, onun sistematik bir şekilde ve zarar verme amacıyla üretilmesidir. Wardle ve Derakhshan (2017), bu bilinçli yayılımın yarattığı toplumsal zararın ve kitle hareketliliğinin, niyet taşımayan bilgi kirliliğinden çok daha tehlikeli olduğunu savunur. Gelişmiş olan dijital çağda dezenformasyon, ifade özgürlüğü kılıfına girerek demokratik kültürü ve toplumsal birliği bozmaya çalışan bir manipülasyon aracı haline gelmiştir. Bu aşamada Grok, ChatGbt, Copilot gibi yapay zeka teknolojileri manipülasyon aracı haline gelen dezenformasyonun ilerleme sürecini hızlandırmış ve bireylerin kişisel zaaflarına ve düşünce tarzlarına yönelik manipülasyon gücünü gitgide büyötmüştür. Aynı zamanda yanlış bilgi düzeltilse bile o bilginin kullanıcı tarafından hemen unutulması mümkün değildir. Dezenformasyon kavramı sadece bugünü kapsamamaktadır: Geçmişten bir örnek verilmek istenirse M.Ö. 1220'li yıllarda meydana gelen Kadeş Savaşı tarihin ilk büyük dezenformasyon olaylarından biri olarak kabul edilebilir. II. Ramses'in Luxor'daki tapınak yazıtlarında iddia ettiği zaferin gerçeksizliği, Hitit kaynaklarının ve arkeolojik verilerin incelenmesiyle kanıtlanmıştır(Yeni Şafak,2003). Tapınak duvarlarına yazılan bu yanıltıcı olay, manipülatif bilginin kitleleri etkilemek amacıyla tarih boyunca nasıl kullanıldığını göstermektedir. Daha yakın bir örnek verilmek istenirse Sovyetler Birliği'nin 'dezinformatsia' olarak adlandırdığı dezenformasyon, KGB (Devlet Güvenlik Komitesi) ve CIA (Merkezi İstihbarat Teşkilatı) gibi aktörlerin

birbirlerinin itibarını sarsmak ve kamuoyu algısını yönetmek için kullandığı temel bir araç olmuştur (Cull, Culbert,Welch, 2003). Görüldüğü üzere dezenformasyon kavramı kullanılarak birçok çıkar durumu yaşanabilmektedir. Dezenformasyon sisteminin zarar verdiği en büyük alanlardan biri ise demokrasidir. Dezenformasyonun sistemli olarak kullanılması demokratik yönetimi bozabilir çünkü seçmene ulaşan bilgiyi kirleterek onun özgür iradesini manipüle eder. Zimmermann ve Kohring'e göre demokratik sistemlerdeki kurumsal güvensizlik, bireylerin dezenformasyon içerikli haberlere olan hassasiyetini arttırmaktadır (Zimmermann ve Kohring, 2020). Eğer seçmen, yapay zeka tarafından üretilmiş sahte bir video veya kurgulanmış bir ekonomik kriz haberiyle sandığa giderse sandıktan çıkan sonuç toplumun gerçek iradesini değil, manipülasyonun; bu yolla da dezenformasyonun başarısını yansıtır. Ek olarak seçimlerin dürüstlüğüne olan inanç da önemli ölçüde azalma riskine girer. Bu durum başka bir perspektiften bakılırsa aynı zamanda medya bağımsızlığının da önüne geçmiş olur. Bunun sebebi; çıkan yalan haberler ve çarpıtılmış görseller veya videolar, bağımsız medya kuruluşlarının sunduğu doğrulanmış haberlerin görünürlüğünü algoritmik olarak azaltmaktadır. Yaşanan bu olumsuz durum medyanın kamuoyunu doğru bilgilendirme görevini yerine getirmesini engeller. Öte yandan yaşanan bilgi kirliliği ile toplumda bir güven krizi veya güvensizlik de oluşmaktadır. Dezenformasyonun yaşattığı güvensizlik ortamında bireyler bağımsız ve güvenli medya kaynaklarını da artık 'yanlı' olarak düşünmektedirler. Yaşanan olumsuz atmosferle birlikte medyanın tarafsızlık anlayışı da işlevsiz kalmaktadır. Yaşanan bu durumlar, dördüncü kuvvet olarak kabul edilen medyanın mevcut gelişmeler neticesinde demokratik sistemdeki denetim ve düzenleme işlevini yerine getiremez hale gelmiştir

Yapay Zeka Demokrasiyi Hangi Yollarla Tehdit Eder? Dijital Çağda İfade Özgürlüğü ve Medya Bağımsızlığının Dönüşümü

(Bekar, 2024.)

Yapay Zeka: Popülizm, Post-Truth Bağlantısı ve Siyasal Manipülasyon

Elon Musk'ın "en muazzam varoluşsal tehdit" olarak nitelendirdiği yapay zekâ, günlük hayatta sadece ekonomik, kültürel, sosyal arenalarda gelişme ve büyümekle kalmayıp siyasi alanda da kendini göstermeye devam etmektedir. Ancak bazı kullanıcılar yapay zekayı kötü niyetlerle kullanıp manipülasyon ve dezenformasyon sürecini hızlandıran kişisel bir araç haline getirmişlerdir. Teknolojik ilerlemelerle beraber yapay zeka, yeni medya mecralarını dezenformasyon etkinliklerine karşı savunmasız bir duruma getirmiştir (Bekar, 2024). Özellikle son yıllarda sosyal medyanın kullanım sıklığının artmasıyla birlikte yapay zeka üzerinden dezenformasyon; yani bilgi çarpıtma durumu çoğunlukla yaşanan bir durum haline gelmiştir. Son yıllarda bir diğer ilgi gören konu ise dijitalleşmenin getirdiği etkileşimle popülizmin arasındaki bağlantıdır (Gençay, Katılmış, 2025). Bu bağlantı, günümüzde 'post truth' (hakikat sonrası) olarak adlandırılan yeni bir siyasal kavramın doğuşuna zemin hazırlamıştır. Yapay zeka ile birlikte büyüyen gelişen dezenformasyon, nesnel şeyleri değersizleştirirken popülist söylem, bir belirsizlik ortamı yaratarak kitlelerin duygularını manipüle etmek için kullanmaktadır. Böylece rasyonel verilerin yerini, algoritmalar tarafından desteklenen alternatif gerçekler almaktadır. Verilerin yerini algoritmalarla şekillenen gerçeklikler alırken Oxford sözlüğü tarafından 2016 yılında seçilen post-truth kelimesi bireylerin gerçeklik algısını derinden sarsmaktadır. Bu yüzden çeşitli kitle iletişim araçlarından yayılan bilgilerin doğruluğunun kontrol edilmemesi, bilginin yayılma girmeden önce düzenleme sürecinden geçmesini

gerektirmektedir. Öte yandan yalan içeriklerin sonradan doğruluğu kanıtlanırsa bile kullanıcılar için derin bir güvensizlik oluşturduğu gözlemlenmektedir. Bu güvensizlik, bilgi kaynaklarına olan inancı gözle görülür bir şekilde zayıflatmakta ve bireylerin doğru bilgiye erişim konusunda daha temkinli davranmalarına yol açmaktadır. Bir diğer önemli mesele ise post-truth çağının getirmiş olduğu en önemli araçlarından biri olan 'deepfake' (derin sahtecilik) kavramı, değindiği gerçeklik algısını işitsel ve görsel olarak önemli ölçüde etkilemektedir. Yapay zeka yoluyla üretilen sahte haberler, videolar, görseller insanların gerçeklik algısını geri dönülemez ölçüde zedeleyerek nesnel gerçeklik olgusunu kaybetmelerine yol açmaktadır. Diğer bir yandan demokrasiyle post-truth kavramı arasındaki ilişki ele alınmak istenirse yapay zekanın getirmiş olduğu güvensiz teknolojik ortamla birlikte siyaset ve demokrasi de zarar görmektedir. Dijital mecralar; bilginin manipüle edilmesi, gerçeklerin çarpıtılması veya bütünüyle asılsız içeriklerin üretilmesi süreçlerine olan güveni artırmaktadır (Güngör, 2014). Güler'in (2018) de belirttiği üzere, bu ortamlar kurgusal anlatılar ve yapay kimlikler üzerinden bireyleri hedef alan dezenformasyon süreçlerine zemin hazırlamaktadır. Bu durum, demokratik perspektiften değerlendirildiğinde, sistemin sağlıklı işleyişini sekteye uğratabilecek yapısal bir risk teşkil etmektedir (aktaran Gür, Civelek ve Yalın, 2022). Yabancı haber organlarında demokrasi, seçim ve manipülasyon temalarıyla yapay zekâ temelli yayınların yoğunlukta olduğu görülmektedir. Örneğin National Public Radio (NPR) yayın organında yapay zekânın yanıltmaya, manipülasyona ve etik ihlallere ilişkin örnekler sunulmuştur (Demirci, 2025 s.1559). Özellikle seçim zamanlarında kötü niyetli kullanıcıların yapay zeka aracılığıyla seçimler üzerinden kamuoyu algısını değiştirmek için siyasal manipülasyon kullandıkları

açıkça görülmektedir. Bu durum açıkça şu sonucu doğurur: Deepfake yoluyla üretilen içeriği gerçek ve orjinalmiş gibi görünen sahte içerikler, seçmenlerin yanılmasına ve seçim sonuçlarına olan güvenin büyük ölçüde sarsılmasına yol açar. Yapılan açıklamalara evrensel bir örnek verilmek istenirse 2016 yılında ABD başkanlık seçimleri sürecinde Mark Zuckerberg'in kurucusu olduğu Facebook üzerindeki etkileşim oranları incelendiğinde; dezenformasyon içerikli haberlerin, New York Times ve Washington Post gibi köklü medya kuruluşlarının paylaşımlarından daha yüksek bir performans sergilediği gözlemlenmiştir (Silverman, 2016). ABD Başkanlık Seçimlerinde 20 sahte haberi okuyan kişilerin dörtte üçünün bu haberlere inandığı tespit edilmiştir (Demirci, 2025 s.1563). Bu dönemde binlerce sosyal bot, siyasal kampanya mesajlarını güçlendirmek ve sahte kamuoyu desteği oluşturmak için kullanılarak kamuoyu algısını manipüle etmeye çalışmıştır. “Kampanyalar, sosyal medya platformlarındaki verileri kullanarak seçmen davranışlarını analiz etmişlerdir. Bu veriler, seçmenlerin hangi konularda hassas oldukları, hangi mesajların onları etkilediği ve hangi konuların tartışıldığı gibi bilgiler içermektedir (Akçayoğlu, 2023).” Bir diğer evrensel örnek ise Barack Obama'nın bulunduğu 2008 ve 2012 yıllarındaki seçim kampanyalarıdır. 2016 ABD başkanlık seçimine benzer şekilde 2008 başkanlık seçimlerinde Obama ekibi; sosyal medya etkileşimleri ve kişisel tercih verilerini birleştirerek seçmen profilini detaylandırmıştır. Elde edilen bu kapsamlı veriler, her bir seçmen grubuna doğrudan hitap eden mikro ölçekli iletişim stratejilerinin geliştirilmesine olanak tanımıştır. Bu yöntem, seçmenlerin ilgi alanlarına, seçmenlerin ideolojik eğilimlerini ve temel kaygılarını temel alan kişiselleştirilmiş içerikler üretilmesini

sağlayarak kampanya stratejisinin çok daha geniş kitlelere isabetli bir şekilde ulaştırılmasını mümkün kılmıştır. (Kurtuluş, 2023). Verilen örneklerle de bakıldığında yapay zeka ile üretilen birçok siyasal manipülasyon örneği görülmektedir.

Sonuç

Sonuç olarak gelişen teknolojik çağ ile birlikte yapay zeka araçlarının kullanım amaçlarından saptırılarak kişisel kötü amaçlar uğruna kullanılması, kamuoyunun özgün fikirlerini engelleyerek manipüle edilmelerine yol açmaktadır. Özellikle demokrasi alanında üretilen sahte içerikler, medyanın bağımsızlığının önüne geçerek tarafsızlığını önleyip kamuoyunun yani seçmenlerin güvenliğini zedelemektedir. Makale boyunca verilen örnekler açıkça göstermektedir ki yapay zeka araçlarının kişisel amaçlar uğruna kullanılıp dezenformasyon kirliliği oluşturulmasıyla özellikle demokrasi konusunda seçmenlerin gerçek fikirlerinin önüne adeta bir set çekerek siyasal manipülasyon ve post-truth kavramının meydana gelmesine yol açmaktadır. Seçim süreçlerinde “deepfake” ve “microtargeting” teknolojileri açıkça gösterir ki çıkan sonuçlar seçmenlerin özgür birer irade örnekleri değil manipülasyon sonucunda meydana gelen sonuçları oluşturur. Yapay zekanın ifade özgürlüğü ve medya bağımsızlığı üzerindeki dönüştürücü etkisi de demokrasinin yapı taşlarına zarar vermektedir. Bu noktada demokrasinin geleceği açısından yapay zeka araçlarının etik kurallar çerçevesinde denetlenmesi gerekmektedir. Sonuç olarak dijital çağın zirveye ulaştığı bu dönemde ifade özgürlüğünü korumak ve insanların doğru bilgiye erişme hakkını kaybetmemesi son derecede büyük önem taşımaktadır.

Yapay Zeka Demokrasiyi Hangi Yollarla Tehdit Eder? Dijital Çağda İfade Özgürlüğü ve Medya Bağımsızlığının Dönüşümü

Kaynakça

Akçayoğlu, O. (2023, 14 Haziran). Siyasi seçim kampanyalarında yapay zeka kullanımı. LinkedIn.

Altın, M. S. ve Alp, H. (2023). Post truth çağında görsel kültürün dönüşümü ve algı yönetimi. Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi, 7(19), 273-290.

Bekar, S. (2024). Yeni medyada yapay zekâ aracılığıyla dezenformasyon oluşturulması: Trump örneği. USOBED Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi, 8(1), 40-66. <https://doi.org/10.46452/baksoder.1448805>

Cull, N. J., Culbert, D. H., & Welch, D. (2003). Propaganda And Mass Persuasion: A Historical Encyclopedia, 1500 To The Present. New York: Abc-Clio.

Demirci, M. (2025). Yapay zekânın demokrasiye yönelik etkisinin incelenmesi. KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 27(50), 1550-1574.

Gençay, Y. ve Katılmış, C. (2025). Yapay zekâ çağında popülizmin yükselişi: Dijital algoritmalar ve siyasal manipülasyon. İmgelem, Yeni Medya Çalışmaları Özel Sayısı, 649 684. <https://doi.org/10.53791/imgelem.1716179>

Güngör, N. (2014). İletişim: Kuramlar ve yaklaşımlar (3. bs.). Siyasal Kitabevi.

Gür, K., Civelek, S., & Yalın, B. (2022). Hakikat ötesi (post-truth) çağın "demokrasi" anlayışı: Dijital demokrasi deneyimini Hater filmi üzerinden okumak. 4. Boyut Medya ve Kültürel Çalışmalar Dergisi, (21), 33-53. <https://doi.org/10.26650/4boyut.2022.1183773>

Kurtuluş, Ö. (t.y.). Yapay zekanın seçim kampanyalarında kullanımı. Özgür Kurtuluş.

Marwick, A., & Lewis, R. (2017). Media Manipulation And Disinformation Online. New York: Data&Society Research Institute

Silverman, C. (2016, November 16). Viral fake election news outpaced real news on Facebook in final months of the US election. BuzzFeed News. <https://www.buzzfeednews.com/article/craigsilverman/viral-fake-election-news-outpaced-real-news-on-facebook-in-final>

Yeni Şafak. (2003, 3 Aralık). Medya tarihinin ilk "yalan haber"i. <https://www.yenisafak.com/arsiv/2003/aralik/03/tarih.html>

Zimmermann, F., & Kohring, M. (2020). Mistrust, Disinforming News, And Vote Choice: A Panel Survey On The Origins And Consequences Of Believing Disinformation In The 2017 German Parliamentary Election. Political Communication, 37(2), 215-237.

ELMASLAR, DEMOKRASİ VE KALKINMA: BOTSWANA’NIN YÖNETİŞİM MODELİ VE GÜNÜMÜZDEKİ SINAMALARI

ÖZ

Bu çalışma, Botswana’nın birçok Afrika ülkesine kıyasla görece başarılı sayılan, kurumsallaşma, demokratikleşme ve ekonomik kalkınması açısından değerlendirmektedir. Botswana, düzenli seçimler, askeri darbelerin olmadığı ve uzun yıllar boyunca istikrarlı bir süreç geçirmesiyle başarılı bir örnek olarak gösterilmektedir.

Ancak bu çalışma, başarı hikayesi olarak görülen modelin kapsayıcılığını ve sınırlarını eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmeyi hedeflemektedir. Çalışmada, Botswana’nın tarihsel arka planı, siyasal kurumları ve baskın parti sistemi, elmasların ekonomik kalkınmadaki belirgin rolünü, demokrasi ve devlet-toplum ilişkilerini, askeri darbelerin olmaması ve bu durum ışığında asker-sivil ilişkilerini, son olarak ise güncel siyasi statükoyu ve değişimi değerlendirmektedir. Bununla birlikte, sivil toplumun, demokratik katılımı zayıf kaldığını, gelir eşitsizliğinin devam ettiğini ve siyasal rekabetin kısıtlı kalmış olduğunu belirli yapısal sorunlar olarak göz önüne sermektedir. Ayrıca, 2024 seçimleriyle birlikte uzun yıllardır süren baskın parti sisteminin değişimi, Botswana’nın yeni bir siyasal düzene geçiş yaptığını göstermektedir. Mevcut ekonomik durumun ve kurumsal sorunların nasıl şekilleneceğinde bu değişim önemli bir gelişmeyi bu açılarından ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Botswana, Demokratikleşme, Ekonomik Kalkınma, Baskın Parti Sistemi, Elmas Ekonomisi, Devlet-Toplum İlişkileri

DIAMONDS, DEMOCRACY AND DEVELOPMENT: BOTSWANA'S GOVERNANCE MODEL AND ITS PRESENT CHALLENGES

ABSTRACT

This study evaluates Botswana's institutionalization, democratization, and economic development, which are considered relatively successful compared to many African countries. Botswana is cited as a successful example due to its regular elections, the absence of military coups, and a long history of stability.

However, this study aims to critically evaluate the inclusivity and limitations of this model, which is often viewed as a success story. The study examines Botswana's historical background, political institutions, and dominant party system; the prominent role of diamonds in economic development; democracy and state-society relations; the absence of military coups and, considering this, military-civilian relations; and, finally, the current political status quo and changes. Furthermore, it highlights certain structural issues, such as the weakness of civil society in democratic participation, the persistence of income inequality, and the limited nature of political competition. Additionally, the shift in the long-standing dominant party system following the 2024 elections indicates that Botswana is transitioning to a new political order. This shift highlights a significant development in terms of how the current economic situation and institutional challenges will unfold.

Keywords: Botswana, Democratization, Economic Development, Dominant Party System, Diamond Economy, State-Society Relations

Elmaslar, Demokrasi ve Kalkınma: Botswana'nın Yönetişim Modeli ve Günümüzdeki Sınamaları

Giriş

Sahra Altı Afrika, uzun yıllar boyunca siyasal istikrarsızlık, demokratik olmayı başaramayan sistemler, pasif kurumlar ve kısıtlı ekonomik kalkınma ile değerlendirilmiştir. Bu bağlamda Botswana, düzenli seçimlerin yapıldığı, askeri darbelerin yaşanmadığı ve ekonomik büyümenin dünya genelinde başarılı örnekleri arasında gösterilmiştir. Literatürde genellikle “başarı hikayesi” veya “Afrika mucizesi” olarak gösterilmektedir. Ancak bu pozitif yaklaşım aynı şekilde Botswana'nın siyasal ve toplumsal sorunlarının da beraberinde geldiği yönündeki tartışmalarla dile getirilmektedir. Her ne kadar Botswana, başarılı bir hikâye olarak gösterilse de bu başarının özellikle kapsayıcılığı açısından eleştirilere maruz kalmaktadır. Özellikle siyasal rekabetin zayıf kalması, uzun yıllar boyunca baskın parti sisteminin olması, sivil toplumun aktif demokratik katılımı eksik kalması ve gelir eşitsizliğinin devam etmesi, demokratik açıdan Botswana üzerinde soru işaretlerinin oluşmasına sebep olmuştur. Bu nedenle Botswana örneği başarı hikayesi dışında eleştirel bakış açısıyla değerlendirilmesi gereken bir konu haline gelmiştir. Bu çalışma, Botswana'nın Sahra Altı Afrika ülkelerine kıyasla nasıl kurumsallaşma, demokratikleşme ve ekonomik kalkınma başarısı gösterdiğini açıklamayı amaçlamaktadır. Ayrıca bu çalışma, bu süreçteki yapısal ve toplumsal sorunları da belirleyip ortaya çıkarmayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda temel araştırma sorusu, Botswana'nın bu görece başarı hikayesinin hangi tarihsel, kurumsal, toplumsal ve ekonomik bağlamda açıklanabileceği ve bu sistemin ne seviyede sürdürülebilir olduğunu açıklamaktır. Makalenin temel argümanı, Botswana'nın görece başarısının sadece elmas kaynaklarına ya da ekonomik

kalkınmaya indirgenemeyeceği, aksine elitler arasındaki olumlu uzlaşmacı yaklaşımın, kurumsallaşma süreçlerinin ve gerçekçi politikaların uygulanma noktasında gelişmesidir. Bir diğer yandan ise, aktif demokratik katılımın yetersizliği, kapsayıcı olmayan ekonomik büyümenin, eşitsizliklerin devamı etmesi ve yürütmenin geniş yetkilere sahip olması ve baskın gücünün önemli yapısal sorunlar teşkil ettiğini öne çıkarmaktır. Bu bağlamda makale, ilk olarak Botswana devletinin tarihsel arka planını incelemekte, ardından siyasal kurumlar ve baskın parti sistemini analiz etmektedir. Devamında ise elmaslar ve ekonomik kalkınma süreci ele alınmakta, demokrasi ve devlet-toplum ilişkileri eleştirel bir yaklaşımla açıklanmaktadır. Son olarak, askeri darbelerin gerçekleşmemesi ve güncel siyasal değişim üzerinden Botswana'nın geleceğine yönelik belli çıkarımları sunmaktadır.

Botswana Devletinin Tarihsel Temelleri

Botswana'nın siyasi istikrarı ve kurumsal gelişimi büyük ölçüde bağımsızlık sonrası şekillenmeye başlamıştır. 1966 yılında Birleşik Krallık'tan bağımsızlığını kazanan Botswana, Afrika ülkeleri arasında önemli bir iç savaş ya da sivil savaş yaşamamış olması bu bağımsızlığın temel taşlarında etkili bir faktör olmuştur. Aynı zamanda yönetim biçimi bakımından sömürge öncesi dönemde farklı bir yönetim şekli bulunması da bu etkenler arasında gösterilebilir. Literatürde 1885'ten Botswana'nın 1966'daki bağımsızlığına kadar, bu bölge İngiliz Bechuanaland Genel Müdürlüğü tarafından yönetilmiştir. İngilizler bu genel müdürlüğü, Güney Afrika'dan kuzeye doğru genişleme riski bulunan bölgenin korunmasını talep eden iki büyük şef Khama ve Setshele'nin talebi üzerine kurmuştur. Bir genel müdürlük tarafından yönetilen Botswana,

diğer sömürge bölgelerine göre daha bürokratik bir biçimde yönetilmiştir. Ayrıca BRE'nin hakimiyetinin tarihsel arka planı, Iswana elitinin bölgedeki kademeli yerleşim modeline bağlı olduğu söylenebilir. 1885'te İngilizler bu bölgeyi doğal kaynaklar ve ürün yetiştirme açısından çok önemli bulmasalar da düşmanlarının kuzeye doğru genişlemesini engellemek için bir tampon yani önleyici bölge olarak kullanmak istemişlerdir. Yani Bechuanaland koruma bölgesi olarak yönetmiş bulunmaktadırlar. Bunun öncüsünü ise gelecek tehdide karşı koruma talep eden iki baş şef üstlenmiştir. Aslında bu durum bir nevi himaye bölgesi anlamına da gelebilir. Ayrıca 1891'de İngiliz hükümeti, Yüksek Komiserine özellikle "[İngiliz] koruması altındaki herhangi bir yerli şefin, kabilenin veya nüfusun sivil ilişkilerinin düzenlendiği yerli kanunlara veya geleneklere saygı göstermesi" emrini verdi. (Cook, A., & Sarkin, J. , 2010). Bu durumlardan dolayı, Botswana'nın bağımsızlığını kazanmasında ciddi bir kolaylık olduğu söyleyebiliriz. Bölgenin diğer sömürge devletlerine nazaran korumacı bir yönetim altında olması bağımsızlık ve kendi kendini yönetebilen kurumlarını oluşturmada avantaj sağlamıştır. Ancak ülke içinde bağımsızlık dile getirildiğinde, ilk olarak yeni kurulmuş Botswana Demokratik Partisi (BDP) tarafından dile getirildi. Neredeyse hiçbir zaman bağımsızlık bir yana dursun özerklik kavramı bile öngörülebilir bir mesele haline gelmemiştir. Bu nedenle mevcut siyasi konjonktüründe temsil yetkisi oldukça boşluktaydı ve BDP, bu boşluğu tamamlayacak öne çıkan tek oluşumdur. Çünkü BDP, bağımsızlık öncesinde Aralık 1960'taki kuruluşundan itibaren bir hükümet partisiydi. Seretse Khama ilk başkanıydı ve çiftçiydi. Çiftçi olması zamanında sömürgeci İngiliz yönetimle arasını iyi tutmasına katkı sağlamıştı. (Good, K., & Taylor, I., 2008). Baş şef bir elit olarak mevcut İngiliz himayesini talep

etmesinden sonraki bağımsızlığa kadar bir yol haritasını oluşturmuş oldu. Bu tarihsel koşullar, Botswana'nın Afrika'daki birçok devlete kıyasla daha istikrarlı ve düzenli devlet yapısını oluşturmada temel sebepler olarak görülmektedir.

Siyasi Kurumlar ve Baskın Parti Sistemi

Botswana'nın siyasi yapısı, güçlü bir merkezi iktidar ile yerel yönetim mekanizmalarıyla birlikte ortak bir sistem üzerine yapılandırılmıştır. Ülke parlamenter bir sistemle yönetilmekte olup, Ulusal Meclis yasa yapma, bütçeyi onaylama ve yürütmeyi denetleme gibi öncelikli yetkileri kullanmaktadır. Cumhurbaşkanı ise meclis tarafından seçilirken, başkan kabineyi belirleme ve yürütme gücünü kullanabilme açısından oldukça geniş yetkilere sahiptir. Ek olarak, daha çok danışma organı olmasıyla bilinen Şefler Meclisi, özellikle geleneksel yapılar ve kabilelerle ilgili meselelerde sınırlı bir rol oynamaktadır. Yerel düzeyde ise önemli bir konumda olan konsey sistemi ise yapılan düzenlemelerle geleneksel otoritelerin yetkileri önemli ölçüde kısıtlanmıştır. Uzun yıllardır iktidarda kalan Botswana Demokratik Partisi'nin (BDP), siyasi sistemin işleyişinde belirleyici rol üstlenmesi örgütsel yapısı ve toplumsal dayanakları olduğu söylenebilir. BDP, genelde geniş bir parti olarak örgütlenmiş olduğu düşünülse de yerel elitler ve saygın toplumsal aktörlerin oluşturduğu bir yapı üzerinden siyasi gücünü yürütmüştü. Bu durum, partiye seçim kampanyalarını yürütürken önemli ölçüde kolaylık sağlamıştır. Ek olarak, muhalefet partilerinin finansal ve örgütsel açıdan daha zayıf olmasının temel sebebi budur (Holm, J. D. 1987). Bu yapı ve düzen üzerinden okunduğunda ise siyasi yarışlar ve siyasi kampanya çalışmaları da ciddi bir sorun olarak görülmektedir. Botswana Demokratik Partisi'nin (BDP) uzun bir dönem iktidarda olması rakip

Elmaslar, Demokrasi ve Kalkınma: Botswana'nın Yönetişim Modeli ve Günümüzdeki Sınamaları

partiler için şanslarını oldukça düşürmekteydi. Botswana Ulusal Cephesi'nin BDP'ye karşı herhangi bir tehdit oluşturamaması, onu ve Botswana Kongresi de dahil diğer partileri önemli ölçüde çaresiz bırakmıştır. Bu bağlamda düzenli seçimler, işleyen bir demokrasiyi kanıtlamak için yeterli değildir. (Cook, A., & Sarkin, J. 2010). Ayrıca, BDP, devletten yüksek seviyelerde fon alabilmektedir. Bunun nedeni ise, muhalefet partilerinin onu asla deviremeyecek görünmesiydi. Tüm bu fonlar sayesinde seçim propagandalarında ve reklamlarında muhalefetin bile göremeyeceği kadar avantajlı olmasına sebep olmuştur. Sonuç olarak, seçimler uzun bir süre boyunca BDP tarafından domine edilmişti. Bu hakimiyet sürecinde kendilerine muhalefet olanları da kendi tarafına çekebilme başarısını göstermişlerdi. Ek olarak, bu parti gücünü kullanarak "specially elected members" belirleyebiliyorlardı. (Taylor, I. 2003). Botswana Demokratik Partisi bağımsızlıktan sonra o kadar uzun yıllardır iktidarda kalması siyasal sistem üzerinde kurduğu sağlam etkiyi gösteriyor. Muhalefet partileri ise seçimlere katılmakta ve bu denkleme bulunmasına rağmen, kurumsal yapı ve siyasal kültür gibi faktörlerden dolayı iktidar parti olma kapasiteleri sınırlı kalmıştır. Bir diğer taraftan BDP'nin başarısında etnik faktörler de önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle Bamangwato ve Bakwena gibi partiye aidiyeti çok yüksek olan kabileler partiye oldukça yüksek derecede destek vermiştir. Bu nedenle muhalefet partilerinin bu bölgelerdeki etkisi önemli ölçüde düşük kalmış ve rekabet seviyesini, onların açısından olumsuz etkilemiştir. Her ne kadar bazı elitlerin beğenmedikleri hükümet politikaları olsa da parti içi sadakat ve toplumsal baskı muhalefete yönelmeyi oldukça zorlamaktadır. Bununla birlikte BDP, sadece etnik destek üzerinden değil, ayrıca devlet kaynaklarının dengeli

bir şekilde bölgelere dağıtım konusunda da siyasal meşruiyetini yürütmektedir. Ancak bu yaklaşım, belli zamanlarda dezavantajlı grupların faydalanması noktasında, politikaların uygulanamaması durumuyla karşı karşıya kalabilmektedir ve bu durum sosyal eşitsizliklerin devam etmesine neden olmaktadır. Botswana'nın siyasal yapısı, istikrar ve süreklilik göstermesine rağmen, siyasal rekabetin kısıtlı kalması nedeniyle baskın parti sisteminin pekişmesine zemin hazırlamaktadır. (Holm, J. D. 1987). Botswana'nın bağımsızlık sonrası Afrika kıtasındaki birçok devlete kıyasla daha uzun bir siyasi istikrar göstermesi, sahip olduğu kurumsal yapı ve baskın parti sisteminin öne çıktığı ileri sürülmektedir. Botswana Demokratik Partisi baskın bir parti sistemi olarak ortaya çıktı. Bu baskınlık elitizmi güçlendirdi, siyasi gücü merkezileştirmiş ve yürütmenin hesap verilebilirliğini azalttı. Devlet başkanlığında iki kez değişim meydana geldi. 1980'de Khama'dan yardımcısı Masire'ye ve Masire'den 1998'de yardımcısı Festus Mogae'yi göreve getirdi ama demokratik bir iktidar değişikliği görülmemiştir. Ayrıca başkanların yetkileri anayasal olarak sınırlandırılmamıştı. Bugüne kadar hem parti başkanlığı hem devlet başkanlığını kullanması ve görev süresini belirlemede herhangi bir siyasi risk veya meydan okumadan tamamen muaftı. (Good, K. 1999). Düzenli seçimler gerçekleştirilmiş olması, siyasal rekabetin sınırlı kalmasını ve uzun yıllar boyunca tek partinin baskın olmasını değiştirmemiştir. Bu bağlamda, Botswana, literatürde genellikle bir "dominant party system" örneği olarak değerlendirilmektedir. Bu işleyişin ışığında, Siyasi partilerin doğaları gereği devlet iktidarını ele geçirmeye çalışması ve hükümeti kurmaya çalışması oldukça normaldir. Ancak seçimleri kazanamamaları durumunda, yönetim sürecine katılan ve hükümetin politikalarını ve

eylemlerini eleştirmeye ve değiştirmeye çalışan sadık muhalefet partileri olarak kalmaları beklenmektedir. (Molomo, M. G. 2000). Ancak, Afrika siyasetinin belirleyici bir özelliği vardır. Yani Botswana bir istisna değildir. Anayasanın 47 (1) maddesi uyarınca, Botswana'da önemli geniş yetkilere sahip bir yürütme başkanı bulunmaktadır. Buna göre, 47 (2) maddesi uyarınca, “bu Anayasa veya başka bir kanunla kendisine verilen herhangi bir görevi yerine getirirken, başkan, aksi belirtilmedikçe, kendi takdirine göre hareket edecek ve zorunlu olmayacaktır.” (Sebudubudu, D. 2017). Sahra altı Afrika ülkelerin düşük performansının bir başka muhtemel açıklaması, bölgesel ölçekte zayıf kurumların ve politikaların yaygınlığı ile ilişkilendirilmektedir. Literatürde bu durum, “aşağıya doğru yarış” (race to the bottom) içerisinde bulunmalarıyla açıklanmaktadır. Buna karşın Botswana, başarılı bir örnek olarak, daha istikrarlı politikalar geliştirerek bu genel denklem içerisinde sınırlanmıştır. Bu farklılaşmanın en önemli nedenlerinden biri, kurumsal yapı üzerinden inşa edilmiş bir siyasal meşruiyete dayanmasıdır. Otoritenin kaynağı ile onu temsil eden aktörlerin arasındaki bu ayrım, siyasal sistemin, bireylerden bağımsız bir şekilde yürütülerek süreklilik kazanmasında önemli bir rol oynamasıdır. (Beaulier, S. A., & Subrick J. R. 2006). Bu durum birçok Afrika ülkesinde rastlanan lider merkezli zayıf yapıların aksine, Botswana'da daha istikrarlı bir siyasal düzenin oluşmasına katkı sağlamıştır. Botswana'nın ilk Cumhurbaşkanı Seretse Khama'nın izlediği politikalar da bu sürecin belirlenmesinde etkili olmuştur. Khama'nın öncelikli olarak genel refahı incelemesi ve kapsayıcı politikalar geliştirmesi, sadece kişisel meşruiyetini sağlamlaştırmakla kalmamış, kurumsal düzenin oturmasına da katkı sağlamıştır. (Beaulier, S. A., & Subrick J. R. 2006). Bu çerçevede Botswana örneği,

güçlü liderlik ve kurumsallaşmanın birlikte kurduğu denge ile baskın parti sisteminin istikrarını destekleyen önemli noktalarından biri olduğunu göstermektedir. Elmaslar ve Ekonomik Kalkınma 1966'da dünyanın en fakir ülkelerinden biri olarak bağımsızlığını kazanan Botswana, yeni keşfedilen elmaslarını, bağımsızlık sonrası dönemde yaşanan hızlı dönüşümle birlikte iyi kullanmasını bildi ve literatürde sıklıkla “Afrika mucizesi” olarak gösterilmektedir. Ayrıca, kısa süre içerisinde yüksek büyüme oranları yakalayarak kişi başına düşen milli gelirini kayda değer bir ölçüde arttırmayı başardı. (Holm, 1987; Makgala, 2025). Özellikle, bağımsızlık sonrasında itibaren ekonomik büyümenin hızlanması, Afrika'nın görece en yoksul ülkelerinden bölgesel ölçekte daha yüksek gelirli bir devlet haline gelmesine katkı sağlamıştır. (Holm, 1987). Bu büyüme ve kalkınmada, 1966'dan sonra BDP üyeleri ve siyasi elitin ekonominin ana üretim yeri olan hayvancılık sektöründe önemli çıkarlara sahipti. Bu statükoda kalkınma planları bu elitin çıkarına hizmet etmekte öncelik olmuş ve belirlenen kalkınma programında bu çıkar grubunun olması, hızlanmasında önemli ölçüde fayda sağlamıştır. (Taylor, 2003). Bir başka açıdan, Botswana'nın ekonomik açıdan hızlı büyümesindeki nedenler olarak, iyi politikalar benimsemesi de önemli bir ayrıntı olarak gösterilmektedir. Ayrıca, bu büyümenin temel taşlarının başında elmaslar geldiğini söylemek oldukça yerinde olacaktır. Çünkü, örnek olarak Zaire (Kongo), Sierra Leone veya Nijerya gibi ülkeler bu başarıyı gösterememiştir. Ek olarak, kurumların güvenli mülkiyet haklarını sağladığı sürece elitler dışında girişimci kesiminde, kalkınmada önemli rol oynayabileceği görülmektedir. (Acemoglu, Johnson, Robinson, 2001). Bu ekonomik başarının temelinde ise elmas kaynaklarının keşfi ve etkili bir biçimde yönetilmesi yatmaktadır. 1967 yılında De Beers tarafından keşfedilen elmas

Elmaslar, Demokrasi ve Kalkınma: Botswana'nın Yönetişim Modeli ve Günümüzdeki Sınamaları

yatakları, Botswana ekonomisi için bir kırılma noktası olmuş ve bu tarihten sonra ülke ekonomisinin ana taşıyıcı gücü olarak elmaslar yer edinmiştir (Cook & Sarkin, 2010). Hükümetin De Beers ile ortaklaşa kurduğu Debswana şirketi ile bu elmas kaynaklarını kontrol altında tutması, gelirlerinin devlet tarafından yönlendirilmesi mümkün kılınmıştır (Cook & Sarkin, 2010). Bu gelişmeler, Botswana'nın kaynak lanetine maruz kalmadan doğal kaynaklarını doğrudan ekonomik kalkınmasına dönüştürmesiyle sonuçlanmıştır. Botswana'nın ekonomik kalkınmadaki bu başarısının sadece doğal kaynaklara sahip olmasıyla değil aynı zamanda bunların doğru strateji ve yönlendirmelerle nasıl yönetildiğiyle de ilişkilidir. Literatürde sıklıkla üstüne basıldığı üzere, Botswana hükümeti elde ettiği gelirleri altyapı, eğitim ve kamu hizmetleri gibi alanlarda kullanarak kalkınma odaklı politikalar uygulamıştır (Beaulier & Subrick, 2006). Düşük enflasyon oranlarının korunması ve kamu harcamalarının oldukça gerçekçi bir şekilde kullanılması, ülkenin uzun vadede ekonomik kalkınmasını ve büyümesini etkileyen kilit taşlarından gösterilmektedir (Beaulier & Subrick, 2006). Bu bağlamda Botswana, doğal kaynaklarını “sömürgeci” veya “yağmacı” politikaları yerine kalkınmayı artıracak stratejilerle harmanlamıştır. Bununla birlikte Botswana'nın özellikle ekonomik kalkınmadaki başarısı tartışmasız değildir. Bu konuda birçok eleştiride bulunmaktadır. Bazı çalışmalar, ülkenin gelişiminin büyük bir kısmı elmas kaynaklarına bağlı olması nedeniyle ilerleyen zamanlarda yapısal olarak kırılgan olarak gösterilmektedir. Yani, ekonominin yeterince çeşitlendirilmemiş olması ve tek sektöre dayandırılmış olması, uzun vadeli sürdürülebilirlik açısından önemli bir risk olduğu söylenmektedir (Cook & Sarkin, 2010). Bu bağlamda Botswana'nın

başarısının kısmen şansa dayalı olduğu öne sürülmekte ve diğer ülkelerin bunu tekrarlayamayacak olmasında göz önünde bulundurulmaktadır (Cook & Sarkin, 2010). Ekonomik kalkınmanın toplumsal yansımaları da bu eleştirelin önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Botswana'da ekonomik büyümenin yüksek olduğunu söylesek de toplumun her kesimine adil ve eşit bir şekilde dağıtıldığı yönündeki eleştirilerinde var olduğu görülmektedir. Özellikle sivil toplumun yetersiz varlığı ve işçi sınıfının yetersiz örgütlenmesi, ekonomik kapasitenin toplumsal boyutunun eksik kaldığını göstermektedir (Good, 1999). Bu durum, gelişen ve büyüyen ekonomik kalkınmanın beraberinde bazı sosyal eşitsizlikler getirdiği de yadsınamaz bir gerçek olmuştur. Literatürde Botswana liberal demokrasi olarak gösterilmektedir. Ancak devletin kalkınma hizmetleri ve sosyal gelişmişlik gerçekleştirmesi, ülkenin siyasi çekişmelerini ve otoriter liberalizm sergilediğini değiştirmeyecektir (Taylor, 2003). Ayrıca, Botswana ekonomisinin bölgesel düzeyde de bir bağımlılık durumundadır. Özellikle Güney Afrika ile olan ekonomik ilişkiler ve Güney Afrika Gümrük Birliği (SACU) açısından konumu, ekonomik karar alma süreçlerinde dolaylıda olsa Botswana'nın etkilendiği görülmektedir (Gaborone, 1994). Bu durum, Botswana ekonomisinin başarılı olduğunun yanında dış bağımlılıktan tamamen bağımsız olduğunu söylemeyi zorlaştırmaktadır. Sonuç olarak, Sahra altı Afrika'sında ekonomik büyümeyi başarılı olarak sürdüren Botswana'nın bunu, ekonomik kalkınma deneyimi ve doğal kaynak kullanımını doğru kurumsal yapıya bütünleşmiş bir şekilde yönetmesiyle başardığını söyleyebiliriz. Ancak bu model, ekonominin çeşitliliğinin eksik olması, sosyal eşitsizlikler ve dış bağımlılık gibi yapısal kısıtlar nedeniyle eleştirel bir yaklaşımla değerlendirilmeyi

de gerektirmektedir. Ek olarak, Botswana örneği, elmas kaynaklarının ekonomik kalkınma sürecinde doğru bir şekilde kullanılabileceğini gösterirken, bu avantajlı durumun kurumsal kapasite ve politika tercihleriyle oldukça yakın ilişkisi olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

Demokrasi, Toplum ve Devlet-Toplum İlişkileri

Botswana, Afrika kıtasında demokratik istikrar açısından başarılı bir örnek olarak görülse de bu durum literatürde kapsamlı bir tartışma konusu olmuştur. Ülkede düzenli seçimlerin yapılması, çok partili sistemin varlığı ve temel siyasi hakların belli bir düzeyde korunması, Botswana'nın demokratik bir ülke olarak değerlendirmesine sebep olmuştur (Holm, 1987; Molomo, 2000). Ancak, Afrika kıtasında genellikle görülen bir sorun öne çıkmaktadır, bu ekonomik sıkıntıların yaşanması ve kötü yönetimin elit tabakayla birlikte yolsuzluk yapmasıdır. BDP hükümeti ekonomik kalkınmasını parti tabanına çok dengeli ve doğru bir şekilde yaymayı başarmıştır. Öyle ki, hiçbir grup bir diğerinden orantısız bir şekilde kar elde edememiştir. BDP'nin demokratik yapısı şaşırtıcı bir şekilde uzun yıllardır devam etmiştir. Elit sınıf, şefleri ve onların önderlerini siyasette güçlü bir şekilde rol almalarına izin vermiştir. Ancak bazı meselelerde önlerine geçmesine izin vermemişlerdir. Örneğin bazı danışmanlar, hükümetin, şeflerin yetkilerini hükümete daha çok katkı verebilmesi için geri iade etme teklifini sunmuşlardır. Ancak BDP elitleri bunu kesin bir dille reddetmişlerdir (Holm, 1987). Bununla birlikte, iktidar partisinin, düzenli seçimlerin devam etmesine rağmen, uzun yıllardır hükümette kalması ve siyasal rekabetin sınırlı kalması, bu demokratik yapının ilerleyişinde belirli soru işaretleri doğurmuştur (Molomo, 2000). Bu konjonktürde Botswana demokrasisi genellikle "elit demokrasi"

olarak tanımlanmaktadır. Good'a göre ülkedeki demokrasi süreci özellikle siyasal elitlerin meşruiyetini elde etmesine dayanmakta, halkın ise siyasal sürece katılımının ise düşük kalmasına sebep olmuştur (Good, 1999). Bu durum, yükselen ekonomik duruma katkı sağlayanlara büyük ödüller vermesi, diğer kesimin ise bu sistem içerisinde pasif kalmasıyla değerlendirilmektedir (Good, 1999). Nitekim halkın siyasete olan katılımının düşük kalması ve siyasal elitlerin varlığına olan itiraz ve eleştirinin küçük kalması, siyasal elitler ve halk arasında görünmez bir denge durumunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, elit kesimin bu döngüde, meşruiyetini sürdürmesi oldukça kolaylaşmıştır (Good, 1999). Ek olarak, sivil toplumun yapısı bu dengenin önemli bir parçasıdır. Botswana'daki sivil toplum örgütleri genellikle zayıf, dağınık ve kısıtlı etkiye sahip yapılar olarak değerlendirilmektedir (Good, 1999; Taylor, 2003). Bu durum bağımsızlık sürecinde etkili bir toplumda aktif vatandaşlığın yaşanmamış olması ve otoriteye yönelik eleştirel bir siyasal kültürün gelişmemesiyle açıklanmaktadır (Taylor, 2003). Ayrıca devletin sivil toplum üzerindeki etkin ve baskın rolü, bu yapının gelişmesini dahada kısıtlamaktadır. Botswana'da sivil toplum genellikle devletin belirlediği alan içerisinde hareket etmekte, devletin çıkarlarına hizmet eden grupların desteklenirken, özellikle potansiyel tehdit oluşturan sendikalar ise büyük ölçüde sınırlandırılmaktadır (Mogalakwe & Sebudubudu, 2006; Good, 1999). Bu bağlamda İşçi sınıfının ve sendikaların faaliyetlerinin oldukça zayıf görüldüğü belli olmaktadır. Devletin en büyük işveren durumunda olması ve kamu sektöründe bu tarz sendikalaşmaların kısıtlanması, işçi hareketlerinin önünü kesmekte ve gelişimini engellemiştir (Good, 1999). Bu durum, süregelen baskın parti sisteminde toplumun, devlet kademesine olan taleplerini oldukça zorlamıştır. Ayrıca bu statükoda siyasal

Elmaslar, Demokrasi ve Kalkınma: Botswana'nın Yönetişim Modeli ve Günümüzdeki Sınamaları

elitlerin oluşturduğu yapıya devamlılık kazandıran önemli bir unsur haline gelmiştir. Botswana demokrasisinin eleştirel değerlendirilmesini sağlayan en önemli faktörlerin başında gelen konu, ekonomik kalkınmanın toplumsal sonuçları olarak gösterilmektedir. Sahra Altı Afrika'ya kıyasla, ülke kişi başına düşen milli gelirde belirli insani gelişmişlik endekslerinde üst sıralarda olmasına rağmen, gelir ve servet eşitsizlikleri belirgin bir şekilde yüksek seviyelerdedir (Good, 1993). Özellikle Basarwa gibi marjinal grupların sistem içerisinde önemli ölçüde dezavantajlı durumda olması, ekonomik kalkınmanın ülke içindeki tüm kesimlere eşit düzeyde dağılmadığını ortaya çıkarmaktadır (Good, 1993). Bu durum, Botswana'daki ekonomik kalkınmanın, toplumsal adalet ekseninde sınırlı bir etki oluşturduğunu gözler önüne sermektedir. Hak ve özgürlükler açısından değerlendirildiğinde ise daha karmaşık bir görüntü ortaya çıkmaktadır. Botswana'da ifade, toplanma ve basın özgürlüğü mevcut statükoda yerini almış olmasına rağmen, bu özgürlükler bazı kurumsal ve yasal kısıtlamalarla kontrol altında tutulmaktadır (Holm, 1987). Diamond'a göre liberal bir demokraside olması gereken temel koşulları şöyle sıralıyor, vatandaşların siyasi olarak kısıtlanmamış ve erişimine izin verilen bağımsız medya gibi seçeneklerin varlığının kabul görmesidir. Ancak Botswana'da medya alanında hükümetin dolaylıda olsa bir etkisi olduğu ve bağımsız haber kaynaklarının sınırlandırıldığı, demokratik sürecin temel koşulları açısından önemli bir engel olmuştur (Diamond, 1999; Hague, Harrop & McCormick, 2004). Bu durum, mevcut liberal demokrasilerin aksine, Botswana'da temel koşullardan en önemlisi olan özgür medyanın tam anlamıyla serbest hareket edemediğini göstermektedir. Kurumsal yapı açısından baktığımızda ise, yürütme organında bulunan geniş

yetkiler Botswana demokrasisinin en öne çıkan tartışma konularından biri olmuştur. Cumhurbaşkanı olağanüstü hâl ilan etme, parlamentoyu feshetme ve özellikle göç politikaları üzerinde oldukça açık yetkilere sahip olması, güçler ayrılığı ilkesine oldukça karşı bir durum olmuş ve bu ilkenin uygulanabilirliğini yüksek derecede olumsuz etkilemiştir (Sebudubudu, 2017). Ayrıca bu yetkilerin herhangi bir yargısal denetime tabi olmaması, demokratik açıdan hesap verilebilirliği büyük ölçüde kısıtlamaktadır (Sebudubudu, 2014). Bunun yanı sıra Botswana'daki toplumsal kapsayıcılığın demokratik açıdan da tartışmalı bir konu olduğu söylenmektedir. Literatürde, ülkenin ekonomik ve siyasal başarılarının ülke genelindeki gruplara eşit şekilde dağıtılmadığı ve özellikle Tswana gruplarının siyasi arenada daha çok baskın olduğu görülmektedir (Cook & Sarkin, 2010). Bu durum, demokrasi ve insan hakları açısından Botswana'daki tüm vatandaşlar için eşit ve adil derecede işlemediği yönündeki eleştirileri önemli derecede güçlendirmektedir. Sonuç olarak Botswana, demokratik açıdan Afrika bağlamında istikrarlı ve işleyen bir sistem sunmakla beraber, bu sistemin vatandaşlar açısından aktif katılım, eşitlik ve çoğulculuk olarak önemli kısıtlar içerdiği fark edilmektedir. Sivil toplum ve işçi sınıfının zayıflığı, yürütmenin orantısız derecedeki geniş yetki alanları, medya alanındaki kısıtlamalar ve toplumsal eşitsizlikler, Botswana'daki demokrasinin tam manasıyla gelişmesindeki önemli sebepler olarak öne çıkmaktadır. Bu nedenle Botswana, sadece demokratik kurumların var olması değil aynı zamanda bu kurumların kapsayıcı, çoğunlukçu ve eşitlikçi ilkelerle toplumsal katılımı desteklenmesi gerektirdiğini göz önüne getiren önemli bir örnek olarak değerlendirilebilir.

Darbeler Olmadan İstikrar: Sivil-Asker İlişkileri

Botswana, Afrika kıtasında askeri darbelerin ve siyasal istikrarsızlıkların baş gösterdiği bir bölgede, bu tür engellerin yaşanmadığı nadir örneklerden biri olarak gösterilmektedir. Ülkedeki başarılı istikrar modelini, askeri darbelerin hiç yaşanmaması ve ciddi iç savaş ve karışıklıklara maruz kalmaması, önemli faktörler olduğu görülmektedir (Bayram, 2014). Nitekim bazı araştırmacılar Botswana'daki siyasal ortamın bu derece sakin olmasını “sıkıcı” olarak değerlendirmiştir (Cook, Sarkin, 2010). Bu istikrarın önemli faktörlerinden biri, Botswana'nın bağımsızlığını birçok Afrika ülkesinin aksine barışçıl bir şekilde kazanmasıyla ilişkilendirilmektedir. Botswana, İngiliz yönetimine karşı silahlı bir mücadele ve çatışmasız bir süreç sonucunda bağımsızlığını kazanmıştır (Molomo, 2000). Bu durum, bağımsızlık sonrası mevcut siyasal kurumlarda askeri aktörlerin yer edinmemesine ve siyasal elitler arasında daha ılımlı bir ilişkinin gelişmesine ortam hazırlamıştır. Botswana'daki siyasal istikrarın bir diğer önemli boyutu ise ülkenin toplumsal ve kültürel yapısıyla bağlantılı olduğu görülmektedir. Literatürde Tswana siyasal kültürünün çatışmanın aksine, daha çok uzlaşma, müzakere ve barışçıl ilişkiler üzerine kurulu olduğu belirtilmektedir. Örneğin, bağımsızlık sonrasındaki en önemli şiddet olayı, grevleri bastırmak ve kontrol altına almaktı ve bu nedenle polis müdahaleleri oldu. Ancak her gerçekleşen bu olayda hükümet liderleri müzakere yolunu seçerek çözüm yolu aramıştır (Holm, 1987). Fiziksel şiddet Botswana toplumunda onaylanmayan bir durumdur. Çatışmaların genellikle müzakere yoluyla çözüme kavuşturulduğu görülmektedir. Bu durum, siyasal arenada da benzer bir yaklaşımın kabul edilmesine ön ayak olmuştur. Nitekim, Botswana siyasal kültüründe uzun süreli tartışmalar yaygın olmasının yanında çatışmalar çok

nadir görülmektedir (Maundeni, 2004). Kurumsal düzeyde ise Botswana'nın en öne çıkan özelliklerinden biri, sivil otoritenin ordu üzerindeki oldukça güçlü kontrolüdür. Ülke bağımsızlık sonrasında uzun süre boyunca bir orduya sahip olmamış, güvenlik daha çok polis gücüyle sağlanması buna en büyük örnek olarak gösterilmektedir (Holm, 1987). Bu durum, askeri kurumların siyasal sistem içerisinde belirli bir güç haline gelmesini önemli ölçüde kısıtlamıştır. Daha sonraki dönemde de sivil yönetimin, askeri yönetime kurduğu üstünlük, mevcut siyasal düzeni ve istikrarı devam ettirmesinde itici bir güç olmuştur (N'Diaye, 2001). Botswana'nın ilerleyen dönemlerdeki uyguladıkları politikalar göz önünde bulundurulduğunda ise bu istikrarın devam etmesinde önemli bir yeri olduğu görülmektedir. Ayrıca, iyi yönetim ilkelerine dayalı politikalar, düzenli gerçekleşen adil seçimler, devletin hesap verilebilir ve insan haklarına belirli ölçülerde duyduğu saygının, askeri müdahale tehlikesini azaltan önemli faktörler arasında olduğu söylenebilir (N'Diaye, 2001; Bayram, 2014). Bu bağlamda Botswana birçok Afrika ülkesine kıyasla, siyasal düzenini koruma ve sürdürme noktasında, herhangi bir askeri müdahale, baskı ve şiddet yerine kurumsal yapıları doğru kullanma yaklaşımını ön planda tutmuştur. Sonuç olarak Botswana'nın askeri darbelerle maruz kalmamasını, tek bir faktöre indirgenemez. Aksine, çatışma olmadan kazanılmış olan bağımsızlık, uzlaşmacı ve müzakere yanlısı siyasal kültür, güçlü sivil kontrol sistemi ve gerçekçi politika tercihleri gibi çeşitli faktörler bu bağlamda öne çıkmaktadır. Tüm bu yönleriyle Botswana örneği, askeri müdahalelerin kaçınılmaz olmadığını ve mümkün kurumsal ve sivil kontrol koşulları ile istikrarlı ve düzenli siyasal yapının oluşturulabileceğini göstermektedir. Ancak bu istikrarlı sürecin, demokratik katılımın sınırlılığı ve yürütmenin geniş yetkileri ve güçlü durumu ile göz

Elmaslar, Demokrasi ve Kalkınma: Botswana'nın Yönetişim Modeli ve Günümüzdeki Sınamaları

önüne alınması gerçeğinin de arka plana atılmaması gerekmektedir. Güncel Zorluklar ve Siyasal Değişim Botswana, uzun yıllar boyunca istikrarlı bir demokrasi ve başarılı bir örnek olarak gösterilmiş olsa da 1990'lı yıllardan itibaren ülke içindeki yapısal sorunlar daha da dikkat çekmiştir. Yoksulluk, işsizlik ve gelir eşitsizliği önemli düzeyde toplumsal sorunlar olarak değerlendirilmiştir. Bu durum Botswana'nın dünyada en eşitsiz gelir dağılımları arasında gösterilmesine sebep olmuştur (Makgala, 2025). Bu yapısal sorunlar, özellikle Ian Khama'nın 2008 yılında başkanlığa geçmesiyle daha görünür düzeye ulaşmıştır. Bu dönemde yönetimde belirgin gerilemeler yaşanmıştır. Örneğin, insan hakları ihlalleri, yolsuzluk ve hukukun üstünlüğü ilkesine yönelik ihlaller gibi sorunlar artış göstermiştir (Makgala, 2025). Siyasal alanda yaşanan en öne çıkan sorunlardan biri ise iktidar partisinin iç hesaplaşmalarından doğan bölünmeler olmuştur. Eski Başkan Ian Khama ile halefi Mokgweetsi Masisi arasında meydana gelen sürtüşme, Khama'nın BDP'den ayrılması ve yeni bir parti kurmasıyla sonuçlanmıştır ve bu durum mevcut iktidar partisinde güç kaybına sebep olmuştur (Makgala, 2025). Bu olaylar ışığında muhalefet partilerinin birleşmesi uzun süredir görülemeyen bir rekabet ortamının oluşmasına sebep olmuştur. 2024 genel seçimleri, bu yaşanan olayların bir sonucu olarak görülebilir. Ayrıca bu seçim Botswana tarihinde daha önce hiç görülmeyen bir kırılma noktası olmasıyla da dikkat çekmektedir. Bağımsızlıktan bu yana baskın parti olmasıyla öne çıkan BDP, ciddi bir oy kaybı yaşayarak iktidarını kaybetmiştir (Makgala, 2025). Seçimlerden galip ayrılmış iktidara sahip olan yeni parti ise, muhalefet koalisyonu olan Umbrella for Democratic Change (UDC) olmuştur (Makgala, 2025). Bununla birlikte seçim sonuçlarından sonra meydana gelen

gelişmeler, Botswana demokrasisinin kurumsal geçmişini ortaya koymuştur. Eski Başkan Masisi'nin yenilgiyi kabul ederek barışçıl bir şekilde iktidarı devretmesi, Botswana'nın uzlaşmacı kimliğini ortaya koymuştur (BBC News, 2024). Yeni dönemde UDC hükümeti, ekonomik eşitsizlikleri ortadan kaldırmayı ve sosyal refahı artıracak yeni politikaları vaat olarak sunmuştur. Ayrıca, asgari ücret artışları, sosyal yardımların kapsayıcı bir şekilde yapılması ve en önemlisi kamu yönetiminde liyakat esaslı işleyişin hâkim olması gibi hedeflerin, mevcut Botswana yapısal sorunlarına bir çözüm arayışı olarak öne sürülmüştür (Makgala, 2025). Ancak bu planlamaların uzun vadede elmas gelirlerine bağımlı ve ekonomik açıdan sınırlı bir yapıya sahip olan Botswana için ne denli sürdürülebilir olduğu ise halen tartışma konusu olmaya devam etmektedir. Sonuç olarak Botswana'da yaşanan bu son siyasal gelişmeler, uzun süredir devam eden bir baskın parti sisteminin değişmesi ve yeni yönetimle girilen bu yeni dönem değişimin mümkün olduğunu göstermiştir. Bu dönüşümle birlikte Botswana'nın ekonomik ve kurumsal sorunlarının bu değişim başarısı perspektifinde belirleyici bir rol oynayacağını da gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda 2024 seçimleri, Botswana demokrasisinin bir yandan kırılma olması diğer yandan ise kurumsal gücünü ortaya koyması açısından önemli bir dönüm noktası olduğu söylenebilir.

Sonuç

Bu çalışma, Botswana'nın birçok Sahra Altı Afrika ülkelerine kıyasla kurumsallaşma, demokratikleşme ve ekonomik kalkınma açısından nasıl bir başarılı çizgi çizdiğini açıklamayı amaçlamıştır. Elde edilen veriler ışığında, Botswana'nın deneyiminin aslında tek bir faktöre indirgenemeyeceğinin, aksine tarihsel,

kurumsal, ekonomik ve sosyo-politik arka planlarının birleşimiyle şekil aldığını göstermektedir. Tarihsel açıdan bakıldığında, bağımsızlık sürecindeki diğer Afrika ülkelerine kıyasla sömürülen değil daha çok himaye altında tutulan bir bölge olması ve siyasi elitler arasındaki uzlaşmacı yaklaşımlar daha istikrarlı devlet kurumlarının oluşmasında etkin bir rol oynamıştır. Botswana Demokratik Partisi (BDP) uzun yıllar boyunca iktidarda kalması ve siyasi istikrarı sağlaması, siyasi rekabetin gün yüzüne çıkmasını bir ölçüde engellemiştir. Ekonomik açıdan ise elmas kaynaklarının keşfi, diğer Afrika ülkelerinde görüldüğünün aksine kaynak laneti yaşamaması ve bu kaynakların ekonomik kalkınmada doğru yönetilmesi sürdürülebilir ekonomik kalkınmaya lokomotif olmuştur. Bununla birlikte, Botswana'nın başarı hikayesi önemli zorluklar ve sorunlarda doğurmuştur. Örneğin, gelir eşitsizliği, sivil toplum ve işçi sınıfının pasifliği ve yürütme organının güçlü konumu bu düzen sistemindeki sorunlardan öne çıkanlarıdır. Bu bağlamda, Botswana mükemmel bir demokrasi örneği olmaktan çok istikrar ile kısıtlamaların iç içe geçtiği hibrit bir yapı göstermiştir. Askeri darbelerin yaşanmamış olması ise bu sisteme önemli bir katkısı olmuştur. Bu durum, uzlaşmacı siyasi ve toplumsal kültür, güçlü sivil yönetim ve gerçekçi karar alma kapasitesiyle açıklanabilir. Öte yandan, 2024 seçimleriyle birlikte gerçekleşen iktidar değişimi, Botswana tarihinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Çünkü uzun yıllardır süren baskın parti sistemi bu seçimle birlikte değişmiş ve mevcut sorunların çözümüne arayışlar getirmesi öngörülmektedir. Geleceğe yönelik olarak, Botswana modelinin sürdürülebilir olması, Aktif demokratik katılım, gelir dağılımının eşit yapılması ve ekonomik çeşitliliğinin artırılmasına bağlı olduğu sonucuna varılmıştır. Sonuç olarak, Botswana örneği, doğal kaynakların kalkınmada en önemli mihenk

taşlarından biri olduğu ve bu fırsatın kurumsal yapı ve siyasi tercihler etrafında şekillendiğini göstermiştir.

Kaynakça

- Acemoglu, D., Johnson, S., & Robinson, J. A. (2001). An african success story: Botswana.
- Bayram, M. (2014). Afrika genelinde istisnai bir devlet: Botswana. *Adam Academy Journal of Social Sciences*, 4(1), 74-88.
- BBC News 2024. Botswana ruling party rejected after 58 years in power, 1 November.
- Beaulier, S. A., & Subrick, J. R. (2006). The political foundations of development: the case of Botswana. *Constitutional political economy*, 17(2), 103-115.
- Cook, A., & Sarkin, J. (2010). Is Botswana the miracle of Africa-democracy, the rule of law, and human rights versus economic development. *Transnat'l L. & Contemp. Probs.*, 19, 453.
- David Sebudubudu and Keratilwe Bodilenyane, "Botswana," in *Africa Yearbook: Politics, Economy and Society South of the Sahara in 2013*, vol. 10, ed. Andreas Mehler, Henning Melber, and Klaas van Walraven (Leiden, Netherlands: Boston, Brill, 2014), 453.
- Diamond, L. (1999). *Developing democracy: Toward consolidation*. JHU press.
- Gaborone, M. R. (1994). *The search for peace and security: the case of Botswana* (Doctoral dissertation, Monterey, California. Naval Postgraduate School).

Elmaslar, Demokrasi ve Kalkınma: Botswana'nın Yönetişim Modeli ve Günümüzdeki Sınamaları

Good, K. (1993). At the ends of the ladder: radical inequalities in Botswana. *The Journal of Modern African Studies*, 31(2), 203-230.

Good, K. (1999). Enduring elite democracy in Botswana. *Democratization*, 6(1), 50-66.

Good, K., & Taylor, I. (2008). Botswana: A minimalist democracy. *Democratization*, 15(4), 750-765.

Hague, R., Harrop, M., & McCormick, J. (2004). *Comparative government and politics* (Vol. 6). Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Holm, J. D. (1987). Botswana: A paternalistic democracy. *World Affs.*, 150, 21.

Makgala, C. J. (2025). 2024 Botswana election dynamics and presage for future government and governance. *The Round Table*, 114(1), 107-110.

Maundeni, Z. (2004). Mutual criticism and state/society interaction in Botswana. *The Journal of Modern African Studies*, 42(4), 619-636.

Molomo, M. G. (2000). Understanding government and opposition parties in Botswana. *Journal of Commonwealth & Comparative Politics*, 38(1), 65-92.

Monageng Mogalakwe and David Sebudubudu, "Trends in State-Civil Society Relations in Botswana," *Journal of African Elections* 5, no. 2 (2006): 207-224.

N'Diaye, B. (2001). *The challenge of institutionalizing civilian control: Botswana, Ivory Coast, and Kenya in comparative perspective*. Lexington Books.

Sebudubudu, D. (2017). Factors that impede democratic consolidation in Botswana. *Taiwan Journal of Democracy*, 13(1), 137-153.

Taylor, I. (2003). As good as it gets? Botswana's democratic development'. *Journal of Contemporary African Studies*, 21(2), 215-231.

TÜRKİYE VE GÜNEY KORE'DE DEMOKRATİK GERİLEME: KARŞILAŞTIRILMALI BİR ANALİZ

ÖZ

Demokratik gerileme, son yıllarda uluslararası siyasi sistemde önemli bir tartışma konusu haline gelmiş ve daha belirgin bir fenomen olarak ortaya çıkmıştır. Demokratik gerileme, seçilmiş yönetimlerin kurumsal ve yasal araçlarla demokratik kurumları ve değerleri kademeli olarak aşındırdığı bir süreç olarak anlaşılmaktadır, ani bir rejim çöküşü gibi değil.

Bu çalışmaya göre, demokratik gerileme tek yönlü veya tek tip bir süreç değildir; benzer küresel etkiler altında olsa bile, bir ülkenin kurumsal yapılarına ve siyasi dinamiklerine bağlı olarak çeşitli şekillerde kendini gösterebilir. Bu çerçevede, demokratik gerilemenin farklı seyirlerini analiz etmek için Türkiye ve Güney Kore karşılaştırmalı örnekler olarak incelenmiştir. Çalışma, niteliksel karşılaştırmalı bir araştırma tasarımı kullanarak dört temel alanda demokratik gerilemeyi incelemektedir: siyasi kutuplaşma ve parti rekabeti, medya özgürlüğü ve sivil özgürlükler, seçim prosedürleri ve rekabet, kurumsal denetim ve denge. Karşılaştırmalı analizin bulguları, Türkiye'deki demokratik gerilemenin daha yapısal ve kalıcı bir karakter kazandığını, Güney Kore'de ise güçlü kurumsal denetim ve denge mekanizmalarının demokratik gerilemenin derinleşmesini sınırladığını göstermektedir. Genel olarak, çalışma demokratik gerilemenin yönü ve derinliğinin sadece liderlik seçimleriyle değil, aynı zamanda kurumsal direnç ve siyasi kültürle de yakından ilişkili olduğunu göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Demokratik Gerileme; Karşılaştırmalı Siyaset; Türkiye; Güney Kore; Kurumsal Denetim ve Denge; Seçim Bütünlüğü; Medya Özgürlüğü; Siyasi Kutuplaşma

DEMOCRATIC BACKSLIDING IN TÜRKİYE AND SOUTH KOREA: A COMPARATIVE ANALYSIS

ABSTRACT

Democratic backsliding has emerged as a significant topic of discussion and has become a more apparent phenomenon in the international political system in recent years. Democratic backsliding is being understood as the gradual process by which elected administrations progressively erode democratic institutions and values through institutional and legal means, not like a sudden regime breakdown.

According to this study, democratic backsliding is not a one-way or uniform process, while it can demonstrate itself in a variety of ways depending on the institutional structures and political dynamics of a country, even under comparable global influences. Within this framework, Türkiye and South Korea are examined as comparative cases in order to analyze differing trajectories of democratic backsliding. The study uses a qualitative comparative research design to examine democratic backsliding in four key areas: political polarization and party competition, media freedom and civil liberties, electoral procedures and competition, and institutional checks and balances. The findings of the comparative analysis indicate that democratic backsliding in Türkiye has acquired a more structural and enduring character, whereas in South Korea, strong institutional checks and balances have constrained the deepening of democratic backsliding. Overall, the study demonstrates that the direction and depth of democratic backsliding are closely related not only to leadership choices but also to institutional resilience and political culture.

Key words: Democratic Backsliding; Comparative Politics; Türkiye; South Korea; Institutional Checks and Balances; Electoral Integrity; Media Freedom; Political Polarization

Türkiye ve Güney Kore'de Demokratik Gerileme: Karşılaştırmalı Bir Analiz

Giriş

Son yıllarda, küresel politikada demokratik gerileme giderek daha fazla gözlemlenmektedir. Demokratik gerileme, yerleşik demokrasilerde demokratik kurumların, normların ve uygulamaların kademeli olarak aşınmasıyla sınıflandırılır. Askeri darbeler gibi hızlı rejim çöküşleri yerine, mevcut demokratik gerileme, seçilmiş hükümetler tarafından kullanılan yasal mekanizmalar aracılığıyla kademeli olarak gerçekleşmiştir. Bu durum, dünya çapındaki kurumlar içinde demokrasinin dayanıklılığı hakkında soru ve endişeler doğurmaktadır. Bu küresel bağlamda, Türkiye ve Güney Kore, demokratik gerileme konusundaki akademik tartışmalarda birbirinden farklı örnekler olarak öne çıkmaktadır. Türkiye örneğinde, demokratik gerileme tartışmaları, hükümet sistemini parlamenterden başkanlık sistemine dönüştüren ve yürütmeyi güçlendirip kurumsal denge ve denetimi azaltarak iktidar dengesinde önemli değişikliklere yol açan 2017 Anayasa Referandumundan sonra özellikle ivme kazanmıştır. Güney Kore'nin durumunda ise, ülke konsolide bir demokrasi olarak sınıflandırılmaya devam etse de geçen yıl ilan edilen sıkıyönetim nedeniyle yürütme yetkisi üzerine yeniden başlayan tartışmalar da dahil olmak üzere son dönemdeki siyasi olaylar, demokratik yapısının olası zayıflıkları konusunda akademik ve kamusal tartışmaları tetiklemiştir. Bu koşullar, her iki ülkeyi de demokratik gerileme üzerine yapılan güncel araştırmalarda ilgili ama aynı zamanda zıt konumlara yerleştirmiştir. Makale, nitel bir araştırma tasarımı ve demokratik gerilemenin çok boyutlu bir anlayışını benimsemekte ve Türkiye ile Güney Kore'de demokrasinin temel kurumsal ve siyasi yönlerden nasıl gerilediğini karşılaştırmayı

amaçlamaktadır. Bu çalışma, özellikle kurumsal denetim ve dengeler, seçim süreci, medya özgürlüğü, siyasi kutuplaşma ve parti rekabeti temelinde demokratik gerilemeyi incelemektedir. Bu makale, Türkiye ve Güney Kore'nin boyut bazlı karşılaştırmalı analizini sunarak demokratik gerileme literatürüne katkıda bulunmaktadır. Mevcut çalışmalar büyük ölçüde tek ülke vakalarına odaklanırken, bu çalışma kurumsal, seçim, medya ve kutuplaşma boyutlarını entegre ederek demokratik gerileme hakkında bütünsel bir bakış açısı sunmayı amaçlamaktadır.

Demokratik Gerileme: Literatür, Tanımlar ve Ölçüm

Son on yıllarda, demokratik gerileme kavramı karşılaştırmalı siyaset literatüründe giderek daha fazla tartışılan temel bir analitik çerçeve haline gelmiştir. Klasik demokratik çöküşten farklı olarak, demokratik gerileme çoğunlukla hızlı rejim değişiklikleri veya darbelerden değil, seçilmiş siyasi aktörlerin yasal araçlar yoluyla kurumlar üzerinde kademeli olarak zayıflatıcı eylemlerinden kaynaklanmaktadır. Bu, demokratik gerilemenin demokrasinin aşınmasıyla değil, demokratik işleyişin kalitesiyle ilgili olduğu anlamına gelir. Literatürde, demokratik gerileme “yürütmenin güçlenmesi”, “hesap verebilirlik mekanizmalarının zayıflaması” ve “rekabetçi siyasi alanın daralması” gibi kavramlar içinde tartışılmaktadır. Bermeo'ya (2016) göre, demokratik gerilemenin ayırt edici özelliği, demokratik kurumların dengeleyici ve kısıtlayıcı işlevlerinin aşınmasıdır, ancak bu kurumlar resmi olarak varlıklarını sürdürmektedir. Benzer şekilde, Levitsky ve Ziblatt (2018) çağdaş demokrasilerin çoğunlukla seçilmiş liderler tarafından zayıflatıldığını ve bu sürecin genellikle anayasal veya yasal düzenlemelerle meşrulaştırıldığını savunur.

Öte yandan, Lührmann ve Lindberg (2019) demokratik gerilemeyi demokratikleşmenin tersine dönmesi olarak değil, demokrasinin belirli boyutlarında meydana gelen sistematik bir bozulma süreci olarak tanımlamaktadır. Demokratik gerileme çok boyutlu bir nitelik taşıdığından, bu olguyu ölçmek için tek bir gösterge yetersizdir. Bu nedenle, literatürde demokratik gerileme birden fazla endeks ve gösterge kullanılarak ölçülmektedir. Ülkelerdeki demokrasiyi ölçen en tanınmış iki kurum, siyasi haklar ve sivil özgürlükler aracılığıyla demokrasiyi değerlendiren Freedom House ve kurumsal, seçimsel ve toplumsal boyutları kapsayan ayrıntılı alt endeksler aracılığıyla demokratik rejimleri analiz eden Varieties of Democracy (V-Dem) Projesi'dir. Bu çalışma, demokratik gerilemeyi ölçerken çok boyutlu bir yaklaşım benimsemekte ve literatürde yaygın olarak kullanılan dört temel boyuta odaklanmaktadır. İlk olarak, kurumsal denge ve denetleme mekanizmaları, yürütme gücünün yasama ve yargı organlarına karşı sınırlarının ne ölçüde korunduğunu değerlendirmek açısından demokratik gerilemenin merkezi bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. İkincisi, seçim süreçleri, seçimlerin özgür, adil ve rekabetçi niteliğini koruyup korumadığı açısından incelenmektedir. Üçüncüsü, medya özgürlüğü ve sivil özgürlükler, demokratik rekabetin sosyal zemininin ne ölçüde açık ve çoğulcu olduğunu ortaya koymaktadır. Son olarak, siyasi kutuplaşma ve parti rekabeti, siyasi rekabetin dışlayıcı bir şekilde mi yoksa içsel ve kapsayıcı bir sistem içinde mi işlediğini analiz etmeyi mümkün kılmaktadır. Bu göstergeler birlikte değerlendirildiğinde, demokratik gerilemenin sadece seçim boyutunu değil, aynı zamanda kurumsal ve toplumsal boyutlarını da kapsayan kapsamlı bir analitik çerçeve sunmaktadır. Bu bağlamda, çalışma, Türkiye ve Güney Kore'deki demokratik gerilemenin düzeyini ve niteliğini karşılaştırmalı olarak

inceleyerek, benzer küresel baskılar altında demokrasilerin neden farklı yönlerde evrilebildiğini açıklamayı amaçlamaktadır.

Demokratikleşmenin Tarihsel Arka Planı

a) Türkiye'de Demokratikleşme Süreci

Türkiye'deki demokratikleşme süreci kesintili ve dalgalı bir seyir izlemiştir. 1950 yılında çok partili sisteme geçiş, seçim siyasetinin kurumsallaşması açısından önemli bir dönüm noktası olsa da demokratik rejim uzun yıllar boyunca askeri müdahaleler ve güçlü bir yürütme geleneği tarafından sınırlandırılmıştır. 1960, 1971 ve 1980 yıllarındaki askeri müdahaleler, demokratik kurumların kırılmasını ve sivil-askeri ilişkilerin siyaset üzerindeki belirleyici etkisini ortaya koymuştur. 1982 Anayasası, kurumsallaşmış güçlü bir yürütme organı ve demokratikleşme sürecini kısıtlayan sınırlı bir hak ve özgürlük anlayışını yansıtmaktadır. Dahası, Müftüler Baç (2005), Avrupa Birliği'ne giriş sürecini (Europeanization process) demokratikleşme olarak algılamının önemini vurgulamaktadır. Bu, 1990'lardan itibaren Avrupa Birliği ile ilişkiler çerçevesinde yürütülen reformların, özellikle temel haklar, sivil-askeri ilişkiler ve yargı alanlarında nispi bir demokratikleşme ivmesi yarattığını yansıtmaktadır. Böylece, 2000'lerin başında, bu reform süreci demokratik standartların yükselişi açısından önemli bir yer edinmiştir. Ancak 2010'lu yıllarda, Türkiye'deki demokratikleşme sürecinin yönünün değiştiği ve demokratik gerilemenin belirginleştiği yönünde literatür ortaya çıkmıştır. Daha sonra, 2017 Anayasa Referandumu ile parlamenter sistemden başkanlık sistemine geçişle birlikte yürütme gücünün önemli ölçüde merkezileşmesi yürürlüğe girmiştir. Cilliler (2021), bu nedenle başkan olarak merkezileştirilmiş yürütmenin yeni düzenlemelerle mutlak gücü ele geçirdiğini

Türkiye ve Güney Kore'de Demokratik Gerileme: Karşılaştırmalı Bir Analiz

belirtmektedir. Literatürde bu dönüşüm, yasama ve yargı üzerindeki denetim ve denge mekanizmalarının zayıflaması ve yürütmenin kurumsal hakimiyetinin artması açısından kritik bir kırılma noktası olarak değerlendirilmektedir.

b) Güney Kore'deki Demokratikleşme Süreci

Güney Kore'nin demokratikleşme süreci, otoriter yönetimden demokrasiye geçişin başarılı örneklerinden biri olarak kabul edilmektedir. 1960'lar ve 1980'ler boyunca askeri otoriter rejimler hüküm sürmüştür. Ülke, özellikle Park Chung-hee ve Chun Doo-hwan dönemlerinde güçlü yürütme ve sınırlı siyasi özgürlüklerle karakterize edilmiştir. Bu dönemlerde, sıkıyönetim uygulamaları ve baskıcı güvenlik politikaları siyasi alanı ciddi şekilde daraltmıştır. Neredeyse ülkenin her yerinde protestolar düzenlenmiş ve 1987'de yapılan Anayasa reformları Güney Kore'deki demokratikleşmenin ana dönüm noktası olmuştur. Bu reformların sonucunda, doğrudan cumhurbaşkanlığı seçimlerine geçiş sağlanmış, temel hak ve özgürlükler genişletilmiş ve sivil siyaset güç kazanmıştır. Yun (1997), güçlü taban hareketleri nedeniyle otoriter elitlerin demokratik geçişi kabul etmek zorunda kaldığını vurgulamaktadır. 1990'lardan bu yana Güney Kore, rekabetçi seçimler, düzenli iktidar değişiklikleri ve güçlü bir kurumsal yapı ile konsolide bir demokrasi sergilemiştir. Bununla birlikte, son yıllarda Güney Kore'de demokratik gerileme tartışmaları da daha görünür hale gelmiştir. 2024 yılında, Cumhurbaşkanı Yoon Suk Yeol'un sıkıyönetim ilan etmesi bu tartışmayı daha da alevlendirmiştir. Özellikle, kriz dönemlerinde yürütmenin artan yetkileri, siyasi kutuplaşmanın derinleşmesi ve medyaya yönelik dolaylı baskılar, demokratik kaliteye ilişkin soruları gündeme getirmiştir. Sıkıyönetim ve olağanüstü hâl

uygulamalarıyla ilgili son tartışmalar, kalıcı bir rejim dönüşümüne yol açmamış olsa da demokratik normların kırılma noktasını ve yürütmenin sınırlarının yeniden tartışmaya açıldığını göstermesi açısından önemlidir.

Türkiye ve Güney Kore'de Demokratik Gerilemenin Karşılaştırmalı Analizi

a) *Kurumsal Denetim ve Denge Mekanizmaları*
Türkiye'de demokratik gerilemenin en belirgin boyutlarından biri, kurumsal denetim ve denge mekanizmalarının zayıflamasıdır. 2017 Anayasa Referandumunun ardından, yürütme organının yetkileri önemli ölçüde genişletilmiş; yasama organının denetim kapasitesi ve yargının kurumsal bağımsızlığı tartışmalı hale gelmiştir. Örneğin, yürütme yetkisi tamamen Cumhurbaşkanına aittir; kabine kaldırılmış ve bakanlar cumhurbaşkanı tarafından atanmaya başlanmıştır (Yılmaz & Yıldız, 2022). Yargı açısından, sistem cumhurbaşkanının Hâkimler ve Savcılar Kurulu'nun (HSK) on üç üyesinden dördünü seçmesine izin vermektedir Ciller (2021). Son rejimde, kalanlar da Adalet Bakanı'nın atanması gibi cumhurbaşkanının etkisini içermektedir. Bu, demokratik yönetişime göre bağımsız olması gereken yargıya yürütmenin bir tür müdahalesini göstermektedir. Literatürde bu süreç, karar alma mekanizmalarının yürütme etrafında merkezileştirilmesi ve fiili olarak güçler ayrılığının aşınması olarak değerlendirilmektedir. Güney Kore'de, başkanlık sistemi güçlü bir yürütme geleneğine sahip olsa da Anayasa Mahkemesi ve Ulusal Meclis gibi kurumlar yürütme organı üzerinde etkili denetim araçlarını korumaktadır. Özellikle, Güney Kore'de son yıllarda başkanların yargı önüne çıkarılmış olması, kurumsal denetim ve denge mekanizmalarının tamamen işlevsiz hale

gelmediğini göstermektedir. 2024 yılında ilan edilen sıkıyönetim, Ulusal Meclis'in 300 üyesinin 190'ının hazır bulunduğu bir oturumda sıkıyönetimi kaldırma kararı alması ve cumhurbaşkanının buna uymak zorunda kalmasıyla bu noktayı ortaya koymaktadır (Lim ve ark., 2024). Bununla birlikte, son yıllarda yürütmenin kriz dönemlerinde yetki alanını genişletme eğilimi, bu mekanizmaların kırılabilirliğine işaret etmektedir. Bunun nedeni, iç karışıklıklar, dış tehditler ve ciddi ekonomik krizler sırasında, Ulusal Meclis'i toplamak imkânsız olduğunda başkanlık kararnameleri çıkarılabilmesidir. Bu durumda, başkan, eylemi Ulusal Meclis'e onay için bildirmelidir; onay alınmazsa, eylem geçerliliğini yitirir (Çeliksoy & Alkan, 2022).

b) Seçimler ve Seçimlerin Dürüstlüğü

Türkiye'de seçimler düzenli olarak yapılmaya devam etse de seçimlerin adilliği ve eşit rekabet koşulları literatürde yoğun bir şekilde tartışılmaktadır. Medyaya erişimdeki eşitsizlikler, iktidar lehine devlet kaynaklarının kullanılması ve seçim süreçlerine ilişkin yasal düzenlemeler, seçimlerin dürüstlüğüne zayıflatan faktörler arasında gösterilmektedir. Bu durum, Türkiye'yi "seçimsel ama adil olmayan" bir siyasi rekabet ortamına yaklaştırmaktadır. Örnek olarak, Cilliler (2021), 2019 İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı seçimlerinin iptal edilmesinin, sandık kurullarının memur olmaması iddialarının bir sonucu olduğunu belirtmektedir. Bu noktada, belirli bir kararın nedenlerini anlamak hayati önem taşır, bu nedenle karar alma mekanizmalarına, organlarına ve bunların kurumsal yapısına daha yakından bakmak ve bunların herhangi bir etkisi olup olmadığını incelemek gerekir. Yüksek Seçim Kurulu (YSK) 2019 seçimlerinin iptal kararını almıştır ve bu kurumun üyeleri, daha önce bahsedilen HSK tarafından atanmaktadır, HSK'nın ise yine bazı üyeleri cumhurbaşkanı tarafından atandığı öncesinde

belirtilmiştir. Bu durum, YSK'nın partizan kararının temel nedenleri olarak HSK'nın ve yukarıdan aşağıya yargı sisteminin mevcut siyasallaşmasını göstermektedir. Güney Kore'de seçimler özgür, adil ve rekabetçi olarak algılanmaktadır. Beş yıllık bir dönem için tek seferlik seçilen hükümetlerin düzenli değişimi ve güçlü seçim kurumları, seçimlerin dürüstlüğüne korunmasına olumlu etki etmektedir. Bununla birlikte, kampanya dönemlerinde artan siyasi kutuplaşma ve sertleşen retorik, seçim süreçlerinin demokratik niteliği üzerinde dolaylı baskılar yaratmaktadır. Kim (2021), iki partinin hakimiyetini kırmak ve daha küçük partilere ses vermek amacıyla seçimlerle ilgili yeni kuralların yürürlüğe girdiği 2020 Güney Kore parlamento seçimlerini bu duruma örnek olarak vermektedir. Ancak, hakim partiler, çeşitli partilerin varlığı içindeki nüfuzlarını ve güçlerini kaybetmemek için bu yeni kurallara karşı önlemler almak üzere uydu partiler kurmuşlardır. Ancak, demokratik rejimlerde siyasi parti çeşitliliği beklenir ve bu rejimlerin boyutlarından biri olarak görülür. Ayrıca, Haggard & You (2015), seçim kampanyalarının süresini ve şeklini sınırlayan seçim yasasına vurgu yapmaktadır. Örneğin, tanıtım için belirli bir gün sınırı veya poster dağıtma gibi yöntemler. Bu, partiler arasında eşit şartlar sağlanmasını engellemektedir ve demokratik seçimler açısından istenmeyen bir durumdur.

c) Medya Özgürlüğü ve Sivil Özgürlükler

Türkiye'de medya özgürlüğü, demokratik gerileme kapsamında tartışılan konulardan biridir. Medya sahipliğinin hükümetle yakın gruplar etrafında yoğunlaşması, gazetecilere yönelik yasal ve idari baskılar ve ifade özgürlüğüne getirilen kısıtlamalar, kamuoyunun tartışma alanını daraltmaktadır. Bu durum, muhalefetin ve sivil toplumun görünürlüğüne azaltarak demokratik rekabeti olumsuz etkilemektedir. Adaklı (2010), 2000'li yıllarda Adalet

Türkiye ve Güney Kore'de Demokratik Gerileme: Karşılaştırmalı Bir Analiz

ve Kalkınma Partisi (AKP) rejiminin, kendilerine yakın, etkili ve lider medya gruplarına sahip olduğunu ve bunun da hükümetin medya ve siyasi tartışmalar üzerinde doğrudan etki sahibi olmasını sağladığını belirtmektedir. Ayrıca, Akser & Baybars (2023), 2022 itibarıyla kitle iletişim araçlarının yaklaşık %90'ının AKP'ye yakın yönetimler tarafından kontrol edildiğini vurgulamaktadır. Bu, hükümetin medya üzerinde ne kadar etkili olduğunu göstermektedir. Güney Kore, Türkiye'ye kıyasla medya ortamında daha çoğulcu bir yapı sergilemektedir. Ancak, siyasi baskı ve oto-sansür yoluyla medya özgürlüğü konusundaki tartışmalar artmıştır. Özellikle, ifade özgürlüğünün sınırları konusunda ulusal güvenlik ve kamu düzeni gündemine müdahaleler yapılmıştır. Bununla birlikte, medya alanındaki kurumsal çeşitlilik, demokratik gerilemeyi sınırlayan bir faktör olarak varlığını sürdürmektedir. Medyada bu çeşitlilik mevcuttur, ancak buna karşılık, hükümetlerin ve cumhurbaşkanlarının eylemleri de baskı açısından önemlidir. Örnek olarak, Seo (2019), 2011-2017 yılları arasında Güney Kore'de, yönetimleri için uygun olmayan içerikleri sansürlemeye çalışan muhafazakar cumhurbaşkanları altında basın özgürlüğünde bir gerileme yaşandığını belirtmektedir. Ayrıca, ülkenin hassas olduğu belirli alanlar da olabilir. Güney Kore için Haggard & You (2015), Kuzey Kore'yi alkışlamayı tutuklama ile cezalandıran Güney Kore Ulusal Güvenlik Yasası'nın 7. maddesini belirtmektedir. Bu karar, ülkenin refahı adına alınmış ve ulusal bilinç için gerekli olduğu için iyi bir karar olarak kabul edilmektedir.

d) Siyasi Kutuplaşma ve Parti Rekabeti

Türkiye'deki siyasi kutuplaşma, demokratik gerilemenin hem nedeni hem de sonucu olarak değerlendirilmektedir. Parti rekabeti giderek

kimlik temelli bir hal almıştır ve siyasi uzlaşma ve müzakere mekanizmaları zayıflamıştır. Türkiye'de, iki dominant parti olan Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) ve Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), siyasi düzeyde ve partizan düzeyde önemli bir kutuplaşma yaşamaktadır. Farklı bir bakış açısıyla, kutuplaşmalar önde gelen partilerin eylemlerinin bir sonucu da olabilir. Örneğin, Aydın Düzgit (2019), 2000'li yılların sonlarından sonra AKP'nin otoriter tavrıyla birlikte hakimiyetinin arttığını ve bunun da kutuplaşmayı daha da derinleştirdiğini belirtmektedir. Düzgit, Gezi Protestoları ve 2016 darbe girişimi gibi iki tanınmış olayın ardından AKP'nin baskısının artmasını bunun bir örneği olarak göstermektedir. Ayrıca, Arbatli & Rosenberg (2021), 2005-2012 döneminde siyasi kutuplaşma ve seçimlerdeki sindirme eylemlerinde kademeli bir artış yaşandığına dair bir teori ortaya koymaktadır: eşzamanlı bir artış. Güney Kore'de de siyasi kutuplaşma artmıştır. Özellikle iki büyük siyasi blok arasındaki sert rekabet, siyasi sistemi zorlamıştır. Ancak, parti sistemi içindeki rekabetin hala kurumsal sınırlar içinde gerçekleşmesi ve muhalefetin siyasi arenayı tamamen kaybetmemiş olması, Türkiye'den farklı bir tablo ortaya koymaktadır. Daha önce Güney Kore'de siyasi kutuplaşma, çoğunlukla destekledikleri ideolojiye göre fikirleri, önyargıları ve düşünceleri değişen seçmenlerde görülmekteydi. Ancak kutuplaşma, kurumlar aracılığıyla da gözlemlenmektedir. Örneğin, 2016 yılında Park Geun-Hye rejiminin yolsuzluk skandalıyla yaşanan meclis koltuk dağılımı gibi. Bu durum, sol eğilimli partilere kaymalara neden olmuştur (Cheong & Haggard, 2023). Ayrıca Lee (2025), artan duygusal kutuplaşmanın demokrasinin işleyişini ciddi şekilde tehdit ettiğini savunmaktadır. Bunun nedeni, karşıt inançlar, ideolojiler ve çeşitli partiler veya taraflar

arasındaki güvenin azalmasıdır. Bunlar yönetişime uygulandığında, karşıt taraf alınacak kararları meşru kabul etmeyecektir. Bu, ülkedeki demokrasi düzeyine zarar verme olasılığını da içermektedir.

Karşılaştırmalı Değerlendirme ve Tartışma

Türkiye ve Güney Kore örnekleri, demokratik gerilemenin tek tip bir süreç olmadığını göstermektedir; benzer küresel eğilimlere rağmen, ülkelerin kurumsal yapıları ve siyasi dinamiklerine bağlı olarak farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır. Her iki ülkede de yürütme gücünün artması, siyasi kutuplaşmanın derinleşmesi ve demokratik normlar üzerinde baskıların artması gözlemlense de bu süreçlerin kapsamı ve kalıcılığı açısından önemli farklılıklar bulunmaktadır. Türkiye'de demokratik gerileme, kurumsal düzeyde ve yapısal bir dönüşüm niteliğindedir. 2017 Anayasa değişikliği ile yürütme gücünün merkezileştirilmesi, yasama ve yargının denetim kapasitesinin zayıflaması ve medya alanındaki kısıtlamalar, demokratik gerilemeyi geçici bir durumdan kalıcı bir yönelime dönüştürmüştür. Bu bağlamda, demokratik gerileme, siyasi sistemin işleyiş mantığını dönüştüren bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Buna karşılık, Güney Kore'de demokratik gerileme tartışmaları, kurumsal sınırların ve denge mekanizmalarının ne ölçüde korunabileceği sorusu etrafında şekillenmektedir. Güçlü bir başkanlık sistemi ve artan siyasi kutuplaşma demokratik normlar üzerinde baskı yaratırken, yargı kurumları, seçim mekanizmaları ve medya alanındaki göreceli çoğulculuk yürütmenin sınırlandırılmasına imkân vermektedir. Bu durum, demokratik gerilemenin henüz sistemik bir dönüşüme dönüşmediğini göstermektedir. İki ülke arasındaki temel farklardan biri, denetim ve denge mekanizmalarının dayanıklılığıdır. Türkiye'de bu mekanizmalar yürütme organı lehine zayıflatılırken,

Güney Kore'de anayasal ve kurumsal aktörler yürütme organına karşı göreceli özerkliklerini korumaktadır. Benzer şekilde, Türkiye'de seçimler demokratik işlevleri açısından rekabetçi karakterini yitirirken, Güney Kore'de seçimler siyasi hesap verebilirliğin temel araçlarından biri olmaya devam etmektedir. Son olarak, siyasi kutuplaşmanın etkileri de iki ülkede farklı sonuçlar doğurmaktadır. Türkiye'de kutuplaşma, demokratik kurumları aşındıran ve muhalefetin siyasi alanını daraltan bir unsur haline gelirken, Güney Kore'de kutuplaşma yüksek olsa da siyasi rekabetin tamamen dışlayıcı bir yapıya dönüşmesini engelleyen kurumsal sınırlar varlığını sürdürmektedir. Bu fark, demokratik gerilemenin yönü ve derinliği açısından belirleyici bir faktör olarak öne çıkmaktadır.

Sonuç

Bu çalışma, Türkiye ve Güney Kore örneklerini inceleyerek, demokratik gerilemenin tek yönlü veya homojen bir süreç değil, çeşitli unsurların bir karışımı olduğunu göstermeye odaklanmıştır. Her iki ülkede de benzer demokratik gerileme göstergeleri gözlemlense de bu süreçlerin derinliği ve her birinin siyasi sistemleri üzerindeki etkisi açısından önemli farklılıklar bulunmaktadır. Türkiye örneği, demokratik gerilemenin nasıl uzun süreli bir yürütme gücünü merkezileştiren yapısal bir sürece dönüşebileceğini göstermektedir. Özellikle 2017'den sonra, zayıflayan denetim ve denge mekanizmaları, eşitsiz seçim rekabeti ve medyanın kısıtlanması, demokratik gerilemeyi sistematik bir değişime dönüştürmüştür. Buna karşılık, Güney Kore örneği, güçlü demokratik kurumların ve yerleşik seçim mekanizmalarının demokratik gerilemeyi önlediğini göstermektedir. Siyasi kutuplaşma ve yürütme gücünün yükselişinden kaynaklanan baskılara rağmen, kurumsal dengeleme mekanizmaları ve güçlü

Türkiye ve Güney Kore'de Demokratik Gerileme: Karşılaştırmalı Bir Analiz

sivil toplum sayesinde demokratik gerileme daha da ilerlememiştir. Genel olarak, bu analiz kurumsal direnç, siyasi kültür ve liderlik kararlarının demokratik gerilemeyle güçlü bir şekilde ilişkili olduğunu göstermiştir.

Kaynakça

Adaklı, G. (2010). Neoliberalizm ve medya: Dünya'da ve Türkiye'de medya endüstrisinin dönüşümü. *Mülkiye Dergisi*, 34(269), 67-84.

Akser, M., & Baybars, B. (2023). Repressed media and illiberal politics in Turkey: the persistence of fear. *Southeast European and Black Sea Studies*, 23(1), 159-177. <https://doi.org/10.1080/14683857.2022.2088647>

Arbatli, E., & Rosenberg, D. (2021). United we stand, divided we rule: how political polarization erodes democracy. *Democratization*, 28(2), <https://doi.org/10.1080/13510347.2020.1818068>

Aydın Düzgüt, S. (2019). The Islamist-Secularist divide and Turkey's descent into severe polarization.

Bermeo, N. (2016). On Democratic Backsliding. *Journal of Democracy* 27(1), 5-19. <https://dx.doi.org/10.1353/jod.2016.0012>.

Çeliksoy, E., & Alkan, A. (2022). Türkiye ve Güney Kore Hükümet Sistemleri ve Kamu Yönetimlerinin Yönetim Bağlamında Karşılaştırılması. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(3), 32-51. <https://doi.org/10.18074/ckuiibfd.1135437>

Cheong, Y., & Haggard, S. (2023). Political polarization in Korea. *Democratization*, 30(7), 1215-1239. <https://doi.org/10.1080/13510347.2023.2217762>

Cilliler, Y. (2021). Revisiting the authoritarian pattern in Turkey: transition to presidential system. *Southeast European and Black Sea Studies*, 21(4), 531-547. <https://doi.org/10.1080/14683857.2021.1993625>

Haggard, S., & You, J. S. (2015). Freedom of expression in South Korea. *Journal of Contemporary Asia*, 45(1), 167-179. https://psi424.cankaya.edu.tr/uploads/files/Levitsky%20%26%20Ziblatt%2C%20How%20Democracies%20Die_%20What%20History%20Reveals%20about%20Our%20Future%20%282019%20--%20Penguin%20Books%29.pdf

Kim, Y. (2021). Evolution of political parties and the party system in South Korea. In *Routledge handbook of contemporary South Korea* (pp. 65-81). Routledge. Lee, J. M. (2015). Another Look at Partisan Polarization in the South Korean Mass Public: Ideological or Affective Polarization?. *Korea Observer*, 46(2).

Levitsky, S., & Ziblatt, D. (2018). *How Democracies Die*.

Lim A., Ji S., Cha V. (2024). Yoon Declares Martial Law in South Korea. *Center for Strategic & International Studies*. <https://www.csis.org/analysis/yoon-declares-martial-law-south-korea>

Lührmann, A., & Lindberg, S. I. (2019). A third wave of autocratization is here: what is new about it? *Democratization*, 26(7), <https://doi.org/10.1080/13510347.2019.1582029>

Müftüler Baç, M. (2005). Turkey's Political Reforms and the Impact of the European Union. *South European Society and Politics*, 10(1), 17–31. <https://doi.org/10.1080/13608740500037916>

Seo, H. (2019). Press Freedom in South Korea. In *Press Freedom in Contemporary Asia* (pp. 114-128). Routledge

Yılmaz, V., & Yıldız, M. Ş. (2022). Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi Üzerine Tartışmalar ve Yeni Sistemin Etkileri. *Bingöl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(2), 507-532. <https://doi.org/10.33399/biibfad.1133083>

Yun, S. (1997). DEMOCRATIZATION IN SOUTH KOREA: SOCIAL MOVEMENTS AND THEIR POLITICAL OPPORTUNITY STRUCTURES. *Asian Perspective*, 21(3), 145–171. <http://www.jstor.org/stable/42704149>

ZAYIFLAMIS DEMOKRASILERDE DİJİTAL OTORİTERYANİZM VE MUHALİF ADAPTASYON: MACARİSTAN VE ENDONEZYA

ÖZET

Bu makale, zayıflamış demokrasilerde dijital otoriter pratiklerin muhalefetin örgütlenme ve siyasal katılım biçimlerini nasıl dönüştürdüğünü karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Macaristan ve Endonezya örneklerinden hareketle, benzer düzeyde demokratik gerileme yaşayan rekabetçi otoriter rejimlerde dijital baskının tek tip olmadığını ve bu farklılaşmanın muhalif aktörlerin stratejik davranışlarını belirgin biçimde etkilediğini ileri sürmektedir.

Bulgular, manipülasyon ve anlatı kontrolüne dayalı dijital stratejilerin muhalefeti kurumsal koordinasyona ve geniş ittifaklara yöneltebileceğini, gözetim ve cezalandırma ağırlıklı dijital ortamların ise daha temkinli ve yatay örgütlenme biçimleri üretebileceğini göstermektedir. Çalışma, dijital baskının yalnızca siyasal alanı daraltmadığını, aynı zamanda muhalefetin strateji ve adımlarını yeniden yapılandırıldığını savunmaktadır.

Anahtar kelimeler: Dijital Otoriterlik, Demokratik Gerileme, Muhalif Adaptasyon, Macaristan, Endonezya, Siyasal Katılım, Rekabetçi Otoriterlik.

DIGITAL AUTHORITARIANISM AND OPPOSITIONAL ADAPTATION IN WEAKENED DEMOCRACIES: HUNGARY AND INDONESIA

ABSTRACT

This article examines how digital authoritarian practices transform the forms of opposition organization and political participation in weakened democracies through a comparative analysis. Drawing on the examples of Hungary and Indonesia, it argues that digital repression is not uniform in competitive authoritarian regimes experiencing similar levels of democratic decline, and that this differentiation significantly influences the strategic behavior of opposition actors.

The findings show that digital strategies based on manipulation and narrative control can steer the opposition towards institutional coordination and broad alliances, while digital environments focused on surveillance and punishment can produce more cautious and horizontal forms of organization. The study argues that digital repression not only narrows the political space but also restructures the opposition's strategies and actions.

Keywords: Digital Authoritarianism, Democratic Backsliding, Oppositional Adaptation, Hungary, Indonesia, Political Participation, Competitive Authoritarianism.

Zayıflamış Demokrasilerde Dijital Otoriteryanizm ve Muhalif Adaptasyon: Macaristan ve Endonezya

Giriş

Dijital teknolojiler uzun süre demokratikleşmenin hızlandırıcıları olarak görülmüştür. Demokratik kurumların biçimsel olarak varlığını sürdürdüğü ancak siyasal rekabetin giderek eşitsizleştiği rejimlerde, muhalefetin hareket alanı seçici ve hedef odaklı müdahaleler yoluyla daraltılmaktadır. Bu daralma, özellikle dijital alanda daha görünür hale gelmektedir. Seçimlerin rekabetçi niteliğinin zayıfladığı, katılım kanallarının daraldığı ve hesap verebilirlik mekanizmalarının aşıldığı bu süreç (Waldner & Lust, 2018), birçok ülkede hibrit rejimlerin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Rekabetçi otoriter rejimler olarak kavramsallaştırılan bu yapılar, demokratik kurumların biçimsel olarak varlığını sürdürdüğü ancak iktidar seçkinlerinin bu kurumları sistematik biçimde manipüle ettiği siyasal düzenlerdir (Levitsky & Way, 2002). Bu bağlamda demokratik gerileme, ani bir kopuş değil, artımlı ve düşük yoğunluklu bir erozyon süreci olarak ilerlemektedir (Gerschewski, 2021). Zayıflamış demokrasilerde otoriterleşme yalnızca geleneksel kurumlar üzerinden gerçekleşmemekte, aynı zamanda dijital teknolojiler aracılığıyla da etkisini derinleştirmektedir. Dijital otoriterlik, iktidarların internet ve dijital altyapıları siyasal kontrolü artırmak, muhalefeti sınırlamak ve kamusal alanı yeniden düzenlemek amacıyla kullanmasını ifade etmektedir (Yayboke & Brannen, 2020). Literatür büyük ölçüde Çin ve Rusya gibi tam otoriter rejimlere odaklanmış olsa da (Polyakova & Meserole, 2019), demokratik kurumların tamamen ortadan kalkmadığı zayıflamış demokrasilerde dijital otoriter pratikler daha seçici ve hedef odaklı biçimlerde uygulanmaktadır. Maerz'in (2026) belirttiği üzere bu rejimlerde

dijital baskı; manipülatif, gözetleyici ve kontrol edici biçimlerde ortaya çıkmakta ve dönemsel olarak yoğunlaşmaktadır. Dijital otoriter pratiklerin yükselişi karşısında muhalif aktörler, varlıklarını sürdürebilmek, görünürlük kazanabilmek ve örgütlenme kapasitelerini koruyabilmek için yeni stratejiler geliştirmek zorunda kalmışlardır. Bu çalışma, söz konusu stratejik tepkileri kavramsallaştırmak amacıyla "muhalif adaptasyon" (oppositional adaptation) terimini önermektedir. Muhalif adaptasyon, dijital baskı koşulları altında siyasal muhalefetin hayatta kalma, görünürlük sağlama ve örgütlenme kapasitesini sürdürme amacıyla geliştirdiği uyum veya strateji biçimlerini ifade etmektedir. Bu kavram, mevcut baskı koşulları içinde hareket alanı yaratma çabasına odaklanmaktadır. Bu çalışmanın amacı, demokratik gerileme sürecindeki iki rekabetçi otoriter rejim olan Macaristan ve Endonezya'da dijital otoriterliğin nasıl işlediğini ve bu baskı biçimlerinin muhalif adaptasyon stratejilerini nasıl şekillendirdiğini karşılaştırmalı olarak analiz etmektedir. Her iki ülke, rekabetçi otoriter rejime sahip olmasına rağmen, dijital baskı araçlarının kullanım biçimleri ve yoğunluğu bakımından farklılaşmaktadır. Bu farklılaşmanın muhalif aktörlerin örgütlenme ve katılım stratejilerini nasıl dönüştürdüğü, çalışmanın temel araştırma sorusunu oluşturmaktadır: Dijital otoriter pratiklerin türü ve yoğunluğu, zayıflamış demokrasilerde muhalif adaptasyon biçimlerini farklılaştırır mı ve nasıl şekillendirmektedir? Çalışma kapsamında öncelikle demokratik gerileme, rekabetçi otoriterlik ve dijital otoriterlik literatürünü tartışmakta; ardından muhalif adaptasyon kavramını teorik olarak çerçevelemektedir. Takip eden bölümlerde Macaristan ve Endonezya vakaları incelenmekte ve son bölümde dijital baskı türleri ile

muhalif adaptasyon stratejileri arasındaki ilişki karşılaştırmalı bir analizle değerlendirilmektedir.

Demokratik Gerileme, Dijital Otoriteryanizm ve Muhalefet

Demokratik gerileme veya zayıflamış demokrasi genel olarak demokratik niteliğin kaybı şeklinde açıklanmaktadır (Gerschewski, 2021). Demokratik gerileme, tam anlamıyla otokrasiye dönüşten farklı olarak, demokratik rejimler içindeki demokrasi niteliğinin düşüşünü ifade etmektedir. Bu süreç; seçimleri daha az rekabetçi hale getiren, katılımı kısıtlayan ve hesap verebilirlik mekanizmalarını işlevsizleştirerek, görünüşte süreksiz ama birbiriyle bağlantılı bir dizi artımlı (incremental) şekilde ilerlemektedir (Waldner & Lust 2018). Demokratik gerilemenin nedenlerine dair Gerschewski (2021), iki temel argüman türü öne çıkarmaktadır: erozyon (erosion) ve çürüme (decay). Erozyon argümanlarına göre gerileme, dışsal güçlerin bir taşı aşındırmasına benzetilerek, kademeli ve dışsal nedenlerle ortaya çıkan bir süreç olarak açıklanmaktadır. Çürüme argümanları ise gerilemenin kaynağını iç etkilere arar ve bir nesnenin kendi iç işleyişindeki bozulması gibi demokrasinin de kendi iç dinamikleri doğrultusunda zayıfladığını savunur. Bu iki farklı açıklama, gerilemenin kaynağına dair önemli ipuçları sunmaktadır. Zayıflamış demokrasilerde, karma rejimlerin (hybrid regimes) varlığını görmek şaşırtıcı olmayacaktır. Hibrit rejimler, hem demokratik rejimlerin hem de otoriter rejimlerin özelliklerini bir araya getirmektedir. Bu rejimler, genellikle demokrasinin eksik veya "azaltılmış" bir biçimi ya da demokrasiye uzun süreli bir geçiş sürecindeki rejimler olarak ele alınmaktadır (Levitsky & Way, 2002). Demokrasinin eksik veya azaltılmış biçiminin en belirgin örneği rekabetçi otoriter rejimlerdir (Levitsky & Way, 2002).

Bu rejimlerde, demokratik kurumlar varlığını sürdürmeye devam eder (seçimler, parlamento, yargı) ve bu kurumlar iktidar mücadelesi için de önem arz etmektedir. Ancak demokratik kurumlar, hükümet seçkinlerinin (government elites) bu kurumların işleyiş ve kurallarını ihlal ederek rekabeti adaletsiz hale getirdiği yapılar haline gelmiştir. Yani, seçim adaletinin ve güvenilirliğinin bozulması, katılımın kısıtlanması veya manipüle edilmesi ve hesap verebilirliğin azalması rekabetçi otoriter rejimlerin başlıca yöntemlerindendir. Dolayısıyla, zayıflamış demokrasi olarak tanımlanan pek çok vaka, aslında demokratik gerilemenin bir sonucu olan rekabetçi otoriter rejimlerin örneği olabilmektedir. Bu çalışma kapsamında incelenecek olan Macaristan ve Endonezya, rekabetçi otoriter rejim tanımına uyan iki önemli vakadır. 2024 yılı liberal demokrasi endeksine (V-Dem, 2025) göre Macaristan 0.32 ve Endonezya 0.33 skora sahip olup, neredeyse aynı olan bu skorlar her iki ülkenin de demokratik nitelik açısından benzer bir seviyede olduğunu göstermektedir. Her iki ülke de rejim ve liberal demokrasi skorları bakımından, aynı kategoride yer almasına rağmen dijital otoriter pratikler ve buna karşı gelişen muhalefet stratejileri farklılıklar içermektedir. Bu farklılıkların anlaşılabilmesi için öncelikle dijital otoriteryanizmin kavramsal çerçevesini ve ana modellerini ele almak gerekmektedir.

Dijital Otoriteryanizmin İki Ana Modeli: Çin ve Rusya

Yayboke ve Brannen (2020) dijital otoriteryanizmi, otoriter eğilimlere sahip iktidarların kamu kurumlarına olan güveni azaltmak, sosyal ve siyasi kontrolü artırmak ve/veya sivil özgürlükleri baltalamak için interneti ve ilgili dijital teknolojileri kullanması olarak tanımlamıştır. Dijital araçların

Zayıflamış Demokrasilerde Dijital Otoriteryanizm ve Muhalif Adaptasyon: Macaristan ve Endonezya

kullanım yöntemlerinin neler olduğu ve “neden kullanılıyor?” soruları da dijital otoriteryanizmi anlamak için önemlidir. Bu noktada, dijital otoriteryanizm literatüründe, farklı rejim türlerinin dijital araçları kullanma biçimlerine dair çeşitli modeller geliştirilmiştir. Bu modeller içinde en belirgin olanları, otoriter rejimlerin pratiklerinden türetilen Çin ve Rusya modelleridir (Polyakova & Meserole, 2019). Çin modeli, dijital otoriteryanizmin en kapsamlı ve teknolojik olarak en gelişmiş versiyonu olarak kabul edilmektedir. Çin, dijital otoriteryanizmi yüz tanıma teknolojileri ve yapay zekâ tabanlı gözetim sistemleri gibi araçları kullanarak uygulamaktadır (Timuçin, 2021). Bu modelde devlet ve Çin Komünist Partisi, yalnızca içerikleri sansürlemekle kalmaz, aynı zamanda vatandaşların çevrimiçi ve çevrimdışı tüm hareketlerini sürekli gözetim altında tutarak ve her türlü iletişim kanalını tamamen kontrol altında tutarak veya engelleyerek, olası muhalif hareketlenmeleri daha oluşmadan engellemeyi hedefler. Bunun yanında Çin, rejimin dijital gözetim araçlarını yaygınlaştırmada da başarılı olmuştur (Timuçin, 2021). Rusya modeli ise Çin’den farklı olarak, doğrudan gözetim yerine dezenformasyon, sansür ve manipülasyon pratiklerine odaklanmaktadır. Rusya modeli Çin’e göre uygulaması daha kolay ve maliyeti daha az olan bir modeldir (Polyakova & Meserole, 2019). Rusya’nın dijital otoriteryanizmi, duruma göre “böl ve yönet” stratejisinden, sansür ve kapatmaya kadar uzanan esnek bir araç setiyle işler (Timuçin, 2021). Çin ve Rusya modelleri tam anlamıyla otoriter rejimlerin dijital otoriter pratiklerini yansıtmaktadır. Ancak, bu çalışmanın odak noktasını oluşturan demokratik gerileme yaşayan ülkeler ne Çin’deki gibi bir gözetleme kapasitesine ne de Rusya’daki gibi merkezi olarak yönetilen dezenformasyon ağlarına

sahiptir. Bu nedenle, Macaristan ve Endonezya gibi zayıf demokrasilerde dijital otoriteryanizmin nasıl işlediğini anlamak için, Çin ve Rusya modellerinden farklı, bir analiz çerçevesine ihtiyaç vardır.

Zayıflamış Demokrasilerde Dijital Otoriteryanizm

Son dönemde yapılan çalışmalar, özellikle rekabetçi otoriter rejimlerde Çin ve Rusya modelinin ötesinde, kendine özgü dinamikleri olan farklı bir modelin varlığını ortaya koymaktadır. Rekabetçi otoriter rejimler manipülatif, gözetleyici veya kontrol edici dijital pratikleri ulusal güvenliği koruma, sosyal medyada dezenformasyonla mücadele, demokratik kurumları koruma ve kamu düzenini sağlama gibi çeşitli nedenlerle kullanırlar (Maerz 2026, s. 165). Örneğin, Almanya’nın NetzDG yasası ile Macaristan’ın benzer “sahte haber” yasaları arasındaki fark, Maerz’e göre niyetten çok sonuçla ilgilidir. Ancak Macaristan örneğinde bu yasaların “siyasi rakipleri ve bağımsız medyayı hedef aldığı” eleştirisi, rekabetçi otoriter rejimlerdeki ayrışmayı gösterir (s. 164). Rekabetçi otoriter rejimleri Çin ve Rusya’dan ayıran en önemli özelliklerden biri, dijital otoriter pratiklerin hala işleyen demokratik kurumlarla etkileşimidir. Maerz (2026) çalışmasında, zayıflayan demokrasiler arasında dijital otoriter pratiklerin kullanımının özellikle yüksek olduğunu göstermektedir. Bu, dijital otoriter pratikler ile demokratik kurumların gerilemesi arasında bir bağlantı olduğuna işaret etmektedir. Bu etkileşim, tam otoriter rejimlerdekinden farklı bir ilişkiyi göstermektedir. Çin ve Rusya’da dijital pratiklerin mevcut otoriter yapıyı daha da sağlamlaştırırken, rekabetçi otoriter rejimlerde demokratik kurumların işleyişinin zayıflamasına neden olduğu söylenebilir. Bu rejimler “taşındıkları demokrasi kalıntıları

nedeniyle" dijital otoriter araç ve taktikleri tam olarak kullanamazlar ancak kullanabildikleri ölçüde de demokratik kurumların işlevsizleşmesine katkıda bulunurlar (Timuçin 2021, s. 16). Bu doğrultuda, rejimin de yapısı gereği rekabetçi otoriter rejimlerde seçici, dönemsel ve hedef odaklı bir dijital otoriterlik pratiği olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Ayrıca Maerz (2026), üç dijital otoriter pratik tipinin (manipülatif, gözetleyici, kontrol edici) birbirini dışlamadığını ve sıklıkla birlikte kullanıldığını ve zayıflayan demokrasilerde bunların tam otoriter rejimlerdeki gibi yüksek yoğunlukta ve koordineli değil, seçici olduğunu belirtir. Timuçin (2021), rekabetçi otoriter rejimlerde dijital otoriteriteyanizmin gelişimini aşamalı bir süreç olarak kavramsallaştırmaktadır ve bu çerçeveye göre süreç özetle, iktidarların medya kurumlarını ele geçirmesiyle başlamakta; ardından yasal düzenlemeler, muhalif içerikler ve bireylerin kısıtlanması, trol ordularının istihdamı ve nihayetinde gözetim mekanizmalarının devreye sokulmasıyla tamamlanmaktadır. Bu aşamalı yapı, rekabetçi otoriter rejimlerin dijital alandaki otoriterleşme sürecini anlamak için kapsamlı bir analiz aracı sunmaktadır. Bunun yanında, zayıflamış demokrasilerde varlığını sürdürmeye devam eden bazı demokratik sivil yapılar ve muhalif tutumların, dijital otoriterlik pratikleri karşısında nasıl şekillendiğini anlayabilmek için muhalif stratejileri de ele almak gerekmektedir.

Muhalif Adaptasyon (Oppositional Adaptation) Kavramı ve Direniş Stratejileri

Dijital otoriteriteyanizmin yükselişi karşısında muhalif aktörler, dijital baskı yöntemlerine karşı direnmenin ve görünürlük kazanmanın yeni yollarını geliştirmek zorunda kalmıştır. Yani dijital baskının türü, muhalefetin bu baskılara karşı adaptasyonunu ve

muhalefetin stratejik tercihlerini belirleyebilir. Literatürde dijital otoriteriteyanizm karşısında muhalefetin verdiği tepki ve yanıtlar bütüncül bir çerçeveden henüz ele alınmamıştır. Bu çalışmada, dijital otoriteriteyanizm karşısında muhalif aktörlerin geliştirdiği stratejik tepkileri kavramsallaştırmak için terim olarak "muhalif adaptasyon" (oppositional adaptation) kavramını öneriyorum. Muhalif adaptasyon, kullanılan araçlar veya dijital otoriter modeller karşısında dijital alanda farklılaşan muhalif tepkiler (artan veya azalan), örgütlenme biçimleri, alternatif iletişim, direniş ağları olarak tanımlanabilir. Dijital alanda farklılaşan bu tepki ve stratejiler, siyasal kayıtsızlığa veya direniş ağları ile toplumsal hareketlere neden olabilir. Bu ağlar, dijital otoriteriteyan pratiklere karşı alternatif medya platformlarını, sosyal medya örgütlenmelerini, sivil toplum kuruluşlarını, yaratıcı protesto biçimlerini ve muhalif kesimin dijital alandaki siyasal katılımını kapsayan geniş bir yelpazeyi içerir. Bu çalışmada muhalif adaptasyon, dijital baskı koşulları altında siyasal muhalefetin hayatta kalma, görünürlük sağlama ve örgütlenme kapasitesini sürdürme amacıyla geliştirdiği karşı tepki biçimlerini ifade etmektedir. Adaptasyon, mevcut baskı koşulları içinde hareket alanı yaratma çabasıdır. Maerz'in (2026) üçlü tipolojisi (manipülatif, gözetleyici, kontrol edici pratikler), yalnızca rejimlerin kullandığı araçları sınıflandırmakla kalmayıp, aynı zamanda bu araçların muhalefet stratejilerini nasıl şekillendirdiğini anlamak için de bir çerçeve sunabilir. Yani, otoriterleşme biçimleri değişirken ve dijital ortamda da araçlar yoluyla uygulanırken, muhalefet ve direniş de varlığının devamı için yeni yöntemler geliştirmek durumundadır. Örneğin, manipülatif baskı alternatif anlatı veya haber üretimini, karşı manipülatif anlatıyı ve mizahı; gözetleyici baskı şifreli iletişimi ve internet veya sosyal medya dışı kapalı örgütlenmeyi; kontrol edici

Zayıflamış Demokrasilerde Dijital Otoriteryanizm ve Muhalif Adaptasyon: Macaristan ve Endonezya

baskı ise VPN, alternatif platformlar ve uluslararası dayanışma gibi taktikleri geliştirebilir. Bu çalışmada, benzer düzeyde demokratik gerileme yaşayan rekabetçi otoriter rejimlerde dijital baskının tek tip olmadığı gibi, bu farklılaşmanın muhalif aktörlerin stratejik davranışlarını belirgin biçimde etkilediğini ve bu muhalif stratejilerin de tek tip olamayacağı, farklı dijital otoriteryen rejimlerin karşısında farklı adaptasyon örüntüleri geliştireceği iddia edilmektedir. Dijital baskı karşısında muhalif adaptasyon; bireylerde veya toplumda oto-sansüre, direnişten vazgeçmeye, değişime duyulan inancın azalmasına ve siyasal tepkisizlik veya ilgisizleşmeye neden olarak farklı bir adaptasyon ve tepki biçimi şeklinde de gelişebilir. Yılmaz ve arkadaşlarının (2024) çalışması, otoriter rejimlerde sosyal medya kullanımının demokrasi desteği üzerindeki etkisini incelerken iki temel mekanizma ortaya koymaktadır: oto-sansür ve sosyal öğrenme. Oto-sansür, bireylerin gözetim ve baskı korkusuyla çevrimiçi siyasi ifadeden kaçınması, sosyal öğrenme ise rejim propagandasıyla dolu dijital ortamlarda bireylerin otoriter değerleri içselleştirir hale gelmesidir (Yılmaz vd. 2024). Ancak, Arap Baharı (2010-2011), Gezi Parkı (2013), Mahsa Amini (2022) protestoları gibi vakalarla görüldüğü üzere, sosyal medya platformları yeni toplumsal hareketlerin örgütlenme, hızlı yayılma, kamuoyu oluşturma ve uluslararası dayanışma ağları kurma kapasitesini önemli ölçüde artırmıştır (Coşkun Tuna & Türkölmez, 2023). Güncel bir örnek olarak, Eylül 2025'te Nepal'de gerçekleşen protesto ve ayaklanmalar, muhalif adaptasyon kavramını somutlaştırmak açısından önemli bir vaka sunmaktadır. Gençlik öncülüğünde gelişen bu toplumsal hareket, hükümet yolsuzluklarına karşı bir tepki olarak ortaya çıkmış ancak asıl kırılma noktası, devletin sosyal medya platformlarına uyguladığı yasaklarla birlikte yaşanmıştır (Mulmi, 2025). Sosyal medya erişiminin

engellenmesi, başlangıçta hareketi zayıflatmayı hedeflerken, beklenmedik bir şekilde kolektif bir direniş bilincinin pekişmesine ve muhalif adaptasyon stratejilerinin devreye girmesine yol açmıştır. Bu örnek, muhalif adaptasyonun yalnızca bireysel değil, kolektif bir süreç olduğunu ve demografik gruplar (özellikle gençlik) arasında farklılaşabileceğini düşündürmektedir. Ancak, dijital aktivizmin her zaman kitlesel sokak eylemlerine dönüşemeyebileceği ve dijital boyutta kalma riski taşıdığını, bireysel paylaşımlarla sınırlı bir siyasal katılım yanılsaması yaratabilir (Coşkun Tuna & Türkölmez, 2023). Bu kavramsal çerçeve ışığında, çalışmanın ilk vaka analizi olarak Macaristan'daki muhalif adaptasyon stratejileri incelenecektir.

Macaristan'da Medya Sahipliği, Manipülasyon ve Muhalif Adaptasyon

Macaristan'ın Otokratik Dönüşümü

Macaristan, 2010 yılında Viktor Orban liderliğindeki Fidesz (Macar Yurttaş Birliği) partisinin iktidara dönüşünün ardından, Avrupa'nın otokratikleşme örneklerinden birini göstermektedir. Macaristan bu süreçte, post-komünist bir demokrasiden seçim otokrasisi olarak sınıflandırılan bir rejime dönüşmüştür (Metodieva, 2025). Böylece, Macaristan'ın demokratik gerileme yaşamış veya rekabetçi otoriter bir rejim olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Macaristan'ın zayıflayan demokrasi dönüşümü anayasal ve yasal temelleri erken dönemde atılmıştır. 2011'de Fidesz, parlamentodaki üçte iki süper çoğunluğunu kullanarak Anayasa Mahkemesi'nin yetkilerini sınırlayan yeni bir anayasa kabul etmiştir. Aynı yıl çıkarılan yeni seçim yasası, kazananın bonusu (Winner's bonus) mekanizmasını getirmiştir ve bu mekanizma, kazanan adaylara verilen artık oylarını parti listelerine aktararak iktidar partisini sistematik

olarak kayırmaktadır (Mikola & Santos 2025). Ayrıca, seçim bölgelerini yeniden düzenlemesi yoluyla da seçim sonuçları Fidesz lehine çarpıtılmıştır. Bu yasal zemin, otoriter yönetimin kurumsal çerçevesini oluştururken, 2013 yılında getirilen seçim kampanyası düzenlemeleri reformu, yeni partilerin seçimlere girme yeterliliği kotasını azaltmış ve muhalefet ortamının zaten yüksek olan parçalanmışlığını artırmıştır (Enyedi, 2016). Daha sonraki yasal değişiklikler özgür seçimler ve muhalefetin alanını daha da daraltmıştır. Örneğin, 2020'de kabul edilen bir değişiklik, ulusal parti listesi çıkarabilmek için gereken tek isimli seçim bölgesi aday sayısını 27'den 71'e yükselterek muhalefet partilerini ya koordineli hareket etmeye ya da seçimlerde etkisiz kalmaya zorlamıştır (Mikola & Santos 2025). Tüm bu düzenlemeler, Macaristan'ı bir seçim otokrasisine dönüştürmüş ve iktidarın sadece seçimleri kazanmasını değil, aynı zamanda siyasi rekabetin önünü kapatmıştır.

Macaristan'da Dijital Otoriter Pratikler

Medya düzenlemelerindeki değişiklikler, medya ortamının merkezileşmesine yol açmış, hükümet yanlısı yayın organlarının etkisi ve kamu medyası güçlü bir şekilde partizanlaşmıştır (Mikola & Santos 2025). Bunun yanında, Macaristan'daki dijital otoriter aygıtın temeli, medya sahipliğinin sistematik olarak tekelleştirilmesinde yatmaktadır. Orban, çocukluk arkadaşı oligark Lajos Simicska aracılığıyla Macaristan'ın önemli medya kuruluşlarını kontrol etmiştir (Timuçin, 2021). İki müttefikin 2015'teki anlaşmazlığı sonrasında Orban, devlet destekli KESMA (Orta Avrupa Basın ve Medya Vakfı) kuruluşunu oluşturarak hükümet yanlısı medyayı bu çatı altında toplamış ve bağımsız sesleri büyük ölçüde tasfiye etmiştir (Timuçin 2021). Bu durum, dijital otoriterliğin yapısal bir boyut kazandığını göstermektedir.

Medya sahipliğinin merkezileştirilmesi, yalnızca içerik kontrolü değil, gündem belirlemeyi de doğrudan etkilemektedir. Medya hakimiyeti ve sahiplik ilişkilerinin yanı sıra, rejim ideolojik tasfiyeler de gerçekleştirmiştir. Macaristan'ın popüler iki haber sitesi olan Index ve Origo'nda siyasi baskılar uygulanmış, bağımsız gazeteciler işten çıkarılmış veya istifaya zorlanmıştır (Timuçin 2021). Ayrıca, Origo haber sitesi zamanla Orban politikalarını destekleyen radikal makaleler yayınlamaya başlamıştır. Medya sahipliği ve bağımsız medya üzerindeki siyasal baskılar, Paar-Jakli ve Molina'nın (2024, s. 532) belirttiği gibi, "medya kuruluşlarının büyük çoğunluğunun Orban'la güçlü siyasi bağları olan iş insanlarının mülkiyetinde olduğu" bir medya ortamı yaratmıştır. Urban'ın (2026) aktardığına göre, bu süreç sadece sahiplik yapısını değil, tüm medya pazarını derinden bozmuştur. Bu durum, yabancı medya yatırımcılarının (ProSiebenSat1, Funke, Sanoma, Axel Springer) Macaristan'dan çekilmesine ve yerlerini iktidara yakın iş insanlarının almasına yol açmıştır (Urban, 2026). Metodieva'nın (2025) analizi, Macaristan'ın dijital içerik düzenlemesine yönelik yasal yaklaşımının otoriter amaçlara hizmet edecek şekilde nasıl dönüştürüldüğünü göstermektedir. 2001 tarihli yasa, içerik kaldırmaya ilişkin ilk çerçeveleri belirlemiş ve Ceza Kanunu'nun nefret söylemi (332. madde) ve hakaret (226. madde) hükümleri, çevrimiçi içeriğe uygulanabilecek yasal araçlar sağlamıştır. En önemlisi, COVID-19 salgını sırasında kabul edilen "panik yayma" (scaremongering) değişikliği, "olağanüstü hâl rejimi sırasında geniş bir kamuoyu önünde, başarılı savunmayı engellemeye uygun bir şekilde yanlış veya çarpıtılmış bir gerçeği iddia etmeyi veya yaymayı" suç haline getirmiştir (Metodieva 2025, s. 8). Fidesz hükümeti, bu tür yasal araçların yanı sıra, doğrudan fiziksel gözetim teknolojilerini de devreye sokarak dijital otoriter pratiklerin kapsamını

Zayıflamış Demokrasilerde Dijital Otoriteryanizm ve Muhalif Adaptasyon: Macaristan ve Endonezya

Nitekim Mart 2026'da kabul edilen ve LGBTQ+ Onur etkinliklerini fiilen yasaklayan yeni yasa, yetkililere yasaklı etkinliklere katılanları tespit etmek için yüz tanıma araçlarını kullanma yetkisi vermiştir (Fisayo-Bambi & Associated Press, 2025). Bu gelişme, Macaristan'daki dijital baskının artık yalnızca çevrimiçi içerik manipülasyonu veya medya kontrolüyle sınırlı kalmayıp, kamusal alanda bireylerin fiziksel olarak izlenmesini ve tanımlanmasını da içeren gözetleyici bir boyut kazandığını göstermektedir. Macaristan hükümeti sosyal medyayı da propaganda amaçlı kullanmaktadır. Bu doğrultuda, "Megafon" projesi gibi devlet destekli trol orduları ve sosyal medya hesapları aracılığıyla dezenformasyon yayarak muhalif sesler itibarsızlaştırılmakta ve iktidar kendi anlatısını güçlendirmektedir (Timuçin, 2021). Yani, hükümet yalnızca geleneksel medyayı veya internet haber kanallarını değil, ayrıca sosyal medyayı da ana akım medyaya yaptığı gibi manipülasyon ve siyasal baskılarla kontrol etmeye, adeta burada da bir sahiplik kurmaya çalıştığı görülmektedir. Kamu bütçesinin bir kısmı, Facebook, YouTube ve son zamanlarda TikTok'ta propaganda yaymak için kullanılmaktadır (Metodieva 2025). Manipülasyon ve trol orduları, klasik sansürden farklı olarak, yanlış bilgi yayımı ile algoritmayı da doldurmaya çalışmaktadır. Yani baskı, susturma yoluyla değil, karşı anlatıyı görünmez kılma yoluyla işlemektedir. Bu durum, Macaristan'da dijital otoriterliğin doğrudan yasaklama yerine algoritma manipülasyonu üzerinden ilerlediğini göstermektedir. Ayrıca, dijital otoriter pratikler yalnızca medyayı değil, tüm sivil alanı hedef almıştır. Fidesz rejimle uyumlu olmayan sivil topluma karşı baskıcı bir tutum sergilemiş, akademisyenler, aktivistler ve gazetecilerden oluşan muhalifleri kara listelere almış ve yabancı finansmanlı STK'lara yönelik bir cadı avı başlatmıştır (Pirro & Della

Porta, 2021). Metodieva'nın (2025) çalışması, Macaristan'ın AB'nin Dijital Hizmetler Yasası (DSA) gibi liberal demokratik değerlerle şekillenmiş düzenlemeleri kendi otoriter amaçları için nasıl araçsallaştırabileceğini analiz etmektedir. Metodieva'ya göre Macaristan, DSA'ya yönelik pasif uyum stratejisi benimsemiştir: hükümet düzenlemeye açıkça karşı çıkmamış, ancak uygulama aşamasında kendi çıkarlarına göre yorumlama potansiyelini saklı tutmuştur. Bu stratejinin en önemli göstergesi, DSA'nın uygulanmasından sorumlu Ulusal Medya ve İletişim Kurumu'nun (NMHH) tüm üyelerinin Fidesz tarafından atanmış olmasıdır. Böylece, liberal demokratik araçların otoriter bağlamlarda nasıl işlevsizleştirilebileceğini ve hatta rejimin meşrulaştırılmasına hizmet edebileceğini göstermektedir. Zayıflamış demokrasi örneklerinden olan Macaristan'da dijital otoriteryen pratikler; propaganda yoluyla manipülasyon, muhalefet ve hükümet harici dış ağların kontrolü, gücün baskı ve kamu kaynakları ile kullanılması şeklinde uygulanmaktadır. Tüm bunlar, Macaristan'daki demokratik yapıların işlevselliğini azaltarak, demokratik yapıların dahi otoriteryen pratikler için araçlar haline gelmesine neden olmuştur.

Macaristan'da Muhalif Adaptasyon Pratikleri

Macaristan'da Fidesz hükümetinin 2010 sonrası uyguladığı çok katmanlı dijital otoriter pratikler muhalif aktörleri yeni stratejiler geliştirmeye zorlamıştır. Bu bağlamda muhalif adaptasyon, bir yanda siyasal partilerin açık ön seçim gibi kurumsal yeniliklerini, diğer yanda yaratıcı protesto biçimleri ve alternatif iletişim ağları şeklinde gelişen taban hareketlerini kapsar. Mikola ve Santos'un (2025) analizine göre, 2022 seçimleri öncesinde ideolojik olarak taban tabana zıt altı partinin kurduğu "Birleşik Macaristan" koalisyonu, liderini belirlemek

için açık ön seçim düzenlemiştir. Bu sürecin en dikkat çekici dijital boyutu, oylamanın hem fiziki sandıklarda hem de çevrimiçi platformda gerçekleştirilmesidir. Çevrimiçi oylama altyapısı, aHang adlı bağımsız bir sivil toplum kuruluşu tarafından geliştirilmiş ve kimlik doğrulama video konferans yoluyla yapılmıştır (Mikola & Santos, 2025). Bu dijital deneyim, muhalefetin yalnızca seçim ittifakı kurmakla kalmayıp, aynı zamanda teknolojiyi kamu katılımını artıracak şekilde araçsallaştırdığını göstermektedir. Parti elitleriyle yapılan görüşmeler, bu adaptasyonun ideolojik yakınlıktan değil, Fidesz'in seçim mühendisliği karşısında başka seçeneğin olmamasından kaynaklandığını ortaya koymaktadır (Mikola & Santos, 2025). Oross ve Tap'ın (2023) 26 Macar siyasetçiyle yaptığı görüşmelere dayanan çalışması, partilerin dijital araçları kullanımında önemli farklılıklar olduğunu göstermektedir. Araştırmacıların oluşturduğu dijitalleşme endeksine göre, Momentum ve Demokratik Koalisyon (DK) gibi yeni ve sol-liberal partiler, dijital platformları politika geliştirme, aday seçimi ve karar alma süreçlerinde yoğun bir şekilde kullanmıştır (Oross & Tap, 2023). Örneğin Momentum, üyelerinin politika önerileri sunabildiği, adayların özgeçmişlerini paylaşabildiği ve çevrimiçi oylama yapabildiği kapsamlı bir iç platform geliştirmiştir. Buna karşılık, Fidesz gibi köklü partiler dijital araçları çoğunlukla tepeden inme iletişim için kullanmakta, üyelerine yönelik iç platformlar sunmamaktadır (Oross & Tap, 2023). Bu durum, yeni partilerin dijital araçları parti içi demokrasiyi güçlendirmek için bir fırsat olarak görürken, iktidar partisnin bunu daha çok bir kontrol mekanizması olarak kullandığını göstermektedir. Fidesz'in geleneksel medyayı büyük ölçüde ele geçirmesi ve bağımsız gazetecileri tasfiye etmesi karşısında muhalif adaptasyonun bir diğer kritik boyutu alternatif medya platformlarının

yükselişidir. Direkt36 gibi araştırmacı gazetecilik platformları, bu bağlamda öne çıkan en önemli örneklerdir. Direkt36, 2015 yılında eski Origo gazetecileri tarafından kurulmuştur (World Association of News Publishers, 2015). Kuruluşunun arkasındaki temel motivasyon, Origo'da yaşanan siyasi baskılar ve istifaya zorlamalardır. Origo'dan ayrılmak zorunda kalan bu gazeteciler, bağımsız ve derinlemesine araştırmacı gazetecilik yapabilecekleri bir alan yaratmayı hedeflemişlerdir. Bu platformlar, Yılmaz ve arkadaşlarının (2024) tanımladığı "oto-sansür" ve "sosyal öğrenme" mekanizmalarına karşı işleyen birer alternatif alan olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, uluslararası ortaklıklar (OCCRP gibi) sayesinde işbirlikleri geliştirmişlerdir (World Association of News Publishers, 2015). Bu sayede, yerel düzeydeki baskıyı aşmanın yollarını bulmaya çalışmaktadırlar ve böylece muhalif adaptasyonun uluslararası dayanışma ağları boyutunu somutlaştırmaktadır. Macaristan'daki OIG aktivizmi, dijital otoriterliğe karşı geliştirilmiş en özgün adaptasyon örneklerindendir. Orban'ı hedef alan bir argo ifadenin kısaltması, önce grafiti olarak duvarlarda, ardından bir aktivistin sosyal medyaya taşınmasıyla dijital ortamda da görünmüştür (Lukacs, 2023). Ancak asıl kırılma, ifadenin OIG sembolüne dönüşmesi ve kadınların bu eleştirel harekete katılmasıyla yaşanmıştır. Macaristan'da kadınların argo dil kullanmasının hoş karşılanmadığı bir kültürel bağlamda, kadın aktivistler OIG'yi tırnak tasarımlarına, kurabiyelere ve çiçekli protesto tabelalarına dönüştürmüştür (Lukacs, 2023). Böylece otoriter rejime karşı, mizah ve karşı propaganda güden bir anlatı ve muhalif adaptasyon sergilemişlerdir. Bu meme'ler, sosyal medyada hızla yayılarak hem siyasette görünürlük kazanmalarını sağlamış hem de hareketin dilini yumuşatarak daha kapsayıcı hale getirmiştir (Lukacs, 2023). Böylece bu baskı ortamının, manipülatif dijital baskıya rağmen

Zayıflamış Demokrasilerde Dijital Otoriteryanizm ve Muhalif Adaptasyon: Macaristan ve Endonezya

muhalefetin tamamen pasifleştirilemediği, aksine yeni katılım biçimlerini ortaya çıkardığını göstermektedir. Macaristan'daki muhalif adaptasyonun bir diğer önemli boyutu, dijital araçları kullanma konusunda en yetkin kuşak olan Z Kuşağı'nın örgütlenme biçimlerinde ortaya çıkmaktadır. Vancso ve Kovacs-Magosi'nin (2024) Fridays for Future (FFF) Macaristan hareketi üzerine yaptığı üç yıllık saha çalışması, genç aktivistlerin çevrimiçi ve çevrimdışı alanları nasıl karşılıklı olarak güçlendiren bir ilişki (mutually reinforcing relationship) içinde kullandıklarını göstermektedir. Araştırma, FFF Macaristan'ın etkili mobilizasyon aracının, aktivistlerin liselerde yaptığı yüz yüze sunumlar olduğunu ortaya koymuştur (Vancso & Kovacs-Magosi, 2024). Ancak bu yüz yüze ilişkiler, sosyal medya aracılığıyla sürekli olarak beslenmekte ve görünür kılınmaktadır. Hareketin Instagram hesabında paylaşılan fotoğrafların büyük çoğunluğu, gösterilerde bir araya gelen, sarılan, dans eden aktivistleri göstermekte, böylece güçlü bir topluluk imajı çevrimiçi ortamda da inşa edilmektedir (Vancso & Kovacs Magosi, 2024). Macaristan'daki muhalif adaptasyon, yeni baskı biçimleri karşısında sürekli evrilmektedir. Fidesz hükümetinin Mart 2026'da, LGBTQ+ Onur etkinliklerini fiilen yasaklayan ve toplanma hakkını kısıtlayan yeni bir yasayı hızla geçirmesi, sokak siyasetini yeniden canlandırmıştır (Fisayo-Bambi & Associated Press, 2025). Yasanın, tespit için yüz tanıma teknolojilerinin kullanımına izin vermesi, rejimin gözetleyici kapasitesini artırdığının bir göstergesidir. Ancak bu baskıcı düzenleme, beklenenin aksine, muhalif adaptasyonun farklı bir türü olan doğrudan sivil itaatsizliği tetiklemiştir. Yasanın kabulünden hemen sonra binlerce kişi başkent Budapeşte'nin ana caddelerinden birini trafiğe kapatarak "Demokrasi" ve "Toplanmak temel bir haktır" sloganları atmıştır

(Fisayo-Bambi & Associated Press, 2025). Bu protestolar, Lukacs'ın (2023) OIG aktivizmi için tanımladığı mizahi ve sembolik direnişten farklılaşarak, daha doğrudan bir direnişi işaret etmektedir. Bir protestocunun, "Bir dizi nedenden ötürü artık öyle bir seviyeye geldiğimizi hissediyorum ki, eğer bu yasa için halktan görünür bir sonuç gelmezse, o zaman kendi mezarımızı kazmaya başlayabiliriz," sözleri (Fisayo-Bambi & Associated Press, 2025), muhalif aktörlerin bir tür kırılma noktasının varlığı algısıyla hareket ettiğini göstermektedir. Bu durum, muhalif adaptasyonun yalnızca hayatta kalma ve uyum sağlama stratejisi olmadığını, aynı zamanda rejimin meşruiyetini doğrudan hedef alan bir direniş biçimine de dönüşebileceğini ortaya koymaktadır. Bu örnek, 12 Nisan 2026 seçimleri öncesinde toplumsal muhalefetin radikalleşme potansiyeline işaret etmesi açısından da önemlidir.

Endonezya'da Gözetim Yoluyla Baskı, Trol Orduları ve Muhalif Adaptasyon

Endonezya'da Sistemik Demokratik Gerileme

Endonezya, 1998'de Suharto'nun otoriter rejiminin devrilmesinin ardından önemli bir demokratik dönüşüm geçirmiş ve 2004'te ilk doğrudan cumhurbaşkanlığı seçimlerini gerçekleştirmiştir (Pratamawaty, 2025). Ancak 2010'ların başından itibaren ülkede demokratik gerileme belirtileri gözlenmeye başlamıştır. Freedom House verilerine göre, 2005-2013 yılları arasında özgür kategorisinde yer alan Endonezya, 2014'ten itibaren kısmen özgür kategorisine düşmüş ve puanı giderek azalmıştır (Ufen, 2024). Endonezya'da 2024 seçimleri, bu tanımlı doğrular nitelikte gelişmeler içermiştir. Joko Widodo'nun (Jokowi) iktidarını 2024 sonrasında da sürdürme arzusu ile 2021'den itibaren üçüncü dönemde başkan olabilmek için anayasa değişikliği

veya seçimlerin ertelenmesi gibi yollarla görev süresini uzatma planlarını gündeme getirmiştir (Jaffrey & Warburton, 2024). Jokowi'nin iktidar süresini uzatma girişimleri, kendi partisi PDIP'in lideri Megawati Sukarnoputri'nin muhalefetiyle engellenmiştir. Bunun üzerine Jokowi, kendi çıkarlarını koruyacak sadık bir halef arayışına girmiş ve böylece seçimlere müdahale edeceğini açıkça ilan etmiştir (Lamb & Teresia, 2024). Jokowi'nin ilk hedefi, kendisiyle 2016'dan beri gergin ilişkileri olan ve 2024 cumhurbaşkanlığı seçimlerinde aday olan Anies Baswedan olmuştur. Jokowi'ye yakın isimlerle doldurulan Yolsuzlukla Mücadele Komisyonu (KPK), Anies hakkında soruşturma başlatmıştır ve Anies'i destekleyen NasDem Partisi başkanının şirketlerinin kredileri dondurulmuştur (Jaffrey & Warburton, 2024). Devlet kaynaklarının ve gücünün, bir adayın cumhurbaşkanlığı adaylığı ve yarışını engellemek için kullanması, Endonezya'nın demokrasisinin giderek zayıflamasına ve rekabetçi otoriter bir rejime dönüşmesinin göstergesidir. Demokratik gerilemenin en somut göstergelerinden biri, hukukun üstünlüğünün kişisel çıkarlar için esnetilmesidir. Jokowi, desteğini kazanmak isteyen Prabowo Subianto'ya, oğlu Gibran'ı başkan yardımcısı aday olarak önermiştir. Ancak 36 yaşındaki Gibran, cumhurbaşkanı ve başkan yardımcılığı için gereken 40 yaş sınırını karşılamadığı için Jokowi'nin eniştesi Anwar Usman başkanlığındaki Anayasa Mahkemesi, daha önce benzer talepleri reddetmiş olmasına rağmen, yaş sınırı istisnası getirerek Gibran'ın başkan yardımcısı olmasının önünü açmıştır (Lamb & Teresia, 2024). Bu olay, yargı bağımsızlığının siyasi çıkarlar uğruna nasıl feda edildiğinin açık bir örneğidir. Seçim sürecinde devlet kaynaklarının partizanca kullanımı da demokratik gerilemenin bir başka boyutudur. Jokowi hükümeti, seçimlerden hemen önce sosyal yardım bütçesini artırmış ve 18 milyon aileye ek nakit

yardım ve pirinç dağıtımını yapmıştır (Jaffrey & Warburton, 2024). Jokowi bu yardımları bizzat dağıtarak, görüntülerin ulusal medya ve sosyal medyada geniş yer almasını sağlamıştır. Ayrıca, seçimlerden iki hafta önce memur, polis ve asker maaşlarına önemli artışlar yapılmıştır (Jaffrey & Warburton, 2024). Tüm bu gelişmeler, Endonezya'nın artık sadece demokratik niteliğin değil, demokrasinin hayatta kalmasının risk altında olduğu yeni bir siyasi evreye girdiğini göstermektedir.

Endonezya'da Dijital Otoriteryen Pratikler

Endonezya'da dijital otoriteryanizm, otoriter eğilimlere sahip iktidarın internet ve ilgili dijital teknolojileri sosyal ve siyasi kontrolü artırmak, muhalefeti bastırmak ve sivil özgürlükleri kısıtlamak için kullanması şeklinde uygulanmaktadır. Ancak bu pratikler, rekabetçi otoriter bağlamda, yani hala işleyen demokratik kurumlarla etkileşim içinde, seçici ve hedef odaklı bir şekilde uygulanmaktadır. Endonezya hükümeti, özellikle Jokowi döneminde gözetim kapasitesini önemli ölçüde artırmıştır. 2021'de ulusal polis, sosyal medyayı casus yazılımlarla izleme yeteneğini geliştiren bir siber birim oluşturmuştur (Ufen, 2024). 2020 tarihli Bakanlık Yönetmeliği de özel dijital hizmetleri ve platformları İletişim ve Bilgi Teknolojileri Bakanlığı'na kaydolmaya ve kullanıcı verilerini devlet kurumlarına sağlamaya zorlamıştır (Ufen, 2024). Bu araçlar, toplumun muhalif kesimini, sivil toplum aktivistlerini ve gazetecileri izlemek için kullanılabilir. Project Multatuli adlı araştırmacı gazetecilik platformunun web sitesi bazı haberler sonrasında, 2021 ve 2023'te iki kez hacklenmiştir (Masduki & Wendratama, 2025). Southeast Asia Freedom of Expression Network verilerine göre, sosyal medya hesaplarının ele geçirilmesi ve veri hırsızlığı 2020'de 147 vakadan, 2022'de 302 vakaya yükselmiş ve mağdurların neredeyse yarısını sivil toplum

Zayıflamış Demokrasilerde Dijital Otoriteryanizm ve Muhalif Adaptasyon: Macaristan ve Endonezya

aktivistleri ve gazeteciler oluşturmıştır (Ufen, 2024). Bağımsız Gazeteciler Birliği (AJI) Endonezya Başkanı Sasmito Madrim'in cep telefonu, 2022'de basın özgürlüğüyle ilgili etkinliklerin ardından SIM klonlama yoluyla ele geçirilmiş ve tüm sosyal medya hesapları kontrol altına alınmıştır (Masduki & Wendratama, 2025). Hükümet zaman zaman internet kesintileri veya bant genişliği daraltması gibi araçlara da başvurmaktadır. Mayıs 2019'da, Jokowi'nin seçim zaferinin ardından çıkan olaylar sonrasında sosyal medyaya erişim neredeyse bir hafta süreyle engellenmiştir (Ufen, 2024). Şubat 2022'de, Wadas köyünde andezit madeni ocağına karşı protestolar sonrasında da internet bağlantısı kesilmiştir (Ufen, 2024). Yani, sosyal medya üzerinden örgütlenmelerin engellenmesi, halkın haber alma özgürlüğünün kısıtlanması amaçlanarak hükümete gelecek tepkiler kırılmaya çalışılmıştır. Endonezya'da dijital otoriterliğin en etkili araçlarından biri, 2008'de kabul edilen Bilgi ve Elektronik İşlemler Yasası (UU ITE) ve onun iktidarın isteklerine göre uyarlanarak uygulanan maddeleridir. Yasa, suç tanımlarını çok geniş ve belirsiz bir şekilde düzenleyerek polis ve yargıya keyfi uygulama alanı sağlamaktadır, bununla beraber yasanın hakaret ve nefret söylemi konularını içeren maddeleri en sık kullanılan hükümlerdir (Ufen, 2024). Öğrenciler, gazeteciler, sivil toplum aktivistleri, akademisyenler ve çoğu durumda sosyal medyada görüşlerini ifade eden sıradan vatandaşlar hedef alınmaktadır. Ayrıca, PDIP genel sekreteri Hasto Kristiyanto'nun televizyon röportajlarında seçim sürecinin bütünlüğünü sorguladığı için UU ITE kapsamında soruşturmaya uğramıştır (Jaffrey & Warburton, 2024). Bu, yasanın siyasi figürleri hedef almak için dahi kullanılabilirdiğini göstermektedir. Nugroho'nun (2025) aktivistlerle yaptığı röportajlar, yasanın yarattığı korku iklimini gözler önüne sermektedir.

Görüştüğü kadın aktivistlerden biri, protestolarda öne çıktıktan sonra sosyal medyasının taciz mesajlarıyla dolduğunu ve tehdit içeren direkt mesajlar aldığını, bu yüzden bir süre hesabını kilitlediğini anlatmıştır (Nugroho, 2025, s.101). Bu yasal düzenlemeler, bireylerde oto-sansüre yol açan bir korku iklimi yaratmaktadır. İndikator Politik anketi de Endonezyalıların neredeyse %63'ünün fikrini söylemekten korktuğunu ortaya koymuştur (Alfarizi, 2022 aktaran Ufen, 2024). Endonezya'da sosyal medya, özellikle seçim dönemlerinde, "buzzer" olarak adlandırılan ücretli çevrimiçi propagandacılar, yani trol ordusu, tarafından yoğun bir şekilde manipüle edilmektedir (Pratamawaty, 2025). Bu kişiler, sahte sosyal medya hesapları oluşturarak gerçek kullanıcıları taklit etmekte, dezenformasyon yaymakta ve aktivistlerin anlatılarına karşı propaganda yürütmektedir. Ufen (2024), Endonezya hükümetinin kendi politikalarını tanıtmak için resmi devlet bütçesinin bir kısmını kullandığını, örneğin COVID-19 krizinin risklerini küçümsemek veya 2022'de yeni Ceza Kanunu'nu savunmak için buzzer'ları istihdam ettiğini belirtmektedir. Pratamawaty (2025) de, bazı büyük çaplı protestolar sırasında aktivistlerin WhatsApp hesaplarının ele geçirildiğini ve buzzer'lar tarafından aktivistlerin anlatılarını baltalamak için söylentiler yayıldığını aktarmaktadır. Bu durum, aktivistlerde korku ve yorgunluğa yol açmıştır. Aktivistler, sosyal medyayı özgürleştirici bir alan olarak hayal ederken, buzzer'ların ve hükümet yanlısı trol ordularının bu alanı işgal ettiğini, yalan haberlerle aktivist anlatılarını baltaladığını ve korku ile yorgunluk yarattığını belirtmektedir (Pratamawaty, 2025). Bu durum, Ufen'in (2024) aktardığı "caydırma etkisi" (chilling effect) ile doğrudan ilişkilidir. Bu yüzden, Lembaga Survei Indonesia (2019) verilerine göre, siyasi konularda farklı görüş belirtmekten çekinenlerin oranı beş yıl önceye göre yüzde 17'den

yüzde 43'e yükselmiştir (Ufen, 2024). Nugroho'nun (2025, s. 11) görüştüğü aktivistlerden biri ise, "Endişe verici çünkü bu tehditlerin ne kadar ciddi olduğunu bilemiyorsunuz" diyerek bu psikolojik baskıyı ifade etmektedir. Bu durum, dijital otoriter pratiklerin yalnızca ifade özgürlüğünü kısıtlamakla kalmayıp, aynı zamanda muhalif adaptasyon stratejilerinin gelişmesini de engelleyerek otoriter tahakkümü pekiştirdiğini göstermektedir. Tehditlerin ciddiyetinin bilinmezliği, korku ikliminin muhalif adaptasyonun önündeki en önemli engellerden biri olduğunu ortaya koymaktadır. Macaristan örneğinde olduğu gibi, Endonezya'da da dijital otoriter pratikler muhalefeti yalnızca doğrudan baskıyla değil, aynı zamanda belirsizlik yoluyla kontrol etmeye çalışmakta ve bu durum demokratik direnç kapasitesini zayıflatmaktadır.

Endonezya'da Muhalif Adaptasyon Pratikleri

Endonezya'da yukarıda detaylandırılan çok katmanlı dijital otoriter pratikler (gözetim, internet kesintileri, UU ITE üzerinden yasal baskı, buzzer'lar aracılığıyla manipülasyon ve gazetecilere yönelik hedefli saldırılar) karşısında muhalif aktörler, varlıklarını sürdürebilmek ve direnişlerini etkili kılabilmek için çeşitli adaptasyon stratejileri geliştirmek zorunda kalmıştır. Manipülatif dijital baskıların yoğun olduğu bir ortamda, Endonezyalı aktivistlerin geliştirdiği en temel adaptasyon stratejilerinden biri, güçlü bir kolektif kimlik ve duygusal dayanışma ağı inşa etmektir. Nugroho'nun (2025) #ReformasiDikorupsi ve #TolakOmnibusLaw hareketlerine katılan 15 aktivistle yaptığı görüşmeler, bu sürecin nasıl işlediğini gözler önüne sermektedir. Nugroho'nun (2025, s. 96) aktardığına göre, 24 yaşındaki bir sendika aktivisti, protesto selfie'lerini hashtag'le paylaştığında ve bu fotoğrafların yaygın şekilde yeniden paylaşıldığını gördüğünde, "büyük bir savaşçı ailesinin parçası" gibi hissettiğini

belirtmiştir. Bu ifade, Yılmaz ve arkadaşlarının (2024) tanımladığı "oto-sansür" mekanizmasının tersine işleyen bir adaptasyon biçimine işaret etmektedir: bireyler, gözetim ve baskı korkusuyla geri çekilmek yerine, dijital platformlarda kurdukları dayanışma ağları sayesinde kendilerini daha güvende ve güçlü hissetmektedir. 20 yaşındaki bir öğrencinin, "Liderler ve takipçiler varmış gibi hissetmedik, işbirliği içindeydik. Birinin tweet'ini retweetlemek bile hareketin bir parçası olduğumu hissettirdi" sözleri (Nugroho, 2025, s. 97), bu örgütlenme modelinin geleneksel hiyerarşik yapılara bir alternatif oluşturduğunu göstermektedir. #ReformasiDikorupsi sırasında kullanılan ortak sloganlar ve görsel semboller, bu kolektif kimliğin somut göstergeleridir (Nugroho, 2025). Bu semboller, Maerz'in (2026) manipülatif baskı kategorisine karşı geliştirilmiş bir tür "karşı-anlatı" işlevi görmektedir. Endonezya'da muhalif adaptasyonun en belirgin özelliklerinden biri, çevrimiçi kampanyaların sokak protestolarıyla bütünleştirilmesidir. Bu, Timuçin'in (2021) sekiz aşamalı modelinde dijital otoriterleşmenin ilerlediği bir ortamda, muhalefetin alanını genişletme ve görünürlük kazanma stratejisi olarak okunabilir. Nugroho'nun (2025) röportajları, bu "online-offline nexus"un (çevrimiçi-çevrimdışı bağlantısı) nasıl işlediğini açıkça göstermektedir. 22 yaşındaki bir protestocu, "Yalnızca kampüs bültenlerine veya kulaktan kulağa yayılmaya güvenseydik, birkaç yüz öğrenci toplayabilirdik. Ama X (Twitter) sayesinde bir günde milyonlara ulaştık ve onları harekete geçirdik" diyerek dijital araçların seferberlik kapasitesini vurgulamaktadır (Nugroho, 2025, s. 95). Bir başka protestocu ise, protestoların lojistik detaylarının Instagram ve X'de yayınlanmasını kamuya duyuru sistemi olarak tanımlamaktadır (Nugroho, 2025). Bu strateji, kontrol edici dijital baskılara (internet kesintileri, platform kapatmalar) karşı geliştirilmiş bir

Zayıflamış Demokrasilerde Dijital Otoriteryanizm ve Muhalif Adaptasyon: Macaristan ve Endonezya

adaptasyon biçimidir. Böylece, bilgiyi merkezi olmayan ve çoklu platformlara yayarak, olası bir kesintide hareketin bitmesini veya kesintiye uğramasını engellenebilir. Hedefli dijital saldırıların (hacklenme, hesap ele geçirme) yaygınlaştığı bu ortamda, Endonezyalı gazeteciler ve aktivistler güçlü bir dayanışma ağı ve "yeniden yayımlama" (republishing) stratejisi geliştirmiştir. Bu adaptasyon biçimi, Maerz'in (2026) "kontrol edici pratikler" kategorisine karşı etkili bir direniş mekanizması olarak işlemektedir. Project Multatuli'nin web sitesi hacklendiğinde, 50'den fazla medya kuruluşu, haber sitesinin ele geçirilmesine neden olan haberi yeniden yayımlamak için başvuruda bulunmuş ve sansür girişimi etkisiz hale getirilmiştir (Masduki & Wendratama, 2025). Bu, aktivistlerin ve alternatif medya kuruluşlarının, olası saldırılara karşı önceden hazırlıklı olma ve kurumsal bir adaptasyon stratejisi geliştirme kapasitesini göstermektedir. Bu dayanışma ağı, saldırılara karşı bilgi paylaşımını ve karşılıklı yardımlaşmayı da içermektedir. Böylece, muhalif adaptasyonun yalnızca bireysel değil, kurumsal ve ağ temelli bir süreç olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Manipülatif dijital baskılara karşı geliştirilen bir diğer adaptasyon stratejisi, sembolik direniş, mizah ve ironi kullanımıdır. Bu strateji, Macaristan'daki OIG aktivizmine benzer şekilde, otoriter söylemi etkisizleştirmeyi ve geniş kitlelere ulaşmayı hedefler. Pranata ve Riyanta'nın (2025) #KaburAjaDulu hareketi üzerine yaptığı çalışma, bu stratejinin somut bir örneğini sunmaktadır. Eylül 2023'te ortaya çıkan ve 2025'te yeniden gündem olan bu etiket, gençlerin yurtdışına göç etme arzusunu ifade etmekte ve eğitim sisteminin pahalılığı, işsizlik ve düşük ücretler gibi sorunlara dikkat çekmektedir (Pranata & Riyanta, 2025). Hareket, sisteme yönelik derin bir memnuniyetsizliğin ve umutsuzluğun sembolik ifadesi haline gelmiştir. Yazarların vurguladığı gibi,

#KaburAjaDulu'nun kullanımı çoğu zaman mizah ve ironiyle ve yaygınlaşması meme'ler aracılığı ile olmuştur (Pranata & Riyanta, 2025, s. 661). Bu mizahi dil, hareketi daha katılımcı ve daha az riskli hale getirerek gençler arasında örgütlenme ve direnç duygusunu güçlendirebilir. Muhalif adaptasyon her zaman başarılı olmayabilir. Pranata ve Riyanta'nın (2025) #KaburAjaDulu analizinde vurguladığı gibi, dijital hareketler "sembolik kalma" riski taşımaktadır. Ayrıca, uzun vadeli etki yaratabilmeleri için kurumsal tepkiler ve yapıcı diyalog gerekmektedir. Aktivistler; dezenformasyonla mücadelenin oldukça zor olması, kadın aktivistlerin maruz kaldığı cinsiyetçi saldırılar ve tehditler, algoritmaların troller tarafından şekillendiriyor olması gibi zorluklarla karşı karşıya kalmaktadırlar (Nugroho, 2025). Ayrıca, buzzer'ların medyada yoğun bir propaganda ortamı yaratması da aktivistlerde yorgunluğa ve ümitsizliğe neden olabilir. Bu örnekler, muhalif adaptasyonun bireyler üzerinde yarattığı ağır yükü ve adaptasyonun her zaman dirençle sonuçlanamayabileceğini, bazen siyasal pasiflik ve tükenmişliğe de yol açabileceğini göstermektedir.

Karşılaştırmalı Analiz: Macaristan ve Endonezya'da Muhalif Adaptasyon

Macaristan ve Endonezya vakaları, demokratik gerileme sürecindeki iki farklı rekabetçi otoriter rejimde, dijital otoriter pratikler karşısında geliştirilen muhalif adaptasyon stratejilerinin çeşitliliğini ve benzerliklerini ortaya koymaktadır. Her iki ülke de V-Dem endeksine göre benzer puanlarla (Macaristan 0.32, Endonezya 0.33) rekabetçi otoriter rejimler kategorisinde yer alırken, uygulanan dijital baskı türleri ve buna bağlı olarak gelişen adaptasyon biçimleri farklılaşabilmektedir. Bu iki ülkede de dijital baskı uygulamalarını

yalnızca belli kavramlarla daraltmak doğru olmayacaktır çünkü dijital otoriteryanizmin daha yoğun ve uzmanlaşmış araç veya yöntemlerle uygulandığı ve dijital otoriteryen modeller haline geldiği Çin ve Rusya'dan farklılardır. Bununla beraber, rekabetçi otoriterlik gösteren ve demokrasi zayıflamış ülkelerde dijital otoriter pratikler siyasi olay ve çıkarlar sonucu yöntem değiştirebilir veya bazı dönemler bazı yöntemlerin uygulanışı daha yoğun olabilir. Bu bağlamda, Macaristan ve Endonezya'daki dijital otoriteryen pratikler ele alındığında, Macaristan'da manipülatif ve kontrol edici pratiklerin baskın olduğu görülmektedir. Medya sahipliğinin KESMA çatısı altında tekelleştirilmesi, Megafon gibi devlet destekli trol ordularıyla dezenformasyon yayılması ve bağımsız gazetecilerin tasfiyesi, kamusal söylem üzerinde doğrudan kontrol kurmayı hedeflemiştir. Buna karşılık Endonezya'da gözetleyici ve caydırıcı pratikler öne çıkmaktadır. UU ITE yasasının geniş ve belirsiz maddeleriyle sosyal medya kullanıcılarının hedef alınması, buzzer'lar aracılığıyla sistematik manipülasyon, aktivist ve gazetecilerin hesaplarının hacklenmesi ve SIM klonlama yoluyla izinsiz erişim, bireyler üzerinde sürekli bir tehdit ve belirsizlik iklimi yaratmıştır. Ancak Macaristan'daki dijital baskı biçimleri de statik değildir. Mart 2026'da kabul edilen ve LGBTQ+ Onur etkinliklerini fiilen yasaklayan yeni yasa, yetkililere protestocuları tespit etmek için yüz tanıma teknolojilerini kullanma yetkisi vermiştir. . Bu gelişme, Macaristan'da daha önce ağırlıklı olan manipülatif ve kontrol edici pratiklere, güçlü bir gözetleyici boyutun eklendiğini göstermektedir. Bu sebepten ötürü, daha önce de bahsedildiği gibi demokratik gerileşme yaşayan ülkelerde yöntemlerin değişiklikler gösterebilme ihtimalinin olması, rekabetçi otoriter rejimlerde uygulanan dijital otoriteryen rejimleri daha belirsiz ve demokratik kurumların varlığı adına daha

yıkıcı hale getirmektedir. Ayrıca, Maerz'in (2026) farklı baskı türlerinin birbirini dışlamadığı ve sıklıkla birlikte kullanıldığı yönündeki tespitini doğrulamakta ve iki ülkenin uygulamalarını birbirine yaklaştırmaktadır. İki ülkede de dijital otoriteryen pratiklerin en dikkat çekici benzerlikleri, manipülasyon ve dezenformasyon için trol ordularının oluşturulması ve kamu kaynaklarının bir kısmının buralarda kullanılmasıdır. Ayrıca her iki ülkede de demokratik yasaların nefret söylemi ve hakaret içeren maddelerinin manipüle edilerek, iktidarların çıkarları doğrultusunda dijital baskı araçlarından biri haline gelmesi de önemli benzerliklerden biridir. Bununla beraber, iktidarın gücü ve çıkarları için her iki ülke de bazı aynı ve farklı yöntemlerle özgür basın ve gazetecilerin susturulması da ortak yöntemlerdendir. Bu benzer dijital otoriteryen yöntemler rekabetçi otoriter rejimlerde iktidarların, kendi devamlılık ve güçleri için demokratik yapıları kullanmaları ve yıpratmalarından ötürü benzer bir şekilde ortaya çıkmıştır. Farklılaşan bazı dijital baskı stratejileri, muhalif adaptasyon biçimlerini de şekillendirmiştir. Manipülatif baskı, kamusal alandaki bilgi akışını kirleterek muhalefeti karşı-anlatı üretmeye iterken; gözetleyici ve caydırıcı baskı görünürlüğün maliyetini artırmakta ve daha kapalı, şifreli ve ağ-temelli örgütlenme biçimlerini teşvik etmektedir. Kontrol edici pratikler ise (platform kapatma, bant daraltma gibi) muhalefeti alternatif dijital altyapılar ve çoklu iletişim kanalları geliştirmeye zorlamaktadır. Bu nedenle dijital baskının niteliği, muhalif adaptasyonun biçimini doğrudan şekillendirmektedir. Bu doğrultuda hem benzer hem de oldukça farklı muhalif adaptasyonlar ortaya çıkmıştır. Örneğin, her iki ülkede de özgür medya ve gazetecilik üzerine kurulan baskılara karşı alternatif medyanın ortaya çıkması dikkat çekicidir. Ayrıca, iktidarları eleştirmek amacıyla meme ve mizah yoluyla karşı

Zayıflamış Demokrasilerde Dijital Otoriteryanizm ve Muhalif Adaptasyon: Macaristan ve Endonezya

propaganda oluşturma stratejisi de bu iki ülke için oldukça benzer olmuştur. Bununla beraber, her iki ülkede de gençlik aktivizmi muhalif adaptasyonun merkezinde yer almaktadır. İki vaka arasındaki bir diğer önemli fark, adaptasyonun ölçeğindedir. Macaristan'da muhalif adaptasyon, siyasal partiler düzeyinde kurumsal yenilikleri de içermiştir. 2022 seçimleri öncesinde altı partinin kurduğu Birleşik Macaristan koalisyonunun açık ön seçim düzenlemesi ve çevrimiçi oylama teknolojisi kullanması, Fidesz'in seçim mühendisliği karşısında geliştirilmiş kurumsal bir muhalif adaptasyon stratejisidir. Momentum ile Demokratik Koalisyon (DK) gibi yeni partilerin politika geliştirme ve karar alma süreçlerinde kapsamlı dijital platformlar devreye sokması, Fidesz'in seçim mühendisliği ve medya tekeli karşısında geliştirilmiş kurumsal düzeyde muhalif adaptasyon stratejileridir. Bu durum, Macaristan'da seçimlerin tamamen ortadan kalkmamış olması ve kurumsal siyasetin hala belirli bir rekabet alanı sunmasıyla ilişkilidir. Avrupa Birliği üyeliği ve uluslararası denetim mekanizmalarının varlığı da iktidarın baskı kapasitesini sınırlayan dolaylı faktörler arasında değerlendirilebilir. Bu bağlamda, manipülatif ve kontrol edici dijital baskının yoğunluğu, muhalefeti sistem içi fakat yenilikçi kurumsal adaptasyonlara yönlendirmiştir. Ayrıca, Macaristan'daki muhalif adaptasyon yalnızca kurumsal düzeyle sınırlı kalmamış, OIG aktivizmi, Fridays for Future ve Mart 2026'daki LGBTQ+ protestoları gibi güçlü taban hareketleri de bu sürecin ayrılmaz bir parçasını oluşturmuştur. Endonezya'da ise adaptasyon daha çok taban hareketleri ve sivil toplum düzeyinde gerçekleşmiştir. Çevrimiçi kampanyaların sokak eylemleriyle bütünleştirilmesi ve merkezi olmayan örgütlenme modeli, bu taban odaklı adaptasyonun göstergeleridir. Endonezya'daki dijital baskı daha yoğun gözetleyici

ve caydırıcı olarak yorumlanabileceği için, buradaki muhalifler veya aktivistlerin kısıtlamaya ve manipülasyona karşı duyarlılığının daha yüksek olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu gözetleyici ve caydırıcı baskı ortamı, kurumsal siyasal rekabet alanını daraltırken, muhalif aktörleri daha yatay, merkezi olmayan ve ağ temelli örgütlenme biçimlerine yöneltmiştir. Sürekli izlenme ve cezalandırılma riski, kurumsal muhalefet yerine esnek ve geçici örgütlenme biçimlerini teşvik etmektedir. Dolayısıyla Endonezya örneği, gözetim yoğunluğunun arttığı bağlamlarda adaptasyonun daha dağınık ve taban odaklı bir karakter kazandığını göstermektedir. Endonezya'daki trol ordusu buzzer'ların yaygınlığı ve etkileri, oto-sansür ve siyasal ilgisizlik potansiyelini yükseltebilir. Ayrıca, Endonezya'da devletin siber birimlerinin hackleme, gönderi silme, platform kontrolü gibi caydırıcı ve gözetleyici politikalarına rağmen insanların sosyal medya üzerinden örgütlenmeleri, bant daraltma ve kesintilere karşı alternatif platform ve iletişim ağlarına sahip olmaları, sert bir dijital baskıya rağmen muhalif adaptasyon pratiklerini baskıya uyarlayabildiklerini gösterir. Her iki ülkede de gençlik aktivizmi, muhalif adaptasyonun merkezinde yer almaktadır. Ancak bu aktivizmin doğası da farklılık göstermektedir. Macaristan'daki Fridays for Future (FFF) hareketi, çevrimiçi ve çevrimdışı alanları karşılıklı olarak güçlendiren bir ilişki içinde kullanmakta ve en etkili örgütlenme aracı olarak okullardaki yüz yüze sunumlara dayanmaktadır. Hareket, kendini apolitik bir dille ifade ederek siyasi etiketlenmeden kaçınmaya çalışırken, Instagram'da güçlü bir topluluk imajı inşa etmektedir. Ancak Endonezyalı genç aktivistler, Macaristanlı yaşıtlarından farklı olarak, çok daha yoğun bir korku ve tehdit iklimi altında faaliyet göstermektedir. Nugroho'nun (2025) görüştüğü aktivistler, protestolarda öne çıktıktan sonra

sosyal medya hesaplarının taciz mesajlarıyla dolduğunu, tehditler aldığını ve bu nedenle hesaplarını kilitlemek zorunda kaldıklarını ifade etmektedir. Yani Endonezya'daki gençlik aktivizmi, bir yandan korku ve yıldırmanın hedefindeyken, diğer yanda kurduğu güçlü dayanışma ağları sayesinde ayakta kalmaya çalışmaktadır. Dijital baskının manipülatif, gözetleyici veya kontrol edici boyutlarının yoğunluğu, muhalefetin stratejik uygulamalarını farklı biçimlerde şekillendirmektedir. Bu nedenle dijital otoriterlik çalışmalarında yalnızca baskı araçlarına değil, bu araçların muhalefet üzerindeki dönüştürücü etkilerine de odaklanmak gerekmektedir. Sonuç olarak, Macaristan ve Endonezya vakaları, farklı dijital otoriter pratiklerin (manipülatif/kontrol edici vs. gözetleyici/caydırıcı) muhalif adaptasyon stratejilerini nasıl şekillendirdiğini ve farklılaştığını gösterirken, aynı zamanda trol orduları, yasal manipülasyon, alternatif medya, mizahi direniş ve gençlik aktivizmi gibi ortak dinamikleri de ortaya koymaktadır. Macaristan'daki adaptasyonun kurumsal, ekonomik ve taban hareketleri bir arada barındıran çok katmanlı yapısı dikkat çekerken, Endonezya'daki adaptasyon taban hareketleri ve ağ tipi örgütlenme konusunda daha dirençlidir. Her iki ülkede de muhalif adaptasyonun tükenmişlik, sembolik kalma riski ve caydırma etkisi gibi benzer sınırlılıklarla karşılaşması, Coşkun Tuna ve Türkölmez'in (2023) dijital aktivizmin kitlesel sokak eylemlerine dönüşememe tehlikesine ilişkin uyarısını genel olarak doğrulamaktadır. Ancak Macaristan'da Mart 2026'da LGBTQ+ yasağına karşı patlak veren ve binlerce kişinin katılımıyla gerçekleşen, yüz tanıma teknolojisi gibi yeni bir gözetleyici baskıya karşı gelişen kitlesel protestolar, baskının dozu arttığında ve belirli bir kırılma noktası aşıldığında, dijital örgütlenmenin sokak hareketlerini yeniden canlandırabileceğini ve muhalif adaptasyonun

yalnızca uyum sağlama değil, aynı zamanda doğrudan sivil itaatsizlik biçimine de evrilebileceğini göstermektedir. Böylece, dijital otoriter pratiklerin yöntemler ve yoğunluk ile farklılaşması sonucunda farklı muhalif adaptasyon biçimlerinin ortaya çıktığını söylemek yanlış olmayacaktır. Dijital baskının türü ve yoğunluğu da adaptasyonun kurumsal, kamusal veya oto-sansür vb. biçimlerde şekillendirebilmektedir.

Sonuç

Bu çalışma, demokratik gerileme sürecindeki rekabetçi otoriter rejimlerde dijital otoriteryanizmin nasıl işlediğini ve bu baskı biçimleri karşısında muhalif aktörlerin geliştirdiği stratejik tepkileri “muhalif adaptasyon” kavramı çerçevesinde karşılaştırmalı olarak analiz etmiştir. Macaristan ve Endonezya vakaları, V-Dem endeksinde benzer puanlarla (sırasıyla 0.32 ve 0.33) aynı rejim kategorisinde yer almalarına rağmen, dijital otoriter pratiklerin uygulanış biçimleri ve buna bağlı olarak gelişen muhalif stratejilerin önemli farklılıklar gösterdiğini ortaya koymuştur. Dijital baskının niteliği, muhalif adaptasyonun biçimini doğrudan şekillendirmiştir. Manipülatif ve kontrol edici baskının yoğun olduğu Macaristan'da muhalif adaptasyon, siyasal partiler düzeyinde kurumsal yenilikleri ve güçlü taban hareketlerini bir arada barındıran çok katmanlı bir yapı sergilemektedir. Buna karşılık, gözetleyici ve caydırıcı baskının daha belirleyici olduğu Endonezya'da adaptasyon, kurumsal siyaset alanının daralmasına paralel olarak daha çok taban hareketleri ve ağ temelli örgütlenme biçimleri etrafında şekillenmiştir. Çevrimiçi kampanyaların sokak eylemleriyle bütünleştirilmesi, güçlü dayanışma ağları inşa edilmesi, sembolik direniş ve mizah kullanımı taban odaklı muhalif adaptasyonun temel unsurlarıdır. Macaristan'da

Zayıflamış Demokrasilerde Dijital Otoriteryanizm ve Muhalif Adaptasyon: Macaristan ve Endonezya

manipülatif ve kontrol edici pratiklerin baskın olduğu, medya sahipliğinin merkezileştirilmesi ve devlet destekli trol orduları aracılığıyla kamusal söylemin doğrudan kontrolünün hedeflendiği görülmektedir. Endonezya'da ise gözetleyici ve caydırıcı pratikler öne çıkmakta ve bireyler üzerinde tehdit ve belirsizlik iklimi yaratılmaktadır. Ancak Macaristan'da yüz tanıma teknolojilerinin kullanımına izin veren yeni yasa, manipülatif ve kontrol edici pratiklere güçlü bir gözetleyici boyut ekleyerek iki ülkenin uygulamalarını birbirine yaklaştırmakta ve Maerz'in (2026) farklı baskı türlerinin sıklıkla birlikte kullanıldığı yönündeki tespitini doğrulamaktadır. Ayrıca, kitlesel protestolar, dijital baskının dozunun artması ve belirli bir kırılma noktasının aşılması durumunda, muhalif adaptasyonun yalnızca uyum sağlama ve hayatta kalma stratejisi olmaktan çıkıp doğrudan sivil itaatsizlik ve kitlesel sokak hareketlerine evrilebileceğini göstermektedir. Bu durum, dijital örgütlenme ile sokaktaki direniş arasındaki ilişkinin doğrusal olmadığını ve baskının yoğunlaştığı koşullarda yeniden canlanabileceğini ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, bu çalışma dijital otoriteryanizm literatürüne katkı sunmaya çalışmaktadır. Buna göre, Muhalif aktörlerin bu baskı koşulları altında geliştirdikleri stratejik tepkileri kavramsallaştırmak için “muhalif adaptasyon” terimini önermekte ve bu adaptasyonun baskı türüne bağlı olarak kurumsal, taban odaklı veya hibrit biçimler alabildiğini, ancak her durumda tükenmişlik ve caydırma etkisi gibi sınırlılıklarla karşı karşıya kaldığını ortaya koymaktadır. Gelecek araştırmaların, farklı bölgelerdeki rekabetçi otoriter rejimleri kapsayacak şekilde genişletilmesi ve özellikle gözetim teknolojilerinin muhalif adaptasyon üzerindeki etkilerinin derinlemesine incelenmesi, bu alandaki teorik çerçevenin gelişimine önemli katkılar

sağlayabilir. Ek olarak bu çalışma, insanların nasıl ve hangi koşullarda sokaklara döküldüklerini, hangi aşamada kırılma noktasına geldiklerini ve muhalefet ağlarının ne zaman sokak protestolarına yöneldiklerini incelememiştir. Böyle bir inceleme yapılacaksa, her vaka ayrı ayrı ele alınmalıdır.

Kaynakça

- Coskun Tuna, P., & Türkölmez, O. (2023). Yeni toplumsal hareketler ve dijital aktivizm. *Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi*, 4(2), 211–240. <https://doi.org/10.58658/kaypod.1314396>
- Enyedi, Z. (2016). Populist polarization and party system institutionalization: The role of party politics in de-democratization. *Problems of Post-Communism*, 63(4), 210–220. <https://doi.org/10.1080/10758216.2015.1113883>
- Fisayo-Bambi, J. & Associated Press. (2025, March 26). Demonstrators block traffic in Budapest in opposition to new law banning LGBTQ+ Pride events. Euronews. <https://www.euronews.com/my-europe/2025/03/26/demonstrators-block-traffic-in-budapest-in-opposition-to-new-law-banning-lgbtq-pride-event>
- Gerschewski, J. (2021). Erosion or decay? Conceptualizing causes and mechanisms of democratic regression. *Democratization*, 28(1), 43–62. <https://doi.org/10.1080/13510347.2020.1826935>
- Jaffrey, S., & Warburton, E. (2024). Indonesia on the edge of competitive authoritarianism. *Bulletin of Indonesian Economic Studies*, 60(3), 283–304. <https://doi.org/10.1080/00074918.2024.2426571>

Lamb, K., & Teresia, A. (2024, October 15). How Indonesia's outgoing Jokowi steered son Gibran to vice presidency. Reuters. <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/how-indonesias-outgoing-jokowi-steered-son-gibran-vice-presidency-2024-10-15/>

Levitsky, S., & Way, L. A. (2002). Elections without democracy: The rise of competitive authoritarianism. *Journal of Democracy*, 13(2), 51–65. <https://doi.org/10.1353/jod.2002.0026>

Lukács, G. (2023). The gender of the meme: Women and protest media in populist Hungary. *Feminist Media Studies*, 23(3), 803–818. <https://doi.org/10.1080/14680777.2021.2018007>

Maerz, S. F. (2026). How practices of digital authoritarianism harm democracy. *Democratization*, 33(1), 163–190. <https://doi.org/10.1080/13510347.2025.2553826>

Masduki, & Wendratama, E. (2025). Digital Activism for Press Freedom Advocacy in Post Authoritarian Indonesia. *Journalism and Media*, 6(3), 101. <https://doi.org/10.3390/journalmedia6030101>

Metodieva, A. (2025). Digital sovereignty contested: Hungary's strategic use of EU platform regulations. *Journal of Contemporary European Studies*. <https://doi.org/10.1080/14782804.2025.2543345>

Mikola, B., & Santos, F. G. (2025). Opposition electoral strategies against democratic backsliding: the United for Hungary coalition and its 2022 primaries. *Democratization*, 1–25. <https://doi.org/10.1080/13510347.2025.2522194>

Mulmi, A. R. (2025, September 24). From streets to Discord: How Nepal's Gen Z toppled a government. Carnegie Endowment for International Peace. <https://carnegieendowment.org/research/2025/09/nepal-gen-z-topple-government>

Nugroho, B. H. . (2025). Digital activism and youth participation in Indonesia: A qualitative study of social media's role in contemporary social movements. *Priviet Social Sciences Journal*, 5(10), 91–105. <https://doi.org/10.55942/pssj.v5i10.603>

Oross, D., & Tap, P. (2023). Moving online: Political parties and the internal use of digital tools in Hungary. *European Societies*, 25(2), 346–370. <https://doi.org/10.1080/14616696.2021.1943485>

Paar-Jakli, G., & Molina, A. D. (2024). Democracy, authoritarianism, and political corruption: Elite cartel corruption in Hungary and Italy. *Public Integrity*, 26(5), 520–538. <https://doi.org/10.1080/10999922.2023.2256091>

Polyakova, A., & Meserole, C. (2019). Exporting digital authoritarianism: The Russian and Chinese models (Democracy and Disorder Policy Brief). Brookings Institution. https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2019/08/FP_20190827_digital_authoritarianism_polyakova_meserole.pdf

Pranata, R., & Riyanta, S. (2025). Digital activism in the echo of #KaburAjaDulu on social media. *Interdisciplinary Social Studies*, 4(4), 656-670. <https://doi.org/10.55324/iss.v4i4.928>

Pratamawaty, B. B. (2025). Social media activism and digital authoritarian drift in flawed democracies: The case of Indonesia. *Dialogues on Digital Society*, 1(3), 469-473. <https://doi.org/10.1177/29768640251383985>

Zayıflamış Demokrasilerde Dijital Otoriteryanizm ve Muhalif Adaptasyon: Macaristan ve Endonezya

Pirro, A. L. P., & Della Porta, D. (2021). On Corruption and State Capture: The Struggle of Anti-Corruption Activism in Hungary. *Europe-Asia Studies*, 73(3), 433–450. <https://doi.org/10.1080/09668136.2020.1798684>

Timuçin, F. (2021). 8-bit iron fist: Digital authoritarianism in competitive authoritarian regimes: The cases of Turkey and Hungary (Master's thesis, Sabancı University). Sabancı University Research Database. <https://research.sabanciuniv.edu/id/eprint/42417/>

Ufen, A. (2024). The rise of digital repression in Indonesia under Joko Widodo (GIGA Focus Asia No. 1). German Institute for Global and Area Studies (GIGA). <https://doi.org/10.57671/gfas-24012>

Urban, A. (2026). Community Building as a Tool for Sustainability in Hungarian Digital Media. *Journalism and Media*, 7(1), 48. <https://doi.org/10.3390/journalmedia7010048>

Vancsó, A., & Kovács-Magosi, O. (2024). The mutually reinforcing power of online and offline activism: The case of the Hungarian Fridays for Future movement. *Global Studies of Childhood*, 14(4), 412–432. <https://doi.org/10.1177/20436106241286523>

V-Dem Institute. (2025). Liberal democracy index (Democracy report v15) [Data set]. Our World in Data. <https://ourworldindata.org/grapher/liberal-democracy-index>

Waldner, D., & Lust, E. (2018). Unwelcome change: Coming to terms with democratic backsliding. *Annual Review of Political Science*, 21(1), 93–113. <https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-050517-114628>

World Association of News Publishers. (2015, January 14). Hungary's new investigative journalism project combats mounting censorship. WAN-IFRA. <https://wanifra.org/2015/01/hungarys-new-investigative-journalism-project-combats-mounting-censorship/>

Yayboke, E., & Brannen, S. (2020). Promote and build: A strategic approach to digital authoritarianism. Center for Strategic and International Studies. <https://www.csis.org/analysis/promote-and-build-strategic-approach-digital-authoritarianism>

Yilmaz, I., Akbarzadeh, S., Abbasov, N., & Bashirov, G. (2024). The double-edged sword: Political engagement on social media and its impact on democracy support in authoritarian regimes. *Political Research Quarterly*, 78(2), 419–436. <https://doi.org/10.1177/10659129241305035>

**KADINA YÖNELİK ŞİDDETLE MÜCADELEDE
İSTANBUL SÖZLEŞMESİ VE 6284 SAYILI
KANUN: HUKUKİ ÇERÇEVE VE
KAMUOYUNDAKİ TARTIŞMALAR**

ÖZET

Bu çalışmada kadına yönelik şiddetle mücadelede önemli bir hukuki çerçeve oluşturan İstanbul Sözleşmesi ile 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun incelenmiştir. Çalışmada öncelikle kadına yönelik şiddetin tanımı ve tarihsel gelişimi ele alınmış daha sonrasında İstanbul Sözleşmesinin tarihi gelişimi, ortaya çıkışı amacı ve hukuki bağlamı üzerinde durulmuş uluslararası hukuk açısından önemi değerlendirilmiştir.

Bunun yanı sıra Türkiye iç hukuku uyarlaması olan 6284 sayılı kanunun çıkış noktası, amacı ve yine hukuki çerçevesi tartışılmıştır. Ayrıca kanunun getirdiği koruyucu ve önleyici tedbirler ile uygulamadaki yeri incelenmiştir. İstanbul Sözleşmesi ve 6284 sayılı kanun etrafında kamuoyunda ortaya çıkan tartışmalar kısaca ele alınmıştır. Çalışma sonucunda söz konusu düzenlemelerin kadına yönelik şiddeti ve ayrımcılığı önleme ve mağdurların korunması açısından önemli bir hukuki mekanizma oluşturduğu ve siyasal tartışmaların bu düzenlemeler etrafında devam ettiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Kadına Yönelik Şiddet, İstanbul Sözleşmesi, 6284 Sayılı Kanun, Aile İçi Şiddet, Koruyucu ve Önleyici Tedbirler, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği.

THE ISTANBUL CONVENTION AND LAW NO. 6284 IN COMBATING VIOLENCE AGAINST WOMEN: LEGAL FRAMEWORK AND PUBLIC DEBATES

ABSTRACT

In this study, the Istanbul Convention, which forms an important legal framework in combating violence against women, and Law No. 6284 on the Protection of the Family and the Prevention of Violence Against Women were examined. In the study, first, the definition and historical development of violence against women were addressed, and subsequently, the historical development, emergence, purpose, and legal context of the Istanbul Convention were focused on, and its importance in terms of international law was evaluated.

In addition, the starting point, purpose, and legal framework of Law No. 6284, which is the adaptation of Turkish domestic law, have been discussed. Furthermore, the protective and preventive measures introduced by the law and their implementation in practice have been examined. The public debates surrounding the Istanbul Convention and Law No. 6284 have also been briefly addressed. As a result of the study, it has been seen that these regulations constitute an important legal mechanism in terms of preventing violence against women and discrimination and protecting victims, and that political debates continue around these regulations.

Keywords: Violence Against Women, Istanbul Convention, Law No. 6284, Domestic Violence, Protective and Preventive Measures, Gender Equality.

Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede İstanbul Sözleşmesi ve 6284 Sayılı Kanun: Hukuki Çerçeve ve Kamuoyundaki Tartışmalar

Giriş

Kadına yönelik şiddet hem dünyada hem ülkemizde sıklıkla duyduğumuz bir insan hakkı ihlalidir. Şiddet tüm varlığıyla kötü bir eylem olmasıyla beraber özellikle kadınlara sırf cinsiyetinden dolayı yapılan bu haksız eylem (fiziksel, psikolojik, cinsel ve ekonomik vb.) kadınların acı çekmesine, onurunun zedelenmesine, özgüvenini yitirmesine ve kadınlara karşı ayrımcılığın sürmesine yol açan bir durumdur. Kadına yönelik ayrımcılık, şiddet ve cinsel saldırılar uzun yıllardır var olan ancak kadın hakları kavramıyla hayatımıza ilk kez 1948'de İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile girmiş daha sonrasında BM'nin Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Beyannamesi (CEDAW) ile 1979'da ilk kez konusu sadece kadın olan bir belge olarak ilerleme göstermiştir. Özellikle kadına yönelik şiddet olgusu günümüzün en çok tartışılan ve en çok üzerine düşülmesi gereken konularından biridir. Konuya giriş yapmadan önce şiddeti ve kadına yönelik şiddeti tanımlamak gerekmektedir. Şiddet, en geniş tanımıyla bir kişi, grup veya topluluğa karşı fiziksel güç veya iktidarın, yaralanma, ölüm, psikolojik zarar veya mahrumiyetle sonuçlanacak şekilde kasıtlı olarak kullanılması veya kullanma tehdididir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ise şiddeti sadece fiziksel bir eylem olarak değil bir güç kullanımı olarak tanımlamaktadır. Şiddeti; bedensel bütünlüğü hedef alan fiziksel şiddet, tehdit ve kontrol arzusu içeren psikolojik şiddet ve sosyal sistemlerin eşitsizlik yaratarak bireyleri kısıtladığı yapısal şiddet olmak üzere üç temel başlıkta inceleyebiliriz. Böylece görülmektedir ki bir kadının şiddete uğraması başka bir birey tarafından sadece darp edilmesi anlamına gelmez, tehdit edilmesi de şiddet tanımı içine girmektedir. Fakat kadına şiddet

tanımının içinde kritik birkaç önemli nokta vardır. Kadına yönelik şiddet yalnızca bireysel bir saldırı değil kökenini toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden alan sistematik bir insan hakları ihlalidir. Birleşmiş Milletler Deklarasyonu (1993) ve İstanbul Sözleşmesi genel anlamda kadına yönelik şiddeti, kamusal veya özel yaşam fark etmeksizin; bireyin ekonomik bağımsızlığına, psikolojik durumuna, fiziksel veya cinsel müdahaleler içeren bireye zarar veren veya verebilecek olan, toplumsal cinsiyete dayalı her tür eylem olarak tanımlamıştır (Birleşmiş Milletler, 1993; Avrupa Konseyi, 2011). Şiddetin evrensel bir sorun olduğunu ancak kadına yönelik şiddetin toplumsal yapıdaki cinsiyet eşitsizliğine ve eşitsiz güç ilişkilerinin bir yansıması olduğunu vurgulamak gerekmektedir. Kadına yönelik şiddet yapısal, sosyal, ekonomik veya milli sınır tanımayan küresel bir olaydır, ciddi bir insan hakkı ihlalidir ve genellikle cezasız kalmaktadır. Kadınlar kendilerini güvensiz hissetmekte, korkarak gerek kendilerini kurtaracak ekonomik dayanakları olmadığından gerekse sosyal açıdan bastırılarak şikayette bulunmaya, fiziksel ya da psikolojik şiddete maruz kaldıklarını itiraf etmeye çekinmektedirler. Bu nedenle tüm dünya ülkeleri hükümetleri kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddeti önlemeye yönelik çalışmalar yapmaktadırlar. Türkiye'de kadına yönelik şiddet olgusu 1970'lerle daha da ivme kazanmış, 1980-1990 yıllarında tabu ve aile içi mesele olmaktan çıkarak daha toplumsal ve politik bir hale gelmiş, ulusal ve uluslararası boyutta yeni gelişmelere yol açmıştır (Keleş, E., & Sallan Gül, S. (2025). Yani artık gizlenen bir mesele değil kamuoyunda yeri olan bir konu haline gelmiştir. 1980'lerde feminist hareketin yükselişi bağımsız feminist grupların kurulmasıyla başlamıştır.

1987’de İstanbul’da gerçekleşen “Dayağa Karşı Dayanışma Yürüyüşü” 12 Eylül 1980 darbesinden sonra düzenlenen ilk yasal ve kadına yönelik şiddetin meşrulaştırılmasına karşı düzenlenen ilk kitlesel protesto olarak anılmıştır. Bu eylem, şiddetin aile içi özel bir konu olduğunu değil şiddetin kamusal ve politik bir sorun olduğunu vurgulamaktadır. Yürüyüşün sonucu olarak 1990’da Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı’nın kurulmasıyla birlikte kadınlara verilen destek giderek şiddetini arttırmıştır. (Filiz Karakuş (Der.)(2013). Türkiye’nin yanı sıra Avrupa ülkelerinde de giderek etkisini arttıran bu olgu Avrupa Konseyi’ni insan hakları konusunda çalışmalar yaptığı gibi kadın hakları ve kadına yönelik her türlü ayrımcılık ve şiddeti önleme konusunda da gerekli adımları atmaya yöneltmiş, Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi’ni yani kısa ve bilinen adıyla İstanbul Sözleşmesi’ni kabul etmiştir (İstanbul Sözleşmesi, 2011). Birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de İstanbul Sözleşmesi’ne taraf olmuş ve devamında 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ile birlikte kadın hakları açısından önemi büyük olan adımlar atılmıştır.

Tarihsel ve Hukuki Bağlamda İstanbul Sözleşmesi

Asıl adıyla Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi, 11 Mayıs 2011’de sözleşmeye ismini vermiş İstanbul’da imzaya açılmıştır. İmzalandıktan üç sene sonra 1 Ağustos 2014’te, 10 devletin imzası ile uluslararası düzeyde yürürlüğe girmiştir. Türkiye yine aynı yılda (2011) sözleşmeye ilk imza atan taraf devlet olmuş ve 14 Mart 2012 tarihinde onaylamıştır (Bakırcı, K. (2015). Sözleşme 2011’de imzaya açılmasından bu yana her

türlü milli, bölgesel ve yerel yönetimlerde, parlamentoda, kamuoyunda, ulusal, bölgesel veya uluslararası insan hakları kuruluşlarında, sivil toplum örgütlerinde, medya ve akademik çevrelerde önemli destek görmüştür (Avrupa Konseyi,2011). Sözleşme genel anlamıyla, sözleşmeye taraf olmuş hükümetlerin kadına yönelik şiddet olgusu üzerine gerekli tedbirleri almasının önemini vurgulamaktadır. Sözleşmenin hemen her maddesinde mağdurun korunması, yardım edilmesi her türlü şiddet, istismar, cinsel saldırı ve benzeri durumların önüne geçilmesi gerektiği ve faillerin yargı önüne çıkartılması amaçlanmaktadır (İstanbul Sözleşmesi, 2011). Sözleşmenin önsözünde, sözleşmenin hedefinin kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddetten arınmış bir Avrupa toplumu yaratmak olduğu belirtilmiştir. Bu ancak kadınlarla erkekler arasında hukuki ve fiili eşitlik sağlandığında ve şiddet olgusu ortadan kalktığında gerçekleşebilecektir. “Madde 1/1 uyarınca, Sözleşme’nin amacı, kadınları her türlü şiddete karşı korumak ve kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddeti önlemek, kovuşturmak ve ortadan kaldırmak; kadına yönelik her türlü ayrımcılığın[2] ortadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve kadınları güçlendirme yolu da dahil olmak üzere kadınlarla erkekler arasında maddi (fiili) eşitliği sağlamak; ev içi şiddetin tüm mağdurlarının[3] ve kadına yönelik şiddet mağdurlarının korunması ve bunlara yardım edilmesi için kapsamlı çerçeve, politika ve önlemler geliştirmek; kadına yönelik şiddeti ve ev içi şiddeti ortadan kaldırma amacıyla uluslararası işbirliğini yaygınlaştırmak; kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddetin ortadan kaldırılması için bütüncül bir yaklaşımın benimsenmesi maksadıyla kuruluşların ve kolluk kuvvetleri birimlerinin birbiriyle etkili bir biçimde işbirliği yapmalarına destek ve yardım sağlamaktır.(Bakırcı, K. (2015), s.134)” Maddede açıkça belirtildiği gibi kadına yönelik her türlü şiddeti ortadan kaldırmak

Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede İstanbul Sözleşmesi ve 6284 Sayılı Kanun: Hukuki Çerçeve ve Kamuoyundaki Tartışmalar

isteyen ve uluslararası standart belirleyici olan bu sözleşme, kadına yönelik ayrımcılığı da yasaklamaktadır. Sözleşme kadına yönelik şiddet ve ayrımcılığı ele almış uluslararası standartların, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve BM Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi (CEDAW), kararlarının yanı sıra şiddetle mücadeledeki uluslararası standartları ve başarılı pratikleri tek bir metinde toplayıp kodifiye etmiştir. Sözleşmenin en önemli özellikleri, kadına yönelik şiddeti bir insan hakkı ihlali olarak görmesi, toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık ve şiddeti temel alması ve toplumsal cinsiyeti tanımlayan ilk uluslararası belge olmasıdır (Çamurcu, M. H. (2021). Türkiye’de imza atıldıktan bir sene sonra, 2012 yılında yürürlüğe giren 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, sözleşmenin maddelerine uygun bir şekilde hazırlanmış ve Türkiye iç hukukuna uyarlanmıştır. İstanbul Sözleşmesi’nin İngilizce aslından yapılan çeviriler tartışmalar yaratırken, 31429 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 19 Mart 2021 tarihli 3718 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile Türkiye İstanbul Sözleşmesi’nden ayrılmış (Anadolu Ajansı, 2021 as cited by Garipoğlu, F. K., & Şanlı, 2021) ve tartışmalar artarak günümüze kadar devam etmiştir. Ancak, sözleşme feshedilmiş de olsa 6284 sayılı kanunun Türkiye iç hukukundaki yeri günümüzde kadınların şiddete karşı tek güncel dayanağı olarak görülmektedir.

6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun

İstanbul Sözleşmesinin imzalanmasından bir sene sonra 24 Şubat 2012 yılında yürürlüğe giren 6284 sayılı kanun, İstanbul Sözleşmesi’nin bir sonucu olarak Türkiye iç hukukunda önemli bir adım

olmuştur. 1988 yılından beri uygulanmakta olan 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Yönelik Kanun’un değiştirilmesi, hem uygulamada karşılaşılan eksiklerin ve aksaklıkların giderilmesi hem de uluslararası hukuk alanındaki gelişmelerin ülkemizi de olumlu yönde etkilediğini göstermektedir (Moroğlu, N. (2012). Kanun uygulamada Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve İstanbul Sözleşmesi gibi uluslararası sözleşmeler esas alınmaktadır. İstanbul Sözleşmesi ve diğer uluslararası sözleşmelerde de olduğu gibi 6284 Sayılı Kanun da kadına yönelik şiddeti sadece fiziksel olarak sınırlamayıp, şiddetin cinsel, psikolojik ve ekonomik yönlerini de tanımlamıştır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından oluşturulan ilk yasa tasarısında kadın kuruluşlarından, ilgili diğer kurumlardan görüş ve öneriler istenmiş, “Şiddete Son” platformu adı altında 230’dan fazla kadın kuruluşu bir araya gelerek çalışmalar yapmış önerilerini ve taleplerini Bakanlıkla paylaşmıştır. Kurum ve kuruluşların aktif katılımı Bakanlığın kadına yönelik şiddetin ve kadın cinayetlerinin çözülmesi gereken önemli bir toplumsal sorun olduğunu dikkate aldığını göstermektedir. (Moroğlu, N. (2012) Kanun’un amacı ilk maddesinde “Şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla alınacak tedbirlere ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.” (6284 Sayılı Kanun, 2012, s.1) şeklinde belirtilmiştir. 6284 Sayılı Kanun, esas itibarıyla 4320 Sayılı Kanun’un temel koruma tedbirlerini devralmakla birlikte; mağdur kapsamı, şiddetin önlenmesi, kurumlar arası koordinasyon ve geçici maddi yardım gibi alanlarda çok daha geniş ve ayrıntılı düzenlemeler getirmiştir. Bu doğrultuda şiddet önleme ve izleme merkezleri kurulmuş (ŞÖNİM), şiddet mağdurları kadar şiddet

uygulayan faillerin de destek hizmet almaları ve topluma kazandırılmalarına yönelik çalışma alanları geliştirilmiştir. Ayrıca kurumlar arası koordinasyon ve eğitimler de ilgili bir madde ile vurgulanmıştır. (İbicioğlu, G., & Durutürk, B. (2022). 6284'ün en önemli özelliklerinden biri şiddet mağdurlarının hızlı ve etkili bir biçimde korunmasını amaçlamak ve bu paralelde kadına karşı şiddet vakalarında kanun, koruyucu ve önleyici tedbir kararlarının alınabilmesi için mağdurun beyanının esas alınmasına imkân tanımaktadır. Uygulamada “kadın beyanı esastır” şeklinde ifade edilen bu yaklaşım, şiddet mağdurlarının delil toplama sürecinde yaşayabilecekleri zorluklar dikkate alınarak, devletin önleyici ve koruyucu mekanizmalarını gecikmeden devreye sokmayı hedeflemektedir. (6284 sayılı Kanun, 2012). Yani kadın beyanı esası direkt bir fail suçlaması değil, kadın koruma sisteminin bir parçasıdır. Kanun tasarı sürecindeyken adı “Kadın ve Aile Bireylerinin Şiddetten Korunması Yasa Tasarısı” iken Meclise sevk edilirken adı değiştirilmiş ve “Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun Tasarısı” haline getirilmiştir. Yasa hazırlanırken yapılan değişiklik ve düzenlemeler tartışmalara yol açmıştır, tasarının isminin ailenin korunması olarak değiştirilmesi kanunun kadını birey olarak ele almak yerine aile kurumu üzerinden ele aldığını göstermektedir. Bu ve benzeri tartışmalar hem İstanbul Sözleşmesi hem de 6284 sayılı kanun üzerine oldukça sık ve günümüzde de devam etmektedir.

Tartışmalar

6284 sayılı kanunun özünü oluşturan ve kadına yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla uluslararası yasal bir çerçeve sunan İstanbul Sözleşmesi, içerdiği kavramlar, tanımlar ve şiddet önleyici maddelerle günümüzde hala akademik ve hukuki tartışmalara

konu olmaktadır. Özellikle sözleşmede belirtilen cinsiyet ayrımcılığı, toplumsal cinsiyet eşitliğinin ortadan kaldırılması, cinsel yönelim ve toplumsal cinsiyet kimliği nedeniyle tartışmaların doğrudan hedefi olmuştur. (Garipoğlu, F. K., & Şanlı,(2021). Tartışmaların bir kısmı bu düzenlemelerin toplumsal cinsiyet eşitliğini güçlendirdiğini ve şiddet mağdurlarının korunması açısından önemli bir hukuki çerçeve sunduğunu söylerken, diğer bir kısım ise söz konusu düzenlemelerin aile kurumunu zedelediği, toplumsal değerler üzerindeki etkisine ve kanunun çekirdek aileyi korumak yerine ailenin dağılmasına yol açabileceğine dair eleştiriler yapmaktadır. Eleştiriler toplumsal cinsiyet anlayışının geleneksel aile yapısına zarar verdiği ve kültürel değerlerle uyumlu olmadığı iddialarını içermektedir. Öte yandan toplumsal cinsiyet eşitliği savunucuları ise kadınların ve LGBT+ grupların şiddetten korunması açısından gerekli olduğu yönündedir. (Ustamahmut, H. (2025) 6284 Sayılı Kanun'un “kadın beyanı esastır” ilkesine dayanarak yapılan eleştirilerde, bazı kesimler yeterli delil olmaksızın sadece beyana dayanarak tedbir kararının alınmasını eleştirmiş ve durumun suiistimal edilebileceğini vurgulamıştır. Ancak bu eleştirilere karşı olarak kadın beyanının esas alınması tedbir ve koruma yöntemlerinin alınmasında kritik bir öneme sahip olduğu savunulmaktadır. (Kocaağalar, F. (2025). Bu ve daha farklı tartışmalara konu olan İstanbul Sözleşmesi ve 6284 Sayılı Kanun, tartışmalar ve sonuçları ne olursa olsun en temelde kadın hakları üzerine maddelerini oluşturmuş, kadına yönelik şiddet bağlamında, kadını her türlü şiddet ve ayrımcılıktan kurtarmak üzerine ülkelere sorumluluk yükleyerek çalışmalar yapmayı hedeflemiştir.

Sonuç

11 Mayıs 2011'de imzaya açılmış ve 1 Ağustos 2014'te

Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede İstanbul Sözleşmesi ve 6284 Sayılı Kanun: Hukuki Çerçeve ve Kamuoyundaki Tartışmalar

yürürlüğe girmiş olan Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi kamuoyunda bilinen kısa adıyla İstanbul Sözleşmesi, kadına yönelik şiddet, ayrımcılık, fiziksel, psikolojik ve cinsel her türlü suçu yasaklayarak kadınlara sırf cinsiyetleri yüzünden uygulanan ayrımcılıkları ortadan kaldırmak için çalışmalar yürütmüştür. Sözleşmenin en önemli özelliği tüm bunları insan hakkı ihlali olarak tanımlamasıdır. 24 Şubat 2012 yılında İstanbul Sözleşmesi kararlarına uygun olarak iç hukuka uyarlanan 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun yürürlüğe girmiştir. 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Yönelik Kanun'un yerine, maddeleri daha ayrıntılı şekilde işlenen mevcut kanundaki hataları ve uygulamadaki problemleri düzeltmek üzerine atılan bu adım İstanbul Sözleşmesi gibi uluslararası hukuk sözleşmelerinin, ülke içi uyarlamaların gelişmesinde etkili olduğunu göstermektedir. Cumhurbaşkanlığı kararıyla sözleşmenin feshinden itibaren, sözleşme ve 6284 sayılı kanun üzerine tartışmalar devam etmiş eleştiriler genel olarak sözleşmenin aile kurumunu bozduğu ya da kadın beyanı esastır ilkesinin suiistimal edilebileceği ve benzeri yönünde olmuştur. Ancak tartışmalara rağmen bu sözleşme ve kanun kadın hakları savunucuları tarafından, kadına yönelik şiddeti önlemede büyük önem arz ettiği için desteklenmiştir. Sonuç olarak, kadın hakları insan haklarıdır. Kadına yönelik şiddet, ayrımcılık ve diğer her türlü zarar verici eylem insan hakkı ihlalidir ve bunun önüne geçmek için uluslararası boyutta çalışmalar yapılmalıdır.

Kaynakça

- 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun. (2012). Resmi Gazete (No: 28239).
- Bakırcı, K. (2015). İstanbul sözleşmesi. Ankara Barosu Dergisi, (4), 133–204.
- Çamurcu, M. H. (2021). İstanbul sözleşmesi: Türkiye’de iç hukuka etkisi ve toplumun tepkisi. Ankara Barosu Dergisi, 79(4), 63–106. <https://doi.org/10.30915/abd.1090725>
- Garipoğlu, F. K., & Şanlı, A. S. (2021). Muhafazakâr ve feminist ideolojiler bağlamında İstanbul sözleşmesi tartışmalarına yönelik bir eleştirel söylem analizi. Memleket Siyaset Yönetim, 16(35), 125–188.
- İbicioğlu, G., & Durutürk, B. (2022). Bireysel başvurularda ailenin korunması ve kadına karşı şiddetin önlenmesi kararlarının incelenmesi. İstanbul Hukuk Mecmuası, 80(3), 753–783.
- Keleş, E., & Sallan Gül, S. (2025). Kadına yönelik şiddetle mücadele aktörlerinin 6284 sayılı yasaya bakışı: Erzurum örneği. Ankara Barosu Dergisi, 83(1), 661–717. <https://doi.org/10.30915/abd.1588888>
- Kocaağalar, F. (2025). Kadın koruma sisteminde Türkiye’de 6284 sayılı kanunun rolü. Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, 7(1), 29–45. <https://doi.org/10.56493/nkusbmyo.1625075>

Moroğlu, N. (2012). Kadına yönelik şiddetin önlenmesi: 6284 sayılı yasa ve İstanbul sözleşmesi. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 99, 357–380.

Sözleşmesi, İ. (2011). Kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddetin önlenmesi ve bunlarla mücadeleyle dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi. Avrupa Konseyi Sözleşmeler Dizisi, 210(11).

Ustamahmut, H. (2025). İstanbul sözleşmesi: Temel tartışmalar (Istanbul Convention: Fundamental debates) (Yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi.

TEŞEKKÜR NOTU

Bu çalışmanın oluşum sürecinde bizlere yol gösteren, akademik bakış açımızı geliştirmemize katkı sunan ve desteğini her zaman hissettiren Dr. Ömer Naim Küçük hocamıza teşekkür ederiz.
Kendisinin rehberliği, bu derginin şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır.